

Ελληνική Δημοκρατία
Υπουργείο Διοικητικής Ανασυγκρότησης

εκδδα

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΚΕ΄ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ
ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

ΤΙΤΛΟΣ

**Μέθοδοι και Πρακτικές Ενίσχυσης της Ηλεκτρονικής
Δημοκρατίας με Στόχο την Εμβάθυνση και Θωράκιση των
Δημοκρατικών Θεσμών.**

ΤΜ. ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ: ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Επιβλέπων:

Δρ. Δημήτρης Καπόπουλος

Σπουδάστρια:

Βασιλική Μηλιώνη

ΑΘΗΝΑ - 2018

**Μέθοδοι και Πρακτικές Ενίσχυσης της Ηλεκτρονικής
Δημοκρατίας με Στόχο την Εμβάθυνση και Θωράκιση των
Δημοκρατικών Θεσμών.**

Επιβλέπων:

Δρ. Δημήτρης Καπόπουλος

Σπουδάστρια:

Βασιλική Μηλιώνη

ΕΣΔΔΑ

Copyright © Βασιλική Μηλιώνη 2018

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Δήλωση

«Δηλώνω ρητά ότι, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας, δεν παραβιάζει καθ' οιονδήποτε τρόπο πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής.»

Αθήνα, 11/12/2018

Υπογραφή

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε στην τελευταία φάση των σπουδών μου στην Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης και ήλθε αντιμέτωπη με την πρόκληση του στενού διαθέσιμου χρονικού περιθωρίου, παρόλα αυτά ολοκληρώθηκε με επιτυχία. Θα ήθελα γι' αυτό να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, Δρ. Δημήτρη Καπόπουλο που με βοήθησε καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής, για την καθοδήγησή του και την επίλυση οποιωνδήποτε προβλημάτων προέκυψαν ανά πάσα στιγμή.

Θα ήθελα ακόμη να ευχαριστήσω τον σύντροφό μου Αλέξη καθώς και όλους τους φίλους και συναδέλφους που μου συμπαραστάθηκαν και έδειξαν την πολύτιμη κατανόησή τους όλο αυτό το διάστημα.

Περίληψη

Παρά το γεγονός ότι οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) δεν συνδέονται με συγκεκριμένο σύστημα διακυβέρνησης, ο ρόλος τους στην ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών μπορεί να είναι καταλυτικός. Κοινή πρακτική των σύγχρονων αποτελεσματικών κυβερνήσεων αποτελεί η κατά το δυνατόν βέλτιστη εκμετάλλευση των ΤΠΕ για την δημιουργία νέων δρόμων στη συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων, στην εκμετάλλευση των δημόσιων δεδομένων και γενικά στην αντιμετώπιση των σύγχρονων κοινωνικών προκλήσεων.

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας γίνεται μία εισαγωγή στην έννοια της δημοκρατίας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Στο δεύτερο και τρίτο κεφάλαιο αναλύονται οι έννοιες και οι προεκτάσεις της ηλ-Δημοκρατίας και της ηλ-Διακυβέρνησης, οι λόγοι που οδήγησαν στην ανάπτυξή τους, καθώς και η σχέση που τις συνδέει. Επιπλέον, εξετάζεται το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο ηλ-Δημοκρατίας της χώρας μας, ενώ στο τέταρτο κεφάλαιο αναζητούνται οι λόγοι που καθιστούν την ηλ-Δημοκρατία ελκυστική επιλογή σήμερα. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι υφιστάμενες δομές ηλ-Δημοκρατίας στη χώρα και γίνεται μια αναφορά σε διάφορους δείκτες ηλ-Δημοκρατίας και της κατάταξης της Ελλάδας σύμφωνα με αυτούς. Στο επόμενο κεφάλαιο εκτιμώνται, καλές πρακτικές από την Ελλάδα, την Ευρώπη και διεθνώς. Λαμβάνοντας υπόψη την ισηγορία, την ισονομία και τις λοιπές αξίες που μας κληροδότησε η άμεση αθηναϊκή δημοκρατία του 5^{ου} αιώνα π.Χ., το κεφάλαιο 7 ασχολείται με τις προοπτικές της ηλ-Δημοκρατίας, αλλά και τους κινδύνους που πρέπει να αντιμετωπιστούν, ώστε αυτή να αποτελέσει μέσο ενίσχυσης της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά, της ευαισθητοποίησης της δημόσια διοίκησης στις ανάγκες των πολιτών και των επιχειρήσεων, της βελτίωσης της σχέσης κράτους – πολίτη, της προώθησης της διαφάνειας, της ασφάλειας της σταθερότητας και γενικότερα της εμπάθυνσης και θωράκισης των δημοκρατικών θεσμών. Στο τελευταίο κεφάλαιο καταγράφονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τη μελέτη.

Λέξεις -Κλειδιά

ηλ-Δημοκρατία, ηλ-Διακυβέρνηση, ηλ-πληροφόρηση, ηλ-διαβούλευση, ηλ-συμμετοχή, ηλ-ψηφοφορία

Abstract

Although Information and Communication Technologies (ICT) are not linked to a specific governance system, their role in strengthening democratic institutions can be catalytic. A common practice of the modern, effective governments is to make the best use of ICT to create new ways of involving citizens in decision-making process, exploiting public data, and facing current social challenges in general.

The first chapter of this paper makes an introduction to the concept of democracy from ancient Athens to the present day. The second and third chapters analyze the concepts and implications of e-Democracy and e-Government, the reasons that led to their development, as well as the relationship that links them. In addition, the existing legal framework of e-Democracy of our country is being examined, while in the fourth chapter we are looking at the reasons that make e-Democracy an attractive choice today. Moreover, the existing e-Democracy structures in the country are described, in combination with various indexes of e-Democracy and the ranking of Greece according to them. In the next chapter, best practices are gathered from Greece, Europe and internationally. Considering, the equality and the other values which the direct Athenian democracy of the 5th century BC bequeathed to us, on the 7th part we deal with the prospects and the dangers of e-Democracy. The aim is to make e-Democracy a means of enhancing public participation, raising public service's awareness of the needs of citizens and businesses, improving the relationship between state and citizen, promoting transparency, ensuring stability and, more generally, shielding democratic institutions. In the last chapter, the conclusions that emerged from the study are mentioned.

Key-Words

E-Democracy, E-Government, E-information, E-participation, E-consultation, E-voting

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ευχαριστίες	iv
Περίληψη	v
Abstract	vi
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	vii
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ	ix
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ	xi
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ & ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ	xii
1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Εισαγωγικές Έννοιες	1
1.1. Εισαγωγή	1
1.2. Η δημοκρατία	2
1.3. Η δημοκρατία σήμερα και η αρχαία Αθηναϊκή Δημοκρατία	3
2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Ηλ-Δημοκρατία	6
2.1 Ορισμός, Μοντέλα, Αρχές.....	6
2.2 Ηλ-συμμετοχή.....	9
2.3 Θεσμικό Πλαίσιο	10
2.3.1 Συνταγματικές διατάξεις.....	10
2.3.2 Ο νόμος 3979/2011	11
2.3.3 Η Εθνική Ψηφιακή Στρατηγική 2016-2021.....	12
2.3.4 Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων (General Data Protection Regulation – GDPR)	14
3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Ηλ-Δημοκρατία και Ηλ-Διακυβέρνηση	15
3.1. Ηλ-Διακυβέρνηση.....	15
3.1.1. Σχέδιο Δράσης για την ηλ-Διακυβέρνηση 2014-2020 (eGOv Action Plan) 17	
3.2. Σχέση ηλ-Διακυβέρνησης και ηλ-Δημοκρατίας.....	18
4. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Γιατί ηλ-Δημοκρατία	20
4.1. Ηλ-Δημοκρατία και Κοινωνική Ανάπτυξη.....	22
4.2. Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (Social Media)	23
5. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Υφιστάμενη κατάσταση και αξιολόγηση	25

5.1. Υφιστάμενη κατάσταση στην Ελλάδα και την Ευρώπη.....	25
5.2. Δείκτες Αξιολόγησης.....	34
5.2.1. Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας – DESI.....	34
5.2.2. Δείκτης Ανάπτυξης ηλ-Διακυβέρνησης – EGDΙ.....	38
5.2.3. Δείκτης ηλ-Συμμετοχής – EPI.....	41
5.2.4. Δείκτης Τοπικών Ψηφιακών Υπηρεσιών – LOSI.....	43
6. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Καλές Πρακτικές	47
6.1. Ελλάδα.....	47
6.2. Διεθνείς.....	49
6.2.1. Αφρική – MedAfrica.....	49
6.2.2. Φινλανδία – Φινλανδική Πρωτοβουλία Πολιτών.....	51
6.2.3. Ισλανδία νέο Σύνταγμα - Crowdsourcing.....	52
6.2.4. Εσθονία - e-voting.....	53
6.2.5. Ηνωμένο Βασίλειο - Where does my money go?.....	55
6.2.6. ΗΠΑ – Open Government Directive.....	56
7. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Προκλήσεις της ηλ-Δημοκρατίας.....	58
7.1. Προοπτικές Ενίσχυσης της ηλ-Δημοκρατίας.....	58
7.1.1. Προϋποθέσεις Επιτυχίας των εργαλείων ηλ-συμμετοχής.....	58
7.1.2. Ηλεκτρονική ψηφοφορία.....	60
7.1.3. Προτάσεις πολιτικών και εργαλείων ηλ-Δημοκρατίας.....	62
7.2. Κίνδυνοι.....	65
7.2.1. Ψηφιακό χάσμα (digital divide).....	65
7.2.2. Η φύση του Διαδικτύου.....	68
7.2.3. Από τον Σχεδιασμό στην Υλοποίηση.....	69
8. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Συμπεράσματα – Επίλογος.....	70
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	73
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	77
Π.1: Δείκτης EGDΙ.....	77
Π.2: Δείκτης EPI.....	82
Π.3: Δείκτης LOSI.....	85

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ

Εικόνα 1: Αποχή από τις βουλευτικές εκλογές της χώρας 1974-2015.....	4
Εικόνα 2: Αποχή των Ελλήνων από τις Ευρωεκλογές 1981-2014.....	4
Εικόνα 3: Πλαίσιο Αναφοράς Για το Μοντέλο Επιπέδων Ωρίμανσης της Ηλ- Διακυβέρνησης (Διανέοσις, 2018)	16
Εικόνα 4: Το OpenGov σε αριθμούς, έως 02/12/2018 (http://www.opengov.gr/home/category/users/opengov)	26
Εικόνα 5: Η ψηφιακή πλατφόρμα vouliwatch.....	26
Εικόνα 6: Η διαδικτυακή πύλη Ermis (http://www.ermis.gov.gr/portal/page/portal/ermis/)	27
Εικόνα 7: Το λογότυπο του προγράμματος Δι@ύγεια.....	29
Εικόνα 8: Η Δι@γεια σε αριθμούς, έως 02/12/2018 (https://diavgeia.gov.gr/)	29
Εικόνα 9: Ανοικτά Δεδομένα, data.gov.gr, Στατιστικά έως 02/12/2018	30
Εικόνα 10: E-politis από το Δήμο Τρικκαίων (http://www.e-politis.gr/web/portal-demon)	31
Εικόνα 11: Πρόσκληση στο Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας Πολιτών στη Βιέννη (https://collab.ec.europa.eu/)	33
Εικόνα 12: 'Η φωνή σας στην Ευρώπη'	34
Εικόνα 13: Η σύνθεση του δείκτη DESI	35
Εικόνα 14: Δείκτης DESI 2018 (https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi)	36
Εικόνα 15: Εξέλιξη του δείκτη DESI 2014-2018, Ελλάδα – ΕΕ (https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi)	36
Εικόνα 16: Σύγκριση του δείκτη DESI μεταξύ ευρωπαϊκών και μη χωρών (https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi)	38
Εικόνα 17: Αριθμός χωρών ανά κατηγορία απόδοσης στον δείκτη EGDI για τα έτη 2016 και 2018 (United Nations, 2018).....	38
Εικόνα 18: Η σύνθεση του δείκτη EGDI του ΟΗΕ.....	39
Εικόνα 19: Σχέση εισοδήματος - δείκτη EGDI, στοιχεία από (United Nations, 2015)	40
Εικόνα 20: Κατηγοριοποίηση των χωρών ανάλογα την επίδοσή τους στο δείκτη EPI (United Nations, 2018)	42
Εικόνα 21: Ποσοστό δήμων ανά κατηγορία του δείκτη LOSI (United Nations, 2018).....	45

Εικόνα 22: Πρόσκληση στην εκδήλωση "Φέρε μας τις ιδέες σου" (http://www.minadmin.gov.gr/).....	47
Εικόνα 23: Το λογότυπο της MedAfrica	49
Εικόνα 24: Η εφαρμογή MedAfrica για έξυπνα τηλέφωνα (http://medafrica.org/).....	50
Εικόνα 25: Η σελίδα στο Facebook για τη διαμόρφωση ενός νέου Συντάγματος της Ισλανδίας από τους πολίτες (https://socialnewsdaily.com/).....	52
Εικόνα 26: Where does my money go?The daily bread.....	55
Εικόνα 27: Where does my money go Country & Regional Analysis	55
Εικόνα 28: Ετήσια επιστολή του Υπουργείου Οικονομικών του Ηνωμένου Βασιλείου σχετικά με το που δαπανήθηκε η φορολογία των πολιτών (https://www.uktaxcalculators.co.uk/).....	56
Εικόνα 29: Οι αρχές της Οδηγίας Ανοικτής Κυβέρνησης Ομπάμα (http://www.pbworks.com/)	57

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Σύγκριση των παραδοσιακών μέσων με τα νέα ηλεκτρονικά μέσα (ΤΠΕ) (Φουρναρακης, 2007).....	10
Πίνακας 2: Απόδοση της Ελλάδας ανά συστατικό στοιχείο του δείκτη DESI	37
Πίνακας 3: Οι πρωταγωνίστριες χώρες στο δείκτη EGDI του ΟΗΕ (United Nations, 2018)	39
Πίνακας 4: Ο δείκτης EDGI για την Ελλάδα (United Nations, 2018)	40
Πίνακας 5: Χαρακτηριστικά ηλ-Συμμετοχής (United Nations, 2018).....	41
Πίνακας 6: Οι πρώτες δέκα χώρες στην ηλ-συμμετοχή σύμφωνα με τον δείκτη EPI (United Nations, 2018)	42
Πίνακας 7: Αποτελέσματα του Δείκτη LOSI για το Δήμο της Αθήνας (United Nations, 2018).....	45
Πίνακας 8:Οι δείκτες που εξετάστηκαν κατά τον υπολογισμό του δείκτη LOSI (United Nations, 2018)	46
Πίνακας 9: Παράγοντες επιρροής ψηφιακών χασμάτων: Από την πρόσβαση στη χρήση (United Nations, 2018)	67
Πίνακας 10: Κατάταξη των χωρών του ΟΗΕ ανάλογα την απόδοσή τους στον δείκτη EGDI (United Nations, 2018)	77
Πίνακας 11: Κατάταξη των χωρών του ΟΗΕ ανάλογα την απόδοσή τους στον δείκτη EPI (United Nations, 2018)	82
Πίνακας 12: Κατανομή των πρωτεύουσών χωρών μελών του ΟΗΕ σε κατηγορίες ανάλογα την απόδοσή τους στον δείκτη LOSI (United Nations, 2018)	85

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ & ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ηλ-Δημοκρατία	Ηλεκτρονική Δημοκρατία
ηλ-Διακυβέρνηση	Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση
ηλ-Συμμετοχή	Ηλεκτρονική Συμμετοχή
ηλ-Πληροφόρηση	Ηλεκτρονική Πληροφόρηση
ηλ-Ψηφοφορία	Ηλεκτρονική Ψηφοφορία
ΤΠΕ	Τεχνολογίες Πληροφορίας & Επικοινωνίας
ICT	Information and Communication Technology
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΨΣ	Εθνική Ψηφιακή Στρατηγική 2016-2021
ΣΗΔΕ	Σύστημα Ηλεκτρονικής Διακίνησης Εγγράφων
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΟΣΑ	Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη
ΕCΙ	European Citizen's Initiative
OECD	Organization for Economic Co-Operation and Development-
SDGs	Sustainable Development Goals
GDPR	General Data Protection Regulation
DESI	Digital Economy & Society Index
EGDI	E-Government Development Index
OSI	Online Services Index
HCI	Human Capital Index
TII	Telecommunication Infrastructure Index
EPI	E-Participation Index
LOSI	Local Online Services Index

1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Εισαγωγικές Έννοιες

1.1. Εισαγωγή

Ο Περικλής εκφωνώντας τον Επιτάφιο¹ λόγο του ενώπιον των Αθηναίων πολιτών προς τιμήν των νεκρών του πρώτου έτους του Πελοποννησιακού πολέμου αναφέρει μεταξύ άλλων: «...Κι έχει τούτο το πολίτευμα το όνομα ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, γιατί δεν διοικούν οι λίγοι, αλλά οι περισσότεροι· κι είναι όλοι οι πολίτες μπροστά στους νόμους ίσοι για τις ιδιωτικές τους διαφορές· για την προσωπική όμως ανάδειξη και τις τιμές, καταπώς ξεχωρίζει καθένας σε κάτι προτιμείται στα δημόσια αξιώματα πιο πολύ γιατί είναι ικανός παρά γιατί τον ανάδειξε ο κλήρος. Ούτε πάλι κάποιος, επειδή είναι φτωχός, κι ενώ μπορεί να κάμει κάτι καλό στην πολιτεία, εμποδίζεται απ' αυτήν την ασήμαντη κοινωνική του θέση. Κι όχι μονάχα στη δημόσια ζωή μας ζούμε ελεύθεροι...», και συνεχίζει, «Γιατί μονάχοι εμείς αυτόν που δεν παίρνει καθόλου μέρος σ' αυτά τον θεωρούμε όχι φιλήσυχο, αλλά άχρηστο, κι εμείς οι ίδιοι ή κάνουμε ορθές σκέψεις και προτάσεις πάνω στις υποθέσεις της πολιτείας ή, τουλάχιστον, παίρνουμε σωστές αποφάσεις γι' αυτές, γιατί δε νομίζουμε πως τα λόγια βλάπτουν τα έργα, αλλά ότι πιο πολύ βλάπτει να μη διαφωτιστούμε πιο μπροστά με το λόγο για τα όσα πρέπει να κάνουμε.». (Θουκυδίδης, 5ος αι. π.Χ.). Τι μπορεί άραγε να πει ο Περικλής στον πολίτη του 21^{ου} αιώνα για τη Δημοκρατία; Οι αξίες που επικροτεί ο Περικλής στον Επιτάφιο είναι μεταξύ άλλων η ισοπολιτεία, η ισονομία, η ισηγορία, η αξιοκρατία, η ισότητα, η ελευθερία, η κοινωνική δικαιοσύνη, η νομιμότητα. Εξυμνεί τη συμμετοχή των πολιτών στα κοινά, χαρακτηρίζοντας ως άχρηστο εκείνον τον πολίτη που αδιαφορεί για τα πολιτικά ζητήματα.

Οι σημερινές σύγχρονες αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες φυσικά απέχουν από την άμεση δημοκρατία της Αρχαίας Αθήνας του 5^{ου} αιώνα π.Χ., ωστόσο οι παραπάνω αρχές προσαρμοσμένες πιθανόν στα χαρακτηριστικά του σύγχρονου κόσμου, θα έπρεπε ακόμα να τις συνοδεύουν. Η κρίση του πολιτικού συστήματος σήμερα έγκειται μεταξύ άλλων

---

¹ Ο Περικλέους Επιτάφιος ή Επιτάφιος του Περικλή είναι το απόσπασμα από το έργο «Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου» του αρχαίου Αθηναίου ιστορικού Θουκυδίδη στο οποίο παρατίθεται ο λόγος που ο Περικλής εκφώνησε το 430 π.Χ. για τους πρώτους νεκρούς του Πελοποννησιακού πολέμου. Ο λόγος βρίσκεται στο δεύτερο βιβλίο του έργου (2.35 έως 2.44) και περιλαμβάνει ένα φλογερό ύμνο στην Αθηναϊκή δημοκρατία και στην αγάπη του Αθηναίου προς την ελευθερία.

στην απομάκρυνσή του από τις βασικές αρχές της δημοκρατίας και το μειωμένο ενδιαφέρον των πολιτών να ασχοληθούν με τα «κοινά» (να συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική ζωή), γεγονός που οφείλεται κυρίως στην έλλειψη εμπιστοσύνης προς τους θεσμούς και το πολιτικό σύστημα. Επακόλουθο είναι η απομάκρυνση των κέντρων λήψης αποφάσεων από τους πολίτες.

Η ταυτόχρονη μείωση του ενδιαφέροντος των πολιτών για την πολιτική, με τις αυξανόμενες απαιτήσεις για καλύτερη διακυβέρνηση, θέτουν το ζήτημα της αλλαγής του τρόπου διακυβέρνησης, με εισαγωγή άμεσων δημοκρατικών θεσμών στην υπάρχουσα έμμεση δημοκρατία. Η αξιοποίηση των δυνατοτήτων των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) φαίνεται πως μπορεί να αποτελέσει το εργαλείο για την πραγμάτωση αρχών και αξιών, όπως η ενεργός συμμετοχή των πολιτών. Η χρήση καινοτόμων ΤΠΕ σε όλα τα στάδια της πολιτικής διαδικασίας, μπορεί να οδηγήσει στην ηλ-Δημοκρατία, η μελέτη της οποίας αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

1.2. Η δημοκρατία

Ο Αριστοτέλης στα «Πολιτικά» έκανε μια πρώτη διάκριση των πολιτευμάτων σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: τη Βασιλεία (Μοναρχία), την Αριστοκρατία και τη Δημοκρατία. (Δημητρίου, 2016). Η δημοκρατία δεν είναι μία απλή έννοια, ο ορισμός της οποίας μπορεί εύκολα να αποτυπωθεί, αφού με το πέρασμα των χρόνων η μεγάλη ιστορική της βαρύτητα την έχει μετατρέψει σε σύμβολο. (Σπυράκης & Σπυράκη, 2009)

Η δημοκρατία είναι το πολίτευμα στο οποίο η εξουσία πηγάζει από το λαό, ασκείται από τον λαό και υπηρετεί τα συμφέροντά του. Υπάρχουν δύο βασικά είδη δημοκρατίας, η άμεση/κλασική δημοκρατία και η φιλελεύθερη/έμμεση δημοκρατία.

Λίκνο της άμεσης δημοκρατίας αποτελεί η αρχαία ελληνική πόλη-κράτος των Αθηνών. Στην άμεση δημοκρατία οι πολίτες της είχαν τη δυνατότητα, αλλά και την υποχρέωση να συμμετέχουν στα κοινά και να λαμβάνουν οι ίδιοι αποφάσεις, χωρίς την παρουσία αντιπροσώπων. Στην αρχαία Αθήνα οι ελεύθεροι πολίτες έπαιρναν μέρος στην Εκκλησία του Δήμου, όπου διαμόρφωναν μια συναίνεση στα νομοθετικά ζητήματα. Η άμεση αθηναϊκή δημοκρατία συνδέεται με την μικρή σχετικά έκταση της πόλης-κράτος και τον μικρό αριθμό των πολιτών.

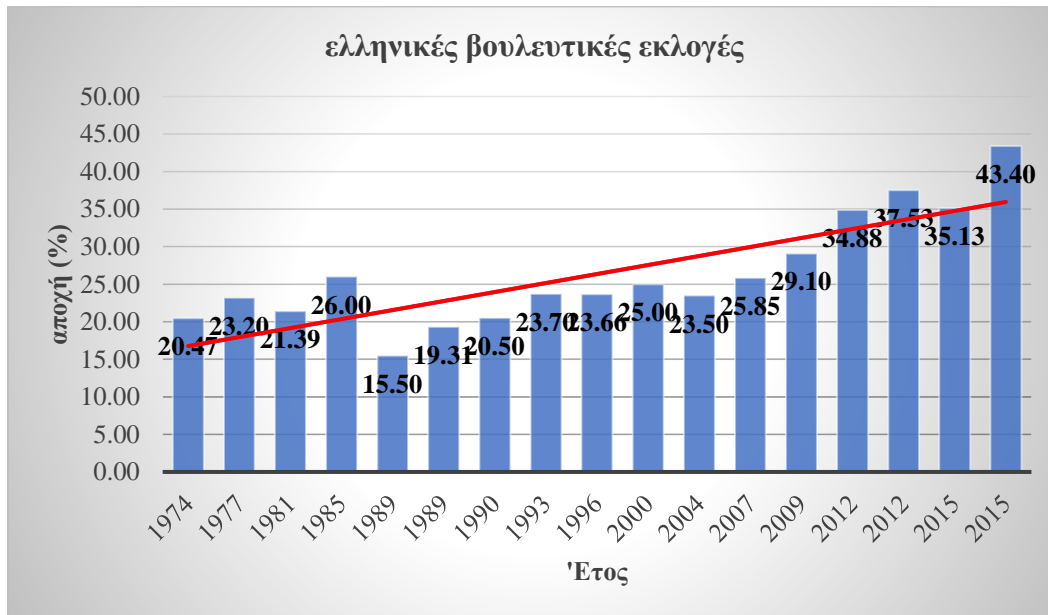
Οι αξίες της ελευθερίας και της ισότητας αποτελούσαν τα θεμέλια της άμεσης αθηναϊκής δημοκρατίας. Οι πολίτες μπορούσαν να συμμετέχουν ελεύθερα στις πολιτικές συνελεύσεις και να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους, αλλά και να έχουν τις ίδιες υποχρεώσεις απέναντι στο νόμο και τα ίδια δικαιώματα στη συμμετοχή στα κοινά. Ωστόσο, στην αρχαία Αθήνα η έννοια της ισότητας δεν αφορά καθολικά το σύνολο των κατοικούντων σε αυτήν, καθώς για παράδειγμα, γυναίκες, μέτοικοι και δούλοι δεν θεωρούνταν πολίτες.

Στη φιλελεύθερη αντιπροσωπευτική/έμμεση δημοκρατία πηγή της εξουσίας είναι ο Λαός με, ο οποίος ωστόσο ασκεί την εξουσία του μέσω των αντιπροσώπων του, τους οποίους εκλέγει με εκλογές. Οι εκλογές αποτελούν την κύρια μέθοδο της πολιτικής συμμετοχής στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία. Οι δυσκολίες εφαρμογής της άμεσης δημοκρατίας στα δεδομένα πλέον των κρατών και όχι των πόλεων, καθώς και η ύπαρξη πολύπλοκων θεμάτων που συνδέονται με την οργάνωσή τους, οδήγησε στην ανάπτυξη και καθιέρωση της έμμεσης δημοκρατίας κατά το 18^ο και 19^ο αιώνα στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική. Οι θεμελιακές αρχές της ελευθερίας, της ισότητας και της λαϊκής κυριαρχίας παρέμειναν ίδιες και στη σύγχρονη Δημοκρατία. (Πατσαλιά, 2012).

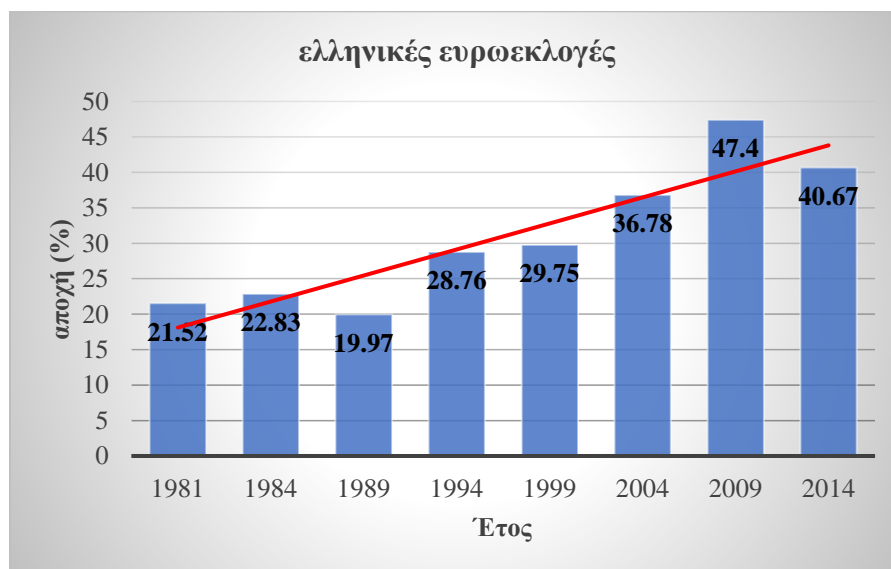
1.3. Η δημοκρατία σήμερα και η αρχαία Αθηναϊκή Δημοκρατία

Η κατάσταση της Δημοκρατίας σήμερα τόσο στην Ελλάδα, όσο και παγκοσμίως φαίνεται ότι βρίσκεται σε κρίση. Οι πολίτες διακατέχονται από ένα αίσθημα αδιαφορίας και δυσπιστίας, που οδηγεί στην εγκατάλειψη του κυρίαρχου δημοκρατικού τους δικαιώματος, της ψήφου, απέχοντας από τις εκλογές. Υπάρχουν εκθέσεις του συμβουλίου της Ευρώπης που προβλέπουν ότι το ποσοστό αποχής στην Ευρώπη θα φτάσει στο 65% το 2020. (Φουρναρακης, 2007)

Στα παρακάτω διαγράμματα απεικονίζονται τα ποσοστά αποχής από τις εκλογικές διαδικασίες της χώρας. Τα στοιχεία λήφθηκαν από το Υπουργείο Εσωτερικών. (Υπουργείο Εσωτερικών, 2015)

Εικόνα 1: Αποχή από τις βουλευτικές εκλογές της χώρας 1974-2015

Εικόνα 2: Αποχή των Ελλήνων από τις Ευρωεκλογές 1981-2014

Παρατηρείται μια αύξηση του ποσοστού της αποχής στις εθνικές βουλευτικές εκλογές, από το 2004 και μετά, με αποκορύφωμα τις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015, όπου το ποσοστό της αποχής έφτασε το ιστορικό υψηλό 43,40%. Οι Ευρωεκλογές χαρακτηρίζονται από σταθερά υψηλά ποσοστά αποχής σε ολόκληρη της Ευρώπη. Στην ελληνική περίπτωση η αντίστοιχη αποχή κυμαίνεται σε ποσοστά άνω του 30%, ενώ το 2009, το έντονο κλίμα ανασφάλειας που επικρατούσε στη χώρα και ο διάχυτος ευρωσκεπτικισμός, αποτυπώθηκαν

στο ποσοστό της αποχής από τις ευρωεκλογές, που πλησίασε το 50% (47,40%). Είναι μάλλον απογοητευτικό να αναλογιστεί κανείς, πως κατά τον 21^ο αιώνα, κι ενώ οι τεχνολογικές εξελίξεις έχουν εκμηδενίσει το χρόνο και τις αποστάσεις, η συμμετοχή των πολιτών στο κυρίαρχο πολιτικό τους δικαίωμα έχει μειωθεί σε δραματικό βαθμό, καθώς νιώθουν πως τα κέντρα λήψης αποφάσεων έχουν απομακρυνθεί πολύ από αυτούς και η γνώμη τους στην ουσία δεν μετράει.

Αυτή η απομάκρυνση των πολιτών από τα κοινά, προκαλεί την έντονη ανησυχία των φορέων διαχείρισης της πολιτικής εξουσίας, οι οποίοι αναζητούν τρόπους με τους οποίους θα κατορθώσουν να αναστρέψουν αυτό το φαινόμενο και να τονώσουν το ενδιαφέρον των πολιτών για τις μορφές συμμετοχής στους θεσμούς του δημοκρατικού πολιτεύματος. Έρευνες σε ευρωπαϊκό επίπεδο αποδεικνύουν ότι πολλοί Ευρωπαίοι πολίτες δεν αισθάνονται ότι η φωνή τους μετράει ή ότι οι ανησυχίες τους λαμβάνονται υπόψη, όπως αποκαλύπτει δημοσκόπηση του Ευρωβαρομέτρου: *«ακριβώς στο ήμισυ της ΕΕ οι πολίτες διαφωνούν με τη δήλωση ότι η φωνή τους μετράει στην ΕΕ.»*. (STOA, 2018). Η Ευρωπαϊκή Ένωση φαίνεται πως δεν έχει πάψει να υποφέρει από το εγγενές της πρόβλημα, το λεγόμενο δημοκρατικό έλλειμμα (Grimm, 1995), παρά το γεγονός ότι τις τελευταίες δεκαετίες, έγιναν βελτιώσεις στη συμμετοχή των πολιτών στην πολιτική διαδικασία της ΕΕ, όπως οι άμεσες ευρωπαϊκές εκλογές στο κοινοβούλιο, οι αυξημένες αρμοδιότητες και οι νομοθετικές εξουσίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και η δημιουργία της Πρωτοβουλίας των Ευρωπαίων Πολιτών (ECI), στην οποία θα αναφερθούμε διεξοδικότερα σε επόμενη ενότητα. Η χάραξη πολιτικής της ΕΕ όπως εφαρμόζεται από τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα εξακολουθεί να φαίνεται πως δεν είναι πλήρως ανοικτή στους ευρωπαίους πολίτες. (STOA, 2018)

Τις τελευταίες δεκαετίες γίνονται προσπάθειες τόσο από τις εθνικές κυβερνήσεις όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, να αυξηθεί η συμμετοχή των πολιτών χρησιμοποιώντας τα εργαλεία που προσφέρουν οι ΤΠΕ, τα οποία φαίνεται πως μπορούν να φέρουν τις δημοκρατίες του σήμερα πιο κοντά στις αρχές της αθηναϊκής δημοκρατίας, δημιουργώντας αξιοποιώντας μια ενιαία «ψηφιακή αγορά», που ήδη αποτελεί επιλογή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Ηλ-Δημοκρατία

2.1 Ορισμός, Μοντέλα, Αρχές

Η ηλ-Δημοκρατία (e-Democracy) είναι μια σχετικά νέα ιδέα. Η απόδοση ορισμού στον όρο ηλ-Δημοκρατία, αν και εκ πρώτης όψεως φαίνεται να είναι απλή υπόθεση, είναι δύσκολο έργο. Το “ηλ”, βέβαια, υποδηλώνει την ηλεκτρονική συνιστώσα και το “δημοκρατία” ένα σύστημα διακυβέρνησης, μια ευρεία κατηγορία κάτω από την οποία μπορούν να υπαχθούν επιμέρους θεωρίες. Η ηλ-Δημοκρατία είναι πολύπλοκη έννοια. Η πολυπλοκότητα γεννάται κυρίως από τη θεμελιώδη της σχέση με τις ΤΠΕ και κυρίως το Διαδίκτυο. Η ταχύτατη εξέλιξη των ανωτέρω δημιουργεί τον κίνδυνο της γρήγορης απαξίωσης σε κάθε τι που περιλαμβάνεται στον όρο “ηλ” της ηλ-Δημοκρατίας. Στη βιβλιογραφία υπάρχουν πολλοί ορισμοί για το τι ακριβώς εννοείται με τον όρο ηλ-Δημοκρατία. Μεταξύ άλλων αναφέρονται:

- Ηλ-Δημοκρατία είναι «ο τρόπος με τον οποίο το Διαδίκτυο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να ενισχύσει τις δημοκρατικές διαδικασίες και να παρέχει αυξημένες ευκαιρίες, κατά πρώτον, στα άτομα και τις κοινότητες προκειμένου να αλληλεπιδρούν με την κυβέρνηση, και κατά δεύτερον στις κυβερνήσεις προκειμένου να λαμβάνουν μηνύματα από τις κοινότητες». (Clift, 2007)
- Η ηλ-Δημοκρατία αναφέρεται «στη χρήση των διαφόρων ηλεκτρονικών επικοινωνιακών δυνατοτήτων (internet, e-mails κ.ά.), με στόχο την αύξηση της συμμετοχής των πολιτών στις δημόσιες διαδικασίες λήψης αποφάσεων». Σκοπός των νέων αυτών δυνατοτήτων είναι με τη χρήση των ΤΠΕ να ενισχυθεί η διαδικασία μετασχηματισμού της σύγχρονης αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας σε μια πιο ισχυρή συμμετοχική δημοκρατία. (Πομπόρτσης, 2005)

Ο Χέλντ αναφέρει για τη συμμετοχική δημοκρατία: *«το ισότιμο δικαίωμα στην αυτοανάπτυξη μπορεί να επιτευχθεί μόνο σε μια συμμετοχική κοινωνία, μια κοινωνία που να δημιουργεί μια αίσθηση πολιτικής αποτελεσματικότητας, που να καλλιεργεί το ενδιαφέρον για τα συλλογικά προβλήματα και να συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός ενημερωμένου πολίτη, με μόνιμο ενδιαφέρον για τη διαδικασία της κυβέρνησης»* (Χέλντ, 1995). Η χρήση των ΤΠΕ αποτελεί βασική στρατηγική για να βελτιωθεί ο τρόπος με τον οποίο οι δημοκρατικές

κυβερνήσεις μπορούν να ωφελήσουν τους πολίτες τους. Η ηλ-Δημοκρατία δεν περιορίζεται σε παραδοσιακούς δημοκρατικούς μηχανισμούς (π.χ., εκλογές), αλλά επεκτείνεται σε νέες πρακτικές με σκοπό να εξασφαλιστεί μια καλύτερη σχέση μεταξύ κράτους και πολιτών/επιχειρήσεων.

Ενώ η ηλ-Δημοκρατία στα δυτικά έθνη είναι ένα εργαλείο για την επίλυση θεμάτων και την ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών, στις αναπτυσσόμενες χώρες αποτελεί κάτι πολύ περισσότερο. Αποτελεί εργαλείο για την οικοδόμηση της δημοκρατίας. (<http://edemocracy.weebly.com>)

Η ηλ-Δημοκρατία μπορεί να διακριθεί σε δύο κατηγορίες, ανάλογα με τις δραστηριότητες που χρησιμοποιεί. Σε δραστηριότητες από πάνω προς τα κάτω (top-down), δηλαδή οι πρωτοβουλίες πολιτικής ξεκινούν από την κυβέρνηση ή τις τοπικές αρχές και έχουν αποδέκτες τους πολίτες, ενώ στόχο έχουν τη μείωση του κόστους, την αύξηση της αποτελεσματικότητας, τη διαφάνεια και την ευκολία. Από την άλλη, υπάρχουν οι δραστηριότητες από κάτω προς τα πάνω (bottom-up), δηλαδή πρωτοβουλίες πολιτών ή οργανώσεων πολιτών που έχουν στόχο την αύξηση της διαφάνειας, της λογοδοσίας, της ευκολίας, της ενημέρωσης και της επιμόρφωσης.

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (Organization for Economic Co-Operation and Development-OECD) υπάρχουν τρεις τύποι ηλ-Δημοκρατίας: η παροχή υπηρεσιών μιας κατεύθυνσης (one way), η αμφίδρομη σχέση (two-way relationship), κατά την οποία οι πολίτες έχουν τη δυνατότητα να παρέχουν ανατροφοδότηση σε σχέση με τα διάφορα ζητήματα και τέλος η σχέση συνεργασίας εντός της οποίας οι πολίτες εμπλέκονται ενεργά στη διαμόρφωση πολιτικών (active participation). (OECD, 2001)

Βασικές αρχές της ηλ-Δημοκρατίας αποτελούν:

- **Ηλ-Πληροφόρηση (e-Information):** Αποτελεί την κυρίαρχη συνιστώσα στην ανάπτυξη επικοινωνιακών δεσμών της Δημόσιας Διοίκησης με πολίτες, οργανώσεις πολιτών και επιχειρήσεις. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της ηλ-πληροφόρησης είναι ότι πρόκειται για μία μονόδρομη σχέση, δηλαδή, μόνο οι κυβερνητικές αρχές διανέμουν με ηλεκτρονικό τρόπο τις πληροφορίες προς τις διάφορες κοινωνικές και επιχειρηματικές οντότητες. Η πληροφόρηση η οποία μπορεί είτε να παρέχεται με

πρωτοβουλία της δημόσιας διοίκησης, είτε ύστερα από αναζήτηση των ενδιαφερομένων, πρέπει να είναι κατανοητή, εύκολα προσβάσιμη, πλήρης και αντικειμενική.

- **Ηλ-ψηφοφορία (e-voting):** πρόκειται για την άσκηση του δικαιώματος της ψηφοφορίας μέσω ΤΠΕ. Γίνεται με τρεις τρόπους: μέσω Διαδικτύου, από οπουδήποτε κι αν βρίσκεται ο ψηφοφόρος αρκεί να έχει πρόσβαση στο Διαδίκτυο (remote e-voting), σε ειδικούς εκλογικούς χώρους (polling place/station voting) όπου ο ψηφοφόρος πρέπει να μεταβεί, ή με τη χρήση ενδοδικτύου (intranet), δηλαδή εντός ενός ιδιωτικού δικτύου υπολογιστών, για παράδειγμα στις εσωτερικές εκλογές μιας εταιρείας. Μπορεί να εφαρμοστεί σε εθνικές ή άλλες εκλογές, σε δημοψηφίσματα, σε ψηφοφορίες συμβουλευτικού χαρακτήρα (advisory polls), συμμετοχή των πολιτών σε διαδικασίες διαβούλευσης, ή και ψηφοφορίες στο Διαδίκτυο με πρωτοβουλία δημόσιων ιδιωτικών φορέων για ποικίλα θέματα.

Η ηλ-ψηφοφορία προσφέρει στους πολίτες διευκόλυνση, αφού μπορούν να ψηφίσουν από το σπίτι τους, ποιοτική και ποσοτική αναβάθμιση της συμμετοχής, εξοικονόμηση πόρων, ταχύτητα στη διεξαγωγή των αποτελεσμάτων και ενδυνάμωση των δημοκρατικών θεσμών. Φυσικά όπως και σε πολλές καινοτόμες ψηφιακές διαδικασίες τίθενται ζητήματα που χρήζουν αντιμετώπισης και ειδικής μέριμνας, όπως είναι η ασφάλεια, η αξιοπιστία, η επαληθευσιμότητα, η μυστικότητα της ψήφου, η ευχρηστία των συστημάτων και η αντιμετώπιση του ψηφιακού χάσματος. Επιπλέον, δεν πρέπει να συγκρίνεται η ποσοτική με την ποιοτική αναβάθμιση της συμμετοχής. Η ηλ-ψηφοφορία είναι πολύ πιθανό να διευκολύνει τους ψηφοφόρους από άποψη εξοικονόμησης κόστους και χρόνου, ωστόσο δεν αρκεί από μόνη της για να μειώσει τη συνειδητή αποχή από τις εκλογικές διαδικασίες.

- **Ηλ-συμμετοχή (e-participation, e-engagement):** είναι η παροχή της δυνατότητας στους πολίτες μέσω των ΤΠΕ να ενημερωθούν και να εκφράζουν τη γνώμη τους μέσω δημοσκοπήσεων, να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων μέσω ψηφοφοριών, να θέτουν οι ίδιοι ζητήματα και να λαμβάνουν μέρος στον πολιτικό διάλογο. Η πραγματοποίηση της ηλ-συμμετοχής προϋποθέτει την ύπαρξη και λειτουργία

εξειδικευμένων δομών, όπως forums, blogs κ.ά., υποστηρικτικό λογισμικό καθώς και διοικητική οργάνωση και υποστήριξη. (ΕΣΔΔΑ, 2017). Λόγω της μεγάλης σπουδαιότητάς της, γίνεται σχολιασμός της ηλ-συμμετοχής και στην επόμενη ενότητα.

2.2 Ηλ-συμμετοχή

Η ηλ-συμμετοχή, όπως ήδη αναφέρθηκε, είναι ένα από τα τρία συστατικά της ηλ-Δημοκρατίας και συνίσταται στην διαδικασία κατά την οποία οι πολίτες επιδιώκουν την αύξηση ή την έναρξη της συμμετοχής τους στις κυβερνητικές δραστηριότητες, αξιοποιώντας τις δυνατότητα που τους δίνουν οι ΤΠΕ, να ενημερώνονται αρχικά και στη συνέχεια να εκφράζουν τη γνώμη τους.

Η ηλ-συμμετοχή περιλαμβάνει τρία στάδια (Σπυράκης & Σπυράκη, 2009):

- Πληροφόρηση
- Διαβούλευση
- Ενεργός συμμετοχή

Το πρώτο στάδιο της παροχής πληροφόρησης, είναι μια διαδικασία από πάνω προς τα κάτω, όπου οι πληροφορίες παρέχονται από τη διοίκηση προς τους πολίτες με ηλεκτρονικό τρόπο. Στο δεύτερο στάδιο, αυτό της διαβούλευσης, οι πολίτες εκφράζουν τη γνώμη τους μέσω ειδικά διαμορφωμένων φόρουμ, ή μέσω δημοσκοπήσεων τη γνώμη τους για ένα θέμα που θέτει η Κυβέρνηση. Στο τελευταίο και πιο σημαντικό στάδιο, αυτό της ενεργού συμμετοχής, οι πολίτες αποκτούν ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση και άσκηση της πολιτικής, ασκούν επιρροή στη λήψη των αποφάσεων και δεν είναι απλά δέκτες. Εργαλεία της υλοποίησης του σταδίου αυτού είναι οι ηλεκτρονικές αναφορές- αιτήσεις (e-petition) που κάνουν οι πολίτες, προκειμένου να προτείνουν λύσεις οι οποίες σχετίζονται με τα εκάστοτε πολιτικά προβλήματα. (Σπυράκης & Σπυράκη, 2009, σ. 57)

Η ενεργός συμμετοχή των πολιτών δεν είναι μια απλή διαδικασία ηλ-Δημοκρατίας. Χαρακτηριστικά ο ΟΟΣΑ αναφέρει για την άμεση συμμετοχή: *«είναι μια σχέση που βασίζεται στην συνεργασία με την κυβέρνηση, μέσα στα πλαίσια της οποίας οι πολίτες ενεργά αναμειγνύονται στον προσδιορισμό των διαδικασιών και του περιεχομένου των εν δυνάμει πολιτικών αποφάσεων. Οι πολίτες έχουν τη δυνατότητα να θέσουν την ατζέντα των θεμάτων,*

προτείνοντας πολιτικές επιλογές και «σχηματίζοντας» τον πολιτικό διάλογο. Την τελική απόφαση, ωστόσο, και την όποια ευθύνη αναλαμβάνει η κυβέρνηση». (OECD, 2001)

Στον παρακάτω Πίνακα απεικονίζονται οι διαφορές στο είδος της συμμετοχής των πολιτών στην πολιτική διαδικασία ανάλογα τα μέσα που χρησιμοποιούνται.

Πίνακας 1: Σύγκριση των παραδοσιακών μέσων με τα νέα ηλεκτρονικά μέσα (ΤΠΕ)
(Φουρναρακης, 2007)

	Παραδοσιακά Μέσα επικοινωνίας	Ηλεκτρονικά Μέσα (ΤΠΕ)
Είδος Συμμετοχής	Αντιπροσωπευτική	Ατομική/συλλογική
Φύση Συμμετοχής	Παθητική/ απλή αντίδραση	Διαδραστική/ pro-active
Επίδραση Συμμετοχής	Έμμεση	Άμεση

Οι Κυβερνήσεις σε όλον τον κόσμο στρέφονται όλο και περισσότερο στην ανάπτυξη των ηλεκτρονικών συμμετοχικών εργαλείων, ενώ οι ίδιοι οι πολίτες αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες για την ανάμειξή τους στην πολιτική ζωή. Ωστόσο, οι προσδοκίες ότι η ηλ-Δημοκρατία και οι πρακτικές ηλ-συμμετοχής θα θεράπευαν τις δημοκρατικές ελλείψεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο διαψεύδονται όπως αναφέρει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στην έκθεσή του «Προσδοκίες από την ηλ-Δημοκρατία στην Ευρώπη 2018». (STOA, 2018) Παρόλα αυτά, οι ευκαιρίες που δίνονται είναι πολύ μεγάλες. Παρακάτω θα μελετήσουμε αναλυτικότερα τα εργαλεία και τις προοπτικές της ηλ-συμμετοχής και της ηλ-Δημοκρατίας. Παραμένει πάντως αδιαμφισβήτητο το γεγονός ότι η ηλ-Δημοκρατία και συμμετοχή έχουν αλλάξει την επικοινωνία μεταξύ πολιτών και κυβερνήσεων, με πολλούς ευεργετικούς τρόπους, για παράδειγμα παρέχοντας καλύτερες και ταχύτερες προσβάσεις στους πολίτες σε κάθε είδους πληροφόρηση και σε διαδικασίες ηλεκτρονικής διαβούλευσης και ηλεκτρονικής κατάρτισης προϋπολογισμού. (van Dijk, 2012)

2.3 Θεσμικό Πλαίσιο

2.3.1 Συνταγματικές διατάξεις

Το θεσμικό πλαίσιο της χώρας μας γύρω από την ηλ-Δημοκρατία, είναι σχετικά πρόσφατο και μπορεί να εντοπιστεί στους νόμους και τις στρατηγικές για την ηλ-Διακυβέρνηση. Η έμφαση που δίνεται από την ΕΕ στον τομέα της ηλ-Δημοκρατίας και ηλ-συμμετοχής έχει σαν αποτέλεσμα το πλαίσιο αυτό συνεχώς να μεταβάλλεται και να εμπλουτίζεται. Ωστόσο

υπάρχουν συνταγματικές αρχές οι οποίες σχετίζονται με την ηλ-Δημοκρατία και αφορούν το δικαίωμα στην πληροφόρηση. Πιο συγκεκριμένα:

Το άρθρο 5Α του Συντάγματος ορίζει ότι: (Το Σύνταγμα της Ελλάδος, 2008)

«1. Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως ο νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων.

2. Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19».

2.3.2 Ο νόμος 3979/2011

Το πρώτο ολοκληρωμένο θεσμικό κείμενο για την ηλ-Διακυβέρνηση είναι ο νόμος 3979/2011 «Για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση και λοιπές διατάξεις». Στα άρθρα 1-40, καταγράφονται πλήθος ορισμών και κανόνων για την ηλ-Διακυβέρνηση. Για την εφαρμογή της ο νόμος αυτός προέβλεπε την έκδοση μεγάλου αριθμού Υπουργικών Αποφάσεων και Προεδρικών Διαταγμάτων, τα οποία θα καθόριζαν στην πορεία κάθε διαδικαστική λεπτομέρεια. Από τα προβλεπόμενα εκδόθηκαν ωστόσο πολύ λίγα «εφαρμοστικά» κείμενα.

Στόχος του νόμου είναι η απλούστευση των διαδικασιών, η μείωση του διοικητικού βάρους, η εξάλειψη σημαντικού μέρους της υπάρχουσας γραφειοκρατίας, ο αποτελεσματικότερος έλεγχος των πιστοποιητικών και η ταχύτερη και αποδοτικότερη επικοινωνία των δημοσίων φορέων μεταξύ τους. Σκοπός είναι η θεμελίωση του δικαιώματος των ατόμων και των ΝΠΙΔ να επικοινωνούν και να πραγματοποιούν συναλλαγές με τους φορείς του δημόσιου τομέα με τη χρήση ΤΠΕ, η ρύθμιση της χρήσης των ΤΠΕ από τον δημόσιο τομέα προκειμένου να καλύπτουν τις ανάγκες της λειτουργίας του και την παροχή βοήθειας στην άσκηση των συναλλαγών του (άρθρο 1), ενώ οι αρχές της νομιμότητας, της χρηστής διοίκησης και της διαφάνειας όσων φορέων του δημοσίου κάνουν χρήση των υπηρεσιών ηλ-Διακυβέρνησης διασφαλίζονται στο άρθρο 4.

Επιπρόσθετα, οι φορείς έχουν υποχρέωση να μεριμνούν για την ασφάλεια των πληροφοριακών συστημάτων και την ασφάλεια των ίδιων των πληροφοριών και δεδομένων που διακινούνται μέσω των ΤΠΕ, ενώ σύμφωνα με τον παλαιότερο νόμο 3448/2006, είναι απαραίτητη η «ενθάρρυνση» της πρόσβασης στη πληροφορία του δημόσιου τομέα. (Ιγγλεζάκης, 2012)

Πολύ σημαντικό στοιχείο για την ηλ-συμμετοχή των πολιτών είναι η ύπαρξη δικτυακών τόπων των δημόσιων φορέων και η δυνατότητα επικοινωνίας των πολιτών με αυτούς. Με το άρθρο 5 θεσμοθετείται η υποχρέωση αυτή για τους δημόσιους φορείς καθώς και η διαμόρφωση ειδικού χώρου για τα ερωτήματα κάθε ενδιαφερόμενου. Στους διαδικτυακούς τους τόπους οι φορείς υποχρεούνται να δημοσιοποιούν όλα τα δεδομένα, τις πληροφορίες, τις συναλλαγές και τη νομοθεσία που διέπει τη δραστηριότητα κάθε φορέα (άρθρο 6).

Τέλος, για την ασφάλεια των συναλλαγών η συγκατάθεση των πολιτών είναι αναγκαία όταν φορείς του δημόσιου επικοινωνούν και συναλλάσσονται ηλεκτρονικά με τους πολίτες (άρθρο 21), ενώ απαιτούνται όροι ασφαλείας, όπως η ύπαρξη ηλεκτρονικής υπογραφής για την μεταφορά ηλεκτρονικών εγγράφων (άρθρο 22). (Νόμος 3979/2011)

Όσον αφορά το σύστημα ηλεκτρονικής διακίνησης εγγράφων (ΣΗΔΕ), σύμφωνα με το άρθρο 24 του νόμου 4440/2016, η διακίνηση των εγγράφων στο δημόσιο θα γίνεται υποχρεωτικά ηλεκτρονικά με τη χρήση ηλεκτρονικών υπογραφών σε όλους τους φορείς το αργότερο μέχρι την 31-12-2018. Σύμφωνα με το έργο «Κεντρική Υποδομή για την Ηλεκτρονική Ανταλλαγή Εγγράφων μεταξύ των φορέων του Δημοσίου, με προηγμένες Ψηφιακές Υπογραφές», τα έγγραφα θα διακινούνται με αξιοπιστία, διαφάνεια και ασφάλεια, ενώ ο εντοπισμός τους θα γίνεται με ταχύτητα, αποκλείοντας κάθε περίπτωση απώλειάς τους. Την ίδια στιγμή, οι πολίτες θα εξυπηρετούνται ταχύτερα και ευκολότερα, κάτι που θα βελτιώσει την ποιότητα των υπηρεσιών του Δημοσίου. (Υπουργείο ΨΗΠΤΕ, 2018)

2.3.3 Η Εθνική Ψηφιακή Στρατηγική 2016-2021

Η στρατηγική για την ηλ-Διακυβέρνηση της χώρας εντάσσεται στην Εθνική Ψηφιακή Στρατηγική 2016-2021 (ΕΨΣ), που δημοσιεύτηκε το 2016 από τη Γενική Γραμματεία Ψηφιακής Πολιτικής (ΓΓΨΠ). Η ΕΨΣ διαμορφώνεται στο πλαίσιο του Ψηφιακού

Θεματολογίου i2020 που αποτελεί πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Αποτελεί έναν οδικό χάρτη για την ψηφιακή ανάπτυξη της χώρας και την ένταξή της στον ευρωπαϊκό ψηφιακό χάρτη με χρονικό ορίζοντα το 2021, την αξιοποίηση των ΤΠΕ προς όφελος της ανάπτυξης της οικονομίας και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, την αποτελεσματικότερη λειτουργία της Δημόσιας Διοίκησης και την άρση κοινωνικών και γεωγραφικών αποκλεισμών. Ορίζονται επτά τομείς παρέμβασης και οι εκάστοτε προτεραιότητες για τον καθένα από αυτούς με αντίστοιχη πρόβλεψη δράσεων. Ο 5^{ος} τομέας («Ριζική αναθεώρηση του τρόπου παροχής Ψηφιακών Υπηρεσιών του Δημοσίου») εστιάζει κυρίως στην ηλ-Διακυβέρνηση και θέτει τις εξής προτεραιότητες: (Γ.Γ. Ψηφιακής Πολιτικής, 2016)

- ✓ Ενιαίος σχεδιασμός και αποτελεσματικό μοντέλο υλοποίησης για τα νέα έργα,
- ✓ Αξιοποίηση υποδομών νέφους (Cloud),
- ✓ Ανάπτυξη δομικών στοιχείων των Ψηφιακών Υπηρεσιών του Δημοσίου,
- ✓ Επιβολή της διαλειτουργικότητας,
- ✓ Βελτίωση των δημόσιων μητρώων και των ανοικτών δεδομένων,
- ✓ Ολοκληρωμένες υπηρεσίες προς πολίτες και επιχειρήσεις,
- ✓ Οριζόντιες λύσεις για οριζόντια προβλήματα.

Επιπλέον, ο 6^{ος} τομέας («Άρση των αποκλεισμών και διάχυση των ωφελειών της ψηφιακής οικονομίας») θέτει τις εξής προτεραιότητες:

- ✓ Εστίαση στην άρση του κοινωνικού αποκλεισμού
- ✓ Ανοιχτή διακυβέρνηση,
- ✓ Ώθηση της χρήσης ψηφιακών υπηρεσιών σε τομείς γενικού ενδιαφέροντος καθώς και σε απομονωμένες περιοχές - κοινωνικές ομάδες.

Τέλος, στην ΕΨΣ τίθενται ως προτεραιότητες τα θέματα ασφαλείας των δεδομένων και των συστημάτων της Δημόσιας Διοίκησης, στον 7^ο τομέα («Ενίσχυση Ασφάλειας και εμπιστοσύνης»).

2.3.4 Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων (General Data Protection Regulation – GDPR)

Η προστασία των δεδομένων είναι ζωτικής σημασίας δεδομένου ότι διασφαλίζεται η ιδιωτική ζωή των ατόμων, των κοινοτήτων και συγκεκριμένων ομάδων και τα προστατεύει από μη εξουσιοδοτημένη παρακολούθηση. Από τις 25 Μαΐου 2018 στην Ελλάδα ισχύει για ο Ευρωπαϊκός Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων (GDPR). Ο κανονισμός αυτός προστατεύει τα προσωπικά δεδομένα των ευρωπαίων πολιτών, ανεξάρτητα από την τεχνολογία που χρησιμοποιείται για την επεξεργασία τους. Σύμφωνα με την Έκθεση των Ηνωμένων Εθνών για την ηλ-Διακυβέρνηση 2018 (United Nations, 2018), η Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρείται ότι έχει τις ισχυρότερες διατάξεις περί προστασίας της ιδιωτικής ζωής στο Διαδίκτυο. Ωστόσο, η εφαρμογή του GDPR η οποία θα επηρεάσει σημαντικά τις διαδικασίες συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων, βρίσκεται ακόμα σε πολύ πρώιμο στάδιο ώστε να μπορεί να αξιολογηθεί ως προς την αποτελεσματικότητά του.

Ο κανονισμός διέπεται από τις αρχές «Digital by Default» και «Privacy by Design and by Default».

3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Ηλ-Δημοκρατία και Ηλ-Διακυβέρνηση

3.1. Ηλ-Διακυβέρνηση

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ορίζει επίσημα την ηλ-Διακυβέρνηση ως τη χρήση των ΤΠΕ στη δημόσια διοίκηση σε συνδυασμό με οργανωτικές αλλαγές και νέες δεξιότητες του προσωπικού, με σκοπό τη βελτίωση της εξυπηρέτησης του κοινού, την ενδυνάμωση της δημοκρατίας και την υποστήριξη των δημόσιων πολιτικών. (European Commission, 2003)

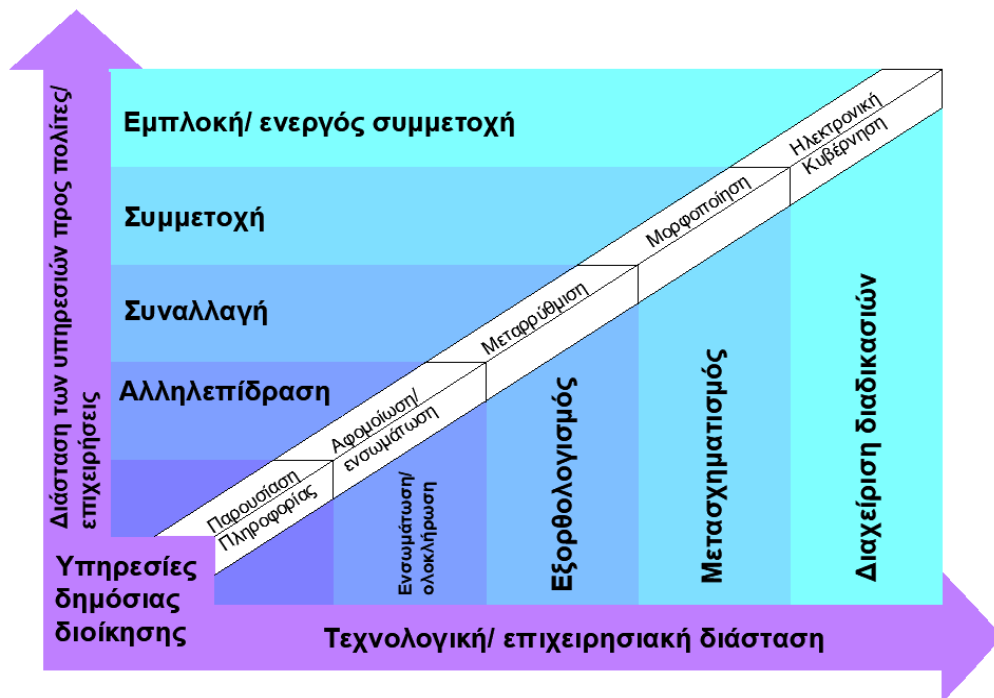
Η ηλ-Διακυβέρνηση δεν αφορά ωστόσο μόνο την παροχή υπηρεσιών. Οι ερευνητές προσπάθησαν να επεκτείνουν την έννοια της ηλ-Διακυβέρνησης σε πολλούς τομείς, αντιμετωπίζοντάς την ως ένα διεπιστημονικό θέμα που σχετίζεται με τις ΤΠΕ, την πολιτική επιστήμη, τη διοίκηση επιχειρήσεων, τη δημόσια διοίκηση και την κοινωνιολογία. Αντίστοιχα οι ενδιαφερόμενοι φορείς (stakeholders) μπορούν να είναι πολλοί, πολιτικοί, πολίτες, οι επιχειρήσεις, η δημόσια διοίκηση και οι δημόσιοι υπάλληλοι, τα πολιτικά κόμματα και τα ΜΜΕ. (Abu-Shanab, 2015)

Ένα μοντέλο κατάταξης και αξιολόγησης της πορείας εξέλιξης της ηλ-Διακυβέρνησης, παρουσιάστηκε το 2010 από τον Jungwoo Lee. Πρόκειται για ένα κοινό πλαίσιο αναφοράς επίπεδων κατάταξης/αξιολόγησης για την ηλ-Διακυβέρνηση, βασισμένο σε σύνθεση χαρακτηριστικών και παραμέτρων.

Το πρώτο επίπεδο είναι αυτό της «παρουσίασης της πληροφορίας» (Presenting), όπου δημιουργούνται και επικαιροποιούνται πληροφορίες, οι οποίες παρέχονται ως υπηρεσία από τη Διοίκηση προς τους πολίτες. Το δεύτερο στάδιο είναι αυτό της «αφομοίωσης/ενσωμάτωσης» (Assimilating), όπου ξεκινά να εγκαθίσταται η αμφίδρομη επικοινωνία μεταξύ Διοίκησης και πολιτών. Τρίτο επίπεδο είναι το στάδιο όπου παρέχονται ολοκληρωμένες ανεξάρτητες ηλεκτρονικές υπηρεσίες, το στάδιο «μεταρρύθμισης» (Reforming). Ακολουθεί το στάδιο της «μορφοποίησης» (Morphing) όπου όλες οι διαδικασίες των δημοσίων οργανισμών αλλάζουν προς την κατεύθυνση της αποτελεσματικότητας. Τέλος, το στάδιο της «ηλεκτρονικής κυβέρνησης» χαρακτηρίζεται και περιγράφεται ως «συμμετοχική ηλ-Δημοκρατία», δίνοντας τη δυνατότητα της ηλ-συμμετοχής των πολιτών στη διακυβέρνηση, με OnLine ψηφοφορίες, έρευνες, εκλογές και δημοψηφίσματα, ώστε να είναι ενεργοί στη λήψη αποφάσεων. Στο επιχειρησιακό και

τεχνολογικό επίπεδο οι οργανισμοί συνεργάζονται πλήρως και οριζόντια και πραγματοποιούν από κοινού διαχείριση ολοκληρωμένων διαδικασιών, και όχι κάθετων αρμοδιοτήτων. (Διανέοσις, 2018)

Το πλαίσιο απεικονίζεται στην παρακάτω εικόνα. Αναλόγως το επίπεδο των παραμέτρων της ηλ-Διακυβέρνησης κάθε χώρας, κατατάσσεται στο αντίστοιχο από τα πέντε επίπεδα.

Εικόνα 3: Πλαίσιο Αναφοράς Για το Μοντέλο Επιπέδων Ωρίμανσης της Ηλ-Διακυβέρνησης (Διανέοσις, 2018)

Γίνεται κατανοητό πως η υλοποίηση των προϋποθέσεων μετάβασης από το ένα στάδιο στο άλλο, απαιτεί από τις κυβερνήσεις και τις δημόσιες διοικήσεις χρόνο, πόρους και ανάληψη καινοτόμων πρωτοβουλιών, ενώ πρόκειται για μια δυναμική διαδικασία εξέλιξης και όχι την απευθείας μετάβαση από το ένα στάδιο στο άλλο.

Η ελληνική δημόσια διοίκηση κατατάσσεται κυρίως στις αρχές του δευτέρου σταδίου του παραπάνω πλαισίου αναφοράς, δηλαδή στο στάδιο «αφομοίωσης/ ενσωμάτωσης». Στο επιχειρησιακό επίπεδο της Δημόσιας Διοίκησης, διαφαίνεται η ανάγκη για τη διαλειτουργικότητα των συστημάτων. Προχωράει σταδιακά η ταυτοποίηση χρηστών για την παροχή προσωποποιημένων υπηρεσιών (π.χ. ταυτοποίηση μέσω taxisnet σε συστήματα

πολλών φορέων) και αναπτύσσονται ηλεκτρονικές πύλες για την παροχή ολοκληρωμένων υπηρεσιών.

Η πραγματοποίηση της ηλ-Διακυβέρνησης έχει ως στόχο το ριζικό μετασχηματισμό των υφιστάμενων διαδικασιών και την αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών, σε υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας, προκειμένου η Διοίκηση να καταστεί αποτελεσματικότερη και αποδοτικότερη, εξασφαλίζοντας την ικανοποίηση των αναγκών του κοινωνικού συνόλου και προάγοντας την ενεργή συμμετοχή των πολιτών. (Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Η.Δ., 2014)

3.1.1. Σχέδιο Δράσης για την ηλ-Διακυβέρνηση 2014-2020 (eGov Action Plan)

Το Σχέδιο Δράσης για την ηλ-Διακυβέρνηση (eGov Action Plan) αποτελεί το επιχειρησιακό πλάνο υλοποίησης της ηλ-Διακυβέρνησης στην Ελλάδα για την περίοδο 2014-2020. Αποτελεί το χάρτη για τη Στρατηγική της Ελλάδας στον τομέα της ηλ-Διακυβέρνησης και περιλαμβάνει 10 συγκεκριμένους στόχους, οι οποίοι εξειδικεύονται σε περαιτέρω δράσεις. (Υπουργείο Διοικητικής Ανασυγκρότησης, 2014). Οι στόχοι αυτοί είναι:

ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

- 1 Απλούστευση Διαδικασιών με Χρήση ΤΠΕ
- 2 Ηλεκτρονική Διαχείριση Εγγράφων – Ψηφιοποίηση Διεργασιών
- 3 Ενιαία Διαχείριση Πόρων Δημόσιας Διοίκησης

ΕΠΑΝΑΣΥΝΔΕΣΗ ΠΟΛΙΤΗ ΜΕ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

- 4 Ενιαία Διαχείριση Σχέσεων Κράτους – Πολιτών – Επιχειρήσεων
- 5 Δημιουργία Ενιαίου Σημείου Πρόσβασης στις Υπηρεσίες του Δημόσιου Τομέα
- 6 Αυθεντικοποίηση Πολιτών
- 7 Συμμετοχική Δημοκρατία
- 8 Ψηφιακή Ένταξη και Ψηφιακός Αλφαριθμητισμός

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΟΡΙΖΟΝΤΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΠΕ ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

- 9 Διασύνδεση Βασικών Μητρώων Δημόσιας Διοίκησης

10 Ανοιχτή Διάθεση Δημόσιας Πληροφορίας

Επιπλέον των στόχων, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ολοκλήρωση έργων καταλυτών τα οποία αποτελούν τον κορμό της ηλ-Διακυβέρνησης και αναμένεται να συνεισφέρουν στην δημιουργία του κατάλληλου περιβάλλοντος (enabling environment) για την επιτυχή πραγματοποίηση του Σχεδίου Δράσης για την ηλ-Διακυβέρνηση. Τέλος, θέτει σαν απαιτούμενες δράσεις την ολοκλήρωση και επαναχρησιμοποίηση βασικών δομικών μονάδων ηλ-Διακυβέρνησης, όπως η Ασφαλής, πιστοποιημένη και νομικώς αποδεκτή ανταλλαγή ηλεκτρονικών εγγράφων και πληροφοριών (eDelivery), η Ηλεκτρονική Ταυτοποίηση/ Αυθεντικοποίηση (eID), η προτυποποίηση των δομών δεδομένων, η επίτευξη διαλειτουργικότητας μεταξύ των μητρώων της χώρας και η ολοκλήρωση του Κυβερνητικού Υπολογιστικού Νέφους (G-Cloud) με τον παράλληλο Σχεδιασμό της Στρατηγικής αξιοποίησής του. (Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Η.Δ., 2014)

3.2. Σχέση ηλ-Διακυβέρνησης και ηλ-Δημοκρατίας

Ηλ-Δημοκρατία και ηλ-Διακυβέρνηση δεν είναι ταυτόσημοι όροι. Θα μπορούσαμε να πούμε πως με την εφαρμογή της ηλ-Διακυβέρνησης εξασφαλίζεται η εύρυθμη λειτουργία της ηλ-Δημοκρατίας. (Τσουπούρογλου, 2016). Ωστόσο, κάθε ψηφιοποιημένη λειτουργία του κράτους δε σημαίνει ότι οδηγεί αυτόματα σε βελτίωση των δημοκρατικών θεσμών. Υπάρχει συζήτηση ποιες δραστηριότητες πρέπει να χαρακτηρίζονται σαν ηλ-Δημοκρατία. (ΕΣΔΔΑ, 2017)

Η ηλ-Διακυβέρνηση είναι καλό να θεωρείται σαν μέρος της ηλ-Δημοκρατίας, μιας και η δεύτερη είναι μια ευρύτερη έννοια που περιλαμβάνει το σύνολο πολλών ιδεών. Βασική διαφοροποίησή τους είναι ότι στην ηλ-Διακυβέρνηση ο κρατικός έλεγχος είναι βασική συνιστώσα. Η αλληλεπίδραση κράτους-πολίτη/επιχείρησης είναι ιεραρχική. Αντίθετα, στην ηλ-Δημοκρατία υπάρχει κατανομή της ελεγκτικής εξουσίας και της λήψης αποφάσεων μέσω της προώθησης οριζόντιων και πολλαπλών κατευθύνσεων μεταξύ των πολιτών της κοινωνίας των πολιτών και των επιχειρήσεων.

Η ηλ-Διακυβέρνηση αποτελεί το δίαυλο μέσω του οποίου επιτυγχάνεται η ηλ-Δημοκρατία. Κάτι τέτοιο συμβαίνει όταν τεχνολογικές εφαρμογές χρησιμοποιούνται από τις κυβερνήσεις προς όφελος των πολιτών, και αντίστροφα όταν οι πολίτες χρησιμοποιούν

αντίστοιχα εργαλεία για την επικοινωνία τους με τη διοίκηση και τα κέντρα λήψης αποφάσεων. (Καραδήμα, 2010). Σήμερα, η ηλ-Διακυβέρνηση διαδραματίζει τον εκτελεστικό και διαχειριστικό ρόλο στη διαδικασία εφαρμογής των δημόσιων πολιτικών, αποτελώντας τον «ζωτικό» παράγοντα ολοκλήρωσης της ηλ-Δημοκρατίας.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ορισμένες έρευνες προσπάθησαν χωρίς επιτυχία, να διαχωρίσουν τη δημοκρατία από την ηλ-Διακυβέρνηση, όπου τα εργαλεία ΤΠΕ μπορούν να χρησιμεύσουν μόνο ως μέσο για να παρέχουν στους πολίτες περισσότερες πληροφορίες και γνώσεις σε σχέση με την πολιτική αρένα και τις πολιτικές επιλογές που τους έχουν ανοιχτεί. (Abu-Shanab, 2015) Ωστόσο, σύμφωνα με τη μελέτη του Abu-Shanab, η ηλ-Διακυβέρνηση είναι στενά συνδεδεμένη με τη δημοκρατία και την κοινωνική ένταξη.

4. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Γιατί ηλ-Δημοκρατία

Σήμερα είναι πολλοί οι λόγοι που επιβάλλουν την αξιοποίηση των εργαλείων της ηλ-Διακυβέρνησης για την ενδυνάμωση των αρχών της δημοκρατίας. Παρά το ψηφιακό χάσμα και τις τεχνολογικές και οικονομικές ανισότητες η χρήση του Διαδικτύου επεκτείνεται σε ολόκληρο τον κόσμο. Η χρήση του Διαδικτύου είναι εκρηκτική. Τον Ιούνιο του 2018 οι χρήστες του Διαδικτύου ήταν περίπου 4.208.500.000. Μερικοί εμπειρογνώμονες εκτιμούν ότι ο αριθμός των συνδέσεων στο Διαδίκτυο μπορεί να αυξηθεί σχεδόν στο ένα τρισεκατομμύριο μέχρι το 2035. Ομοίως, υπήρξε μια συνεχώς αυξανόμενη ποσότητα κυβερνητικών υπηρεσιών που διεξάγονται στο Διαδίκτυο. Η ανάπτυξη της ηλ-Διακυβέρνησης από τα κράτη μέλη έχει προχωρήσει με τη χρήση των εργαλείων και τις τεχνολογίες του Διαδικτύου όπως παρουσιάζονται στην έρευνα για την ηλ-Διακυβέρνηση των Ηνωμένων Εθνών.

Σύμφωνα με την ίδια έρευνα που μελετά την κατάσταση της ηλ-Διακυβέρνησης στα 193 κράτη μέλη του ΟΗΕ η ηλ-Διακυβέρνηση μπορεί να αποτελέσει τον μοχλό για το μετασχηματισμό των κοινωνιών προς την κατεύθυνση της βιωσιμότητας και της ανθεκτικότητας. Είναι ευρέως αποδεκτό ότι *“η ανάπτυξη της ηλ-Διακυβέρνησης για την υποστήριξη της χρηστής διακυβέρνησης είναι απαραίτητη για την οικοδόμηση μιας αποτελεσματικής, υπεύθυνης και χωρίς αποκλεισμούς δημοκρατίας σε όλα τα επίπεδα”*, αναφέρεται στο στόχο 16 η Ατζέντα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη 2030². Επιπλέον, η 2030 Ατζέντα υπογραμμίζει τη στρατηγικά οφέλη που προσφέρει η τεχνολογική επανάσταση: Η διάδοση των ΤΠΕ και η παγκόσμια διασυνδεσιμότητα προσφέρουν μεγάλες δυνατότητες για την επιτάχυνση της ανθρώπινης προόδου, για να γεφυρωθεί το ψηφιακό χάσμα και να αναπτυχθούν οι κοινωνίες της γνώσης, όπως και οι επιστημονικές και τεχνολογικές καινοτομίες σε ποικίλα πεδία, όπως η ιατρική και η ενέργεια.

---

² Στη Σύνοδο Κορυφής των Ηνωμένων Εθνών που πραγματοποιήθηκε στη Νέα Υόρκη τον Σεπτέμβριο του 2015, οι ηγέτες του κόσμου υιοθέτησαν έναν φιλόδοξο οδικό χάρτη για την καθοδήγηση της βιώσιμης ανάπτυξης όλων των χωρών κατά τα επόμενα 15 χρόνια. Αυτή η νέα ατζέντα - με τίτλο "Μετασχηματισμός του κόσμου μας: «Η Ατζέντα του 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη»- ορίζει 17 στόχους βιώσιμης ανάπτυξης (SDGs) και 169 στόχους για την τόνωση δράσεων για τον άνθρωπο, τον πλανήτη, την ευημερία, την ειρήνη και τις εταιρικές σχέσεις. (United Nations, 2015)

Οι παραδοσιακές μέθοδοι πολιτικών δεσμεύσεων έχουν χάσει μεγάλο μέρος του κύρους τους σε μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες πολλών δυτικών δημοκρατιών, ιδίως μεταξύ των νεότερων γενεών. Αυτό καταδεικνύεται και από τα μεγάλα ποσοστά αποχής στις εκλογικές διαδικασίες. Ο Ιστός 2.0 και ο Ιστός 3.0 (σημασιολογικό δίκτυο) προσφέρουν νέες εφαρμογές μέσω των οποίων οι πολίτες μπορούν να επικοινωνούν, να συνεργάζονται, να συμμετέχουν και να καινοτομούν, βελτιώνοντας τους κοινωνικούς θεσμούς μέσα σε ένα πιο αντιπροσωπευτικό δημοκρατικό σύστημα. Η διαδραστικότητα και η μικρού κόστους επεκτασιμότητα του Διαδικτύου διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας των κοινωνικών ομάδων και της οικονομικής δραστηριότητας.

Το Διαδίκτυο έχει ακόμα μειώσει σημαντικά το κόστος διακίνησης δεδομένων και πληροφοριών, δίνοντας τη δυνατότητα στους πολίτες και τις επιχειρήσεις όχι μόνο να παρακάμπτουν παραδοσιακούς μεσάζοντες αλλά και να μοιράζουν το δικό τους περιεχόμενο. Απόρροια των ανωτέρων υπήρξε η μεγάλη αύξηση των ιστολογιών και τεράστια επέκταση των κοινωνικών μέσων (social media).

Το Διαδίκτυο καθιστά επίσης πιο βολική και ελκυστική την πολιτική δραστηριότητα, εξαλείφοντας τα παραδοσιακά εμπόδια, που περιλαμβάνουν τη διάθεση προσωπικού χρόνου και τη γεωγραφική απόσταση.

Τα ηλεκτρονικά φόρουμ και τα κοινωνικά μέσα γενικότερα επιτρέπουν στους πολίτες να εκφραστούν ελεύθερα, χωρίς περιορισμούς που μπορεί να επιβάλουν οι διάφορες προκαταλήψεις, οι κοινωνικές δεξιότητες, το οικονομικό χάσμα, η έλλειψη γνώσεων, ο δισταγμός για διαφωνία με την άποψη της πλειοψηφίας και διάφορα άλλα που συνιστούν φραγμούς στην πολιτική συμμετοχή. Όλοι οι ανωτέρω περιορισμοί μπορεί να ξεπεραστούν μέσω της ηλ-Δημοκρατίας, η οποία έχει τη δυνατότητα να καλλιεργήσει τον πολιτικό διάλογο, την ισότητα και την επικοινωνιακή δικαιοσύνη.

Το Διαδίκτυο και γενικά οι ΤΠΕ προσφέρουν μεθόδους μέσω των οποίων το κράτος, οι πολίτες και οι επιχειρήσεις μπορούν να αυξήσουν την ποσότητα και την ποιότητα της μαζικής συμμετοχής, της συνεργασίας και της δέσμευσης. Οι πληροφορίες γίνονται προσιτές, αναπαράγονται, μετασχηματίζονται και ενισχύουν τον πολιτικό διάλογο.

Για την ευρωπαϊκή πραγματικότητα, στην οποία ανήκει και η Ελλάδα, η πρόκληση είναι ακόμη μεγαλύτερη. Εκτός από τα ζητήματα του μεγάλου πληθυσμού των πόλεων και της τεχνικής πολυπλοκότητας των προβλημάτων των σημερινών κοινωνιών, παράγοντες που απομακρύνουν τον πολίτη από την άμεση και ενεργό συμμετοχή του από την πολιτική διαδικασία, η ΕΕ έχει να αντιμετωπίσει επιπρόσθετα τη διακρατικότητα, την πολυγλωσσία και τα απομακρυσμένα κέντρα λήψης αποφάσεων. Αναμφισβήτητα η τεχνολογία σε συνδυασμό με την πολιτική βούληση, μπορεί να υπερκεράσει τα εμπόδια αυτά.

4.1. Ηλ-Δημοκρατία και Κοινωνική Ανάπτυξη

Ένας ακόμα λόγος να οδηγηθούν οι σύγχρονες κοινωνίες στην ηλ-Δημοκρατία είναι η σχέση της με θετικές έννοιες, όπως η βιώσιμη κοινωνική ανάπτυξη.

Μία μελέτη (Liden, 2012), εξετάζει τη σχέση μεταξύ ηλ-Δημοκρατίας και κοινωνικής ανάπτυξης. Η έρευνα μελετά τρεις σουηδικούς δήμους, Ockelbo, το Alnkarleby και το Ovanaker, πόλεις με παρόμοια δημογραφικά χαρακτηριστικά. Οι δύο από τις τρεις, τα Ockelbo και Alnkarleby σημείωσαν χαμηλότερα ποσοστά συμμετοχής στις σουηδικές κοινοβουλευτικές εκλογές του 2010. Η μελέτη εξετάζει κατά πόσο οι παράμετροι της κοινωνικής ανάπτυξης - η πολιτική συμμετοχή και η πολιτική ισότητα – ενισχύονται μέσω εφαρμογών ΤΠΕ στις τοπικές αυτοδιοικήσεις και αν η ενίσχυση αυτή οδηγεί σε ενδυνάμωση της ηλ-Δημοκρατίας.

Η μελέτη συμπεραίνει ότι σε σύγκριση με τις άλλες δύο πόλεις, στο Ovanaker δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα στη δυνατότητα συμμετοχής των πολιτών στα κοινά. Ιδιαίτερα σημαντική παράμετρος για την αύξηση της συμμετοχής φαίνεται πως είναι η πληροφόρηση, και έτσι οι δημόσιοι φορείς του Ovanaker προωθούν την πληροφόρηση του κοινού διαδικτυακά. Η αυξημένη συμμετοχή των πολιτών του δήμου στα κοινά βελτιώνει τους δείκτες ηλ-Δημοκρατίας και την κοινωνική βιωσιμότητα. Όσον αφορά την πολιτική ισότητα, η κατάσταση δεν είναι ξεκάθαρη. Παρά το γεγονός ότι το αίσθημα των πολιτών είναι ότι η συμμετοχή τους δεν αντικατοπτρίζεται στην τελική λήψη των πολιτικών αποφάσεων, στην πόλη του Ovanaker η παροχή ίσων ευκαιριών, η συμμετοχή στα κοινά και η πληροφόρηση είναι σε υψηλά επίπεδα, γεγονός που ενισχύει την ηλ-Δημοκρατία.

Επιπλέον στοιχείο που προκύπτει από τη μελέτη είναι ότι ο παράγοντας της μόρφωσης των πολιτών επηρεάζει το επίπεδο της συμμετοχής τους στα κοινά. Υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης έχει σαν αποτέλεσμα αυξημένη ενασχόληση με τα κοινά και αντίστροφα, όσον αφορά το χαμηλό επίπεδο μόρφωσης.

Η μελέτη καταλήγει στο συμπέρασμα ότι πολιτική συμμετοχή και πολιτική ισότητα συμβάλλουν στην κοινωνική ανάπτυξη και κατ' επέκταση αλληλοσυσχετίζεται η βιώσιμη κοινωνική ανάπτυξη με την ηλ-Δημοκρατία.

Σε τελική ανάλυση, ένα ηλεκτρονικό δημοκρατικό σύστημα θα αντικατοπτρίζει το παραδοσιακό πολιτικό σύστημα. Συνέπεια αυτού του γεγονότος είναι ότι η ηλ-Δημοκρατία δεν μπορεί από μόνη της να είναι απολύτως δημοκρατική εάν το πολιτικό σύστημα στο οποίο είναι ενσωματωμένο δεν είναι το ίδιο δημοκρατικό (Liden, 2012)

4.2. Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (Social Media)

Ένας τομέας στον οποίο έχει δοθεί μεγάλη προσοχή τα τελευταία χρόνια είναι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media). Η ολοένα και αυξανόμενη χρήση τους, Facebook το 2004 και twitter το 2006, έδωσαν νέα ώθηση στις διαδικτυακές δυνατότητες επικοινωνίας. Η «αστραπιαία» ανταλλαγή πληροφοριών και η εξελιγμένη κοινωνικοποίηση και αλληλεπίδραση των χρηστών διαμέσου του Παγκόσμιου Ιστού, είναι γνωστή ως Ιστός 2.0 (Κοινωνικός Ιστός). Η ικανότητα του ιστού να ενώνει σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα τις απόψεις-τοποθετήσεις εκατομμυρίων πολιτών, αποτελεί πραγματική επανάσταση αλλάζοντας τα χρονικά και χωρικά δεδομένα δημιουργίας ομάδων πολιτών με κοινά ενδιαφέροντα (πολιτικού ή μη περιεχομένου). (Rainie, et al., 2012)

Τα παραπάνω, ενισχύονται και από μια μελέτη που έλαβε χώρα στις Η.Π.Α. το 2012 και δείχνει ότι το 66% των Αμερικανών πολιτών που χρησιμοποίησαν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook και το twitter, - αυτό το ποσοστό αποτελεί το 39% του ενήλικου αμερικανικού κοινού - χρησιμοποίησαν αυτά τα μέσα για πολιτικούς ή κοινωνικούς σκοπούς. (Τσουπούρογλου, 2016)

Οι έρευνες για τον αντίκτυπο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στη δημοκρατία εξακολουθούν να έχουν ασαφή και επιδερμικά αποτελέσματα όσον αφορά τις πολιτικές διαστάσεις. Η έρευνα τείνει να συμφωνεί ότι τα social media παίζουν έναν όλο και

σημαντικότερο ρόλο στην κοινωνική και πολιτική ζωή, καθώς αυτές οι νέες ευκαιρίες επικοινωνίας εκμεταλλεύονται από κοινωνικά κινήματα και ακτιβιστές. Ωστόσο, σε γενικές γραμμές, φαίνεται ότι υπάρχει μια τάση κινητοποίησης μεσαίου μεγέθους. Ενώ οι πολιτικοί ιστότοποι τείνουν να εξυπηρετούν κυρίως έναν ενημερωτικό σκοπό, όλο και περισσότεροι πολιτικοί καθίστανται περισσότερο προσβάσιμοι μέσω της χρήσης κοινωνικών μέσων δικτύωσης όπως το Twitter, επιτρέποντας τον διάλογο μεταξύ εκλεγμένων αξιωματούχων και πολιτών. (STOA, 2018)

Στην έρευνά του ο Abu-Shanab, συμπεραίνει ότι τα πρόσφατα γεγονότα στη Μέση Ανατολή απαιτούν κατανόηση της ηλ-Διακυβέρνησης, της δημοκρατικής διαδικασίας και της συμβολής των εργαλείων ΤΠΕ και του Ιστού 2.0 σε αυτές. Τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης άλλαξαν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τη δημοκρατία και τις αντιλήψεις τους προς τη συμβολή των τεχνολογιών Ιστού 2.0 στην πολιτική διαδικασία της περιοχής. Τα εμπειρικά στοιχεία που υποστηρίζουν τη σχέση μεταξύ social media και ηλ-Δημοκρατίας ενδέχεται να μην υπάρχουν ακόμη, αλλά είναι σημαντικό διερευνηθεί μια τέτοια σχέση. (Abu-Shanab, 2015)

Τα social media φαίνεται να αμφισβητούν τις καθιερωμένες δομές και διαδικασίες της δημόσιας σφαίρας. Όμως, προκειμένου να αποφευχθεί η αναπαραγωγή μύθων για τη δυναμική μετασχηματισμού των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, θα πρέπει επίσης να διεξαχθεί μελλοντικά μια πιο προσεκτική ανάλυση, η οποία θα αντικατοπτρίζει τις δυναμικές διασυνδέσεις μεταξύ των παραδοσιακών και των ψηφιακών μέσων ενημέρωσης. (STOA, 2018)

5. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Υφιστάμενη κατάσταση και αξιολόγηση

5.1. Υφιστάμενη κατάσταση στην Ελλάδα και την Ευρώπη

Έχουν γίνει σημαντικά βήματα στον τομέα της ηλ-Διακυβέρνησης και της ηλ-Δημοκρατίας στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, παρόλα αυτά η χώρα μας είναι ακόμα σχετικά πίσω στον τομέα της εφαρμογής τέτοιων εργαλείων. Σχετική έρευνα που έγινε σε μεταπτυχιακό επίπεδο το 2012 παρατηρεί ότι οι Έλληνες στο μεγαλύτερο ποσοστό δεν γνωρίζουν τον όρο ηλ-Δημοκρατία, ούτε σχετικές δράσεις που έχουν εφαρμοστεί, αλλά πιστεύουν ότι θα ήταν εφικτή στην Ελλάδα. (Πατσαλιά, 2012). Παρακάτω αναφέρονται ορισμένα παραδείγματα από τις δράσεις ηλ-Δημοκρατίας που εφαρμόζονται στη χώρα μας σε κεντρικό επίπεδο, σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης και στα πλαίσια της συμμετοχής της στην ΕΕ.

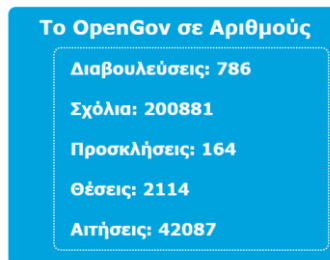
❖ **OpenGov: Ανοικτή Διακυβέρνηση (<http://www.opengov.gr/home/>)**

Στην Ελλάδα μια εφαρμογή ανοικτής διακυβέρνησης αποτελεί η ιστοσελίδα opengov.gr. Στην κατεύθυνση των αρχών που προωθεί η ανοικτή διακυβέρνηση της ποιοτικής και αυξημένης πληροφόρησης, της αξιοκρατίας και της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά, μέσω της ενίσχυσης της λογοδοσίας, της διαφάνειας, της διαβούλευσης και της αποκέντρωσης, το OpenGov χρησιμοποιώντας τα εργαλεία και τις εφαρμογές ανοιχτού κώδικα, προσφέρει στους πολίτες τις εξής δράσεις:

- ✓ Δημόσια διαβούλευση νομοθετικών και κανονιστικών πράξεων (consultation)
- ✓ Προσκλήσεις ενδιαφέροντος για τη στελέχωση των φορέων της δημόσιας διοίκησης
- ✓ Αιτήματα προσκλήσεων και Διαβουλεύσεων
- ✓ Το labs.opengov.gr, που αποσκοπεί να φέρει στο προσκήνιο τις δημιουργικές ιδέες, τους ανθρώπους και τους τρόπους για να εισαχθεί η καινοτομία στις σχέσεις του πολίτη και των επιχειρήσεων με τη δημόσια διοίκηση
- ✓ Υπηρεσία Επικοινωνίας
- ✓ Υπηρεσία συνδρομητικής ενημέρωσης μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου

Στον τομέα της διαβούλευσης οι πολίτες μπορούν να καταθέσουν τα σχόλιά τους θετικά ή αρνητικά επί νομοσχεδίων που η Κυβέρνηση αποφάσισε να τεθούν σε δημόσια διαβούλευση. Τα αποτελέσματα της διαβούλευσης μεταφέρονται ηλεκτρονικά στην

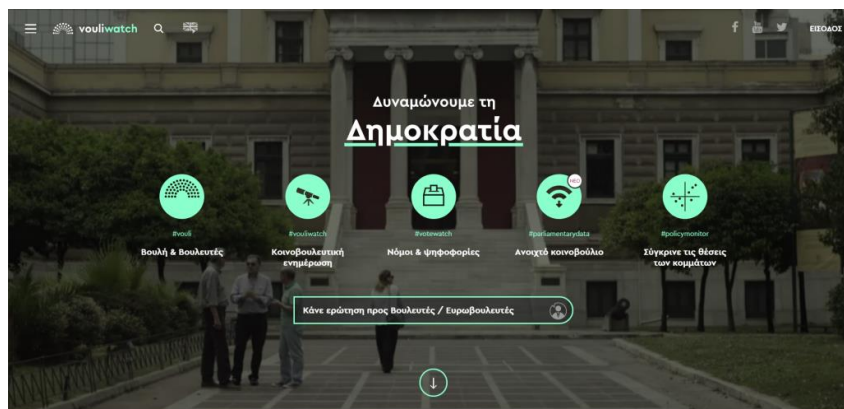
κυβέρνηση και εκείνοι αποφασίζουν αν θα τα λάβουν υπόψη τους ή όχι. Είναι σημαντικό να παρατηρηθεί εδώ ότι δεν υπάρχει δέσμευση να ληφθούν υπόψη τα αποτελέσματα της διαβούλευσης στην τελική απόφαση, αλλά και ότι δεν δίνεται κάποιο feedback στους πολίτες που συμμετείχαν στη διαβούλευση. Η ενημέρωση των πολιτών σε αντίστοιχες διαδικασίες διαβούλευσης έχει αποδειχθεί ότι ενισχύει την ενεργό συμμετοχή τους, ακόμη κι αν τα σχόλιά τους δεν εφαρμόζονται στις τελικές αποφάσεις. (STOA, 2018) Στην παρακάτω εικόνα απεικονίζεται η κατάσταση της δημόσιας διαβούλευσης σε αριθμούς.

Εικόνα 4: Το OpenGov σε αριθμούς, έως 02/12/2018
(<http://www.opengov.gr/home/category/users/opengov>)

❖ Vouliwatch (<https://vouliwatch.gr/>)

Το Vouliwatch είναι μια ψηφιακή πλατφόρμα που φιλοδοξεί να φέρει κοντά τους Έλληνες πολίτες με τους εκλεγμένους αντιπροσώπους τους στο Ελληνικό και Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και να ενισχύσει τη συμμετοχή τους στη νομοθετική και πολιτική διαδικασία. Σημαντική υπηρεσία που προσφέρει είναι η δυνατότητα απευθείας αποστολής μηνύματος σε βουλευτές και ευρωβουλευτές. Παρακάτω φαίνεται η εικόνα του ιστότοπου στο Διαδίκτυο.

Εικόνα 5: Η ψηφιακή πλατφόρμα vouliwatch

❖ Ermis – Ενιαία Ψηφιακή Πύλη

Η διαδικτυακή πύλη ΕΡΜΗΣ, η κεντρική διαδικτυακή πύλη της Δημόσιας Διοίκησης για την παροχή πληροφόρησης και ηλεκτρονικών υπηρεσιών σε πολίτες και επιχειρήσεις ανήκει στα έργα που ολοκληρώθηκαν αλλά δεν επέφεραν τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Παρότι, η πύλη εξακολουθεί να παρέχει πληροφορίες για τις προβλεπόμενες διαδικασίες για την ολοκλήρωση υπηρεσιών του δημοσίου, καθώς και τη δυνατότητα για ηλεκτρονική αίτηση έκδοσης πιστοποιητικών ή και επιτόπια έκδοση ορισμένων εξ αυτών, η ανάπτυξη της και επικαιροποίηση του περιεχομένου έχει ουσιαστικά διακοπεί λόγω έλλειψης προσωπικού και πόρων, έπειτα από τη λήξη της χρηματοδότησής της. (Διανέοσις, 2018) Σύμφωνα με τα μελλοντικά σχέδια για την ηλ-Διακυβέρνηση, ο ΕΡΜΗΣ θα συνδεθεί με το σύστημα CRMS³ και θα ενέχει θέση συστήματος κορμού και αναφοράς, ως Κέντρο Ενιαίας Εξυπηρέτησης στα πλαίσια του ευρωπαϊκού δικτύου EUGO⁴ για πληροφόρηση σχετικά με τους ισχύοντες κανόνες δραστηριοποίησης στον τομέα των υπηρεσιών στη χώρα και την ηλεκτρονική διεκπεραίωση διοικητικών διαδικασιών.

Εικόνα 6: Η διαδικτυακή πύλη Ermis (<http://www.ermis.gov.gr/portal/page/portal/ermis/>)

³ CRMS (Citizen Relationship Management System): Ενιαίο Σύστημα παροχής υπηρεσιών Διαχείρισης Σχέσεων Κράτους – Πολιτών – Επιχειρήσεων που θα προωθεί την πολιτοκεντρική εξυπηρέτηση από τη Δημόσια Διοίκηση παρέχοντας ενιαία και ολοκληρωμένη διαχείριση των συναλλαγών του πολίτη με τις δημόσιες υπηρεσίες, ανεξάρτητα από τον τρόπο πρόσβασής του σε αυτές

⁴Τα Κέντρα Ενιαίας Εξυπηρέτησης (ΚΕΕ) είναι πύλες ηλ-Διακυβέρνησης για επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στον τομέα των υπηρεσιών. Σύμφωνα με την οδηγία 2006/123/ΕΚ της ΕΕ για τις υπηρεσίες, από τον Δεκέμβριο του 2009 όλες οι χώρες της ΕΕ υποχρεούνται εκ του νόμου να διαθέτουν ΚΕΕ. http://www.ec.europa.eu/internal_market/eu-go/

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι για το έτος 2015, επί συνόλου 4.9 εκατομμυρίων πιστοποιητικών που χορηγήθηκαν μέσω ΚΕΠ, μόνο το 0.26% διεκπεραιώθηκαν μέσω της πύλης ΕΡΜΗΣ.

Τον Σεπτέμβριο του 2018 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, ύστερα από τη σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ψήφισε το νέο κανονισμό για τη δημιουργία μιας Ενιαίας Ψηφιακής Πύλης. Πρόκειται για μία ενιαία πλατφόρμα της ΕΕ, που θα παρέχει πρόσβαση σε πληροφορίες και διαδικασίες στους πολίτες όλης της ΕΕ, είτε βρίσκονται στη χώρα τους αλλά και στην περίπτωση που θα θέλουν να μετακινηθούν. Στην Ελλάδα, το έργο ονομάζεται «Ενιαία ψηφιακή πύλη, κεντρικός κόμβος διαλειτουργικότητας, υπηρεσίες της κεντρικής κυβέρνησης προς λοιπούς φορείς και ηλεκτρονική ταυτοποίηση πολιτών (eID)». Στην πράξη το έργο απαρτίζεται από πολλαπλά μικρότερα έργα τα οποία θα αναπτυχθούν σχεδόν παράλληλα τα επόμενα τρία χρόνια, με στόχο τη δημιουργία στον δημόσιο τομέα των υπηρεσιών μιας στάσης προς πολίτες και επιχειρήσεις (one stop shop). Κεντρικό ρόλο σε αυτό το έργο θα έχει η ψηφιακή πύλη «Ερμής» που θα αναβαθμιστεί και η απόδοση eID σε πολίτες και επιχειρήσεις, προκειμένου να αποκτούν ασφαλή πρόσβαση στα δεδομένα του κόμβου αλλά και τη δυνατότητα συναλλαγών μαζί του. Η λειτουργία της πύλης θα στηρίζεται στην ενιαία ταυτοποίηση των πολιτών και στη διαλειτουργικότητα των μητρώων που θα επιτρέπει την OnLine και σε πραγματικό χρόνο διασταύρωση στοιχείων. (<https://www.consilium.europa.eu/el/>)

❖ **Δι@γεια (<https://diavgeia.gov.gr/>)**

Το πρόγραμμα Διαύγεια (ν.3861/2010) στοχεύει στην επίτευξη της μέγιστης δυνατής δημοσιότητας της κυβερνητικής πολιτικής και διοικητικής δραστηριότητας, τη διασφάλιση της διαφάνειας και της λογοδοσίας από τους φορείς άσκησης εξουσίας. Αποτέλεσε καινοτομία για το ελληνικό δημόσιο, αφού για πρώτη φορά στην Ελλάδα υπήρξε η υποχρέωση ανάρτησης όλων των πράξεων των κυβερνητικών και διοικητικών οργάνων στο Διαδίκτυο (χωρίς αυτήν οι πράξεις δεν εκτελούνται). Η ψηφιακή υπογραφή εξασφαλίζει την εγκυρότητά τους, ενώ τα δεδομένα είναι επεξεργάσιμα από άλλα συστήματα.

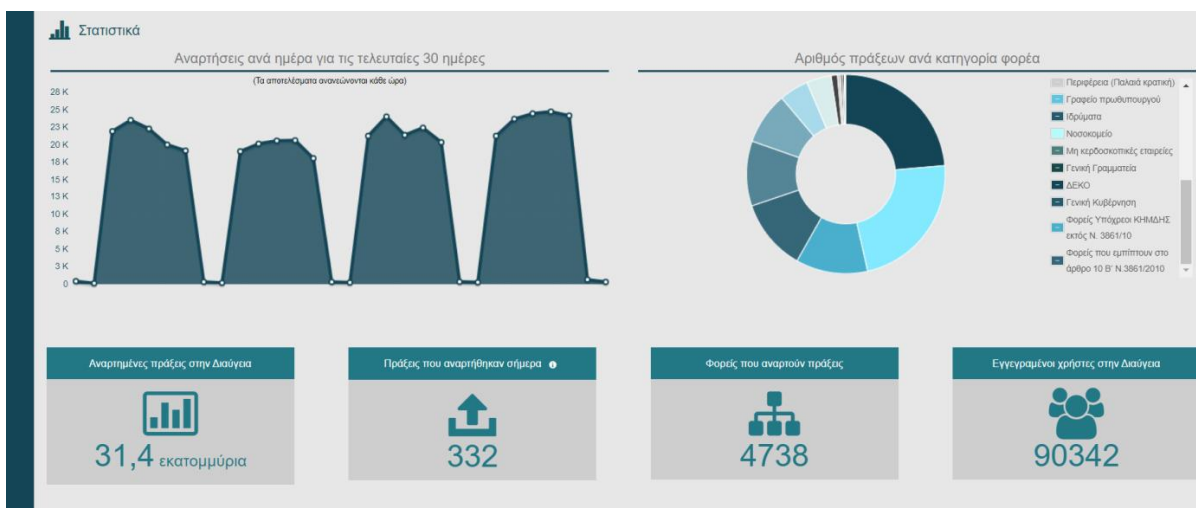

Ο πολίτης μπορεί να έχει πρόσβαση, από ένα σημείο, στο σύνολο των νόμων και αποφάσεων που εκδίδουν τα κυβερνητικά όργανα, οι φορείς του στενού και του ευρύτερου δημόσιου τομέα, οι Ανεξάρτητες Αρχές καθώς και οι ΟΤΑ Α΄ και Β΄ βαθμού, μέσω του προγράμματος «Δι@ύγεια».

Εικόνα 7: Το λογότυπο του προγράμματος Δι@ύγεια

Είναι σημαντική πηγή οργάνωσης της πληροφορίας, ενώ η αναζήτηση πράξεων με το μοναδικό αριθμό ΑΔΑ⁵ των εγγράφων είναι δυνατή και από άτομα ΑμΕΑ. Πράξεις με ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα δεν αναρτώνται, ενώ τα δεδομένα προστατεύονται σύμφωνα με τον κανονισμό για την προστασία δεδομένων. Τέλος υπάρχει διαλειτουργικότητα με άλλα συστήματα της χώρας, ενώ μερικά στατιστικά στοιχεία του προγράμματος φαίνονται στην παρακάτω εικόνα.

Εικόνα 8: Η Δι@ύγεια σε αριθμούς, έως 02/12/2018 (<https://diavgeia.gov.gr/>)

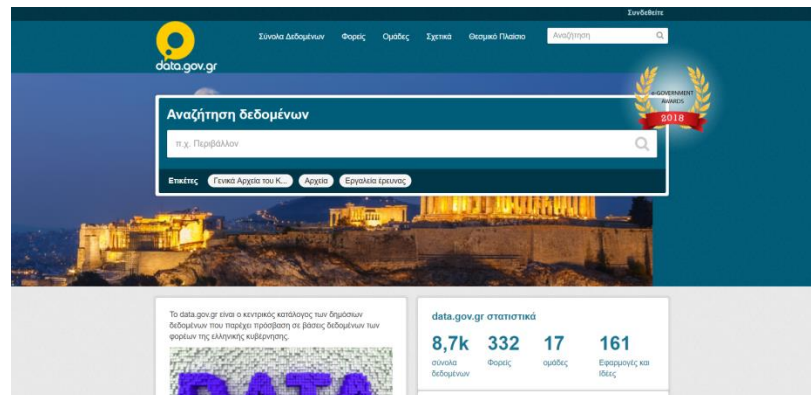
Η Δι@ύγεια έχει δεχθεί πλήθος τιμητικών διακρίσεων. Το 2014, βραβεύτηκε στην κατηγορία «Public Sector ICT Excellence Award», στα WITSA Global ICT Excellence Awards, που ανακοινώθηκαν στο πλαίσιο του 19^{ου} παγκόσμιου συνεδρίου Πληροφορικής (World Information Technology and Services Alliance/WCIT 2014), στο Μεξικό. Το 2011,

⁵ ΑΔΑ: Αριθμός Διαδικτυακής Ανάρτησης

βραβεύτηκε ως καλή πρακτική στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα (Best Practice at the 6th European Quality Conference, European Public Administration Network (EUPAN). Παρουσιάστηκε ως καλή πρακτική και στον Παγκόσμιο Οργανισμό για την Ανοικτή Διακυβέρνηση (OGP-Open Government Partnership), αλλά και ως καινοτόμα δράση διαφάνειας και καινοτομίας σε Ευρώπη, ΗΠΑ και Βραζιλία.

❖ **Ανοικτά Δεδομένα (<http://www.data.gov.gr/>)**

Στα πλαίσια της ανοικτής διακυβέρνησης τα σύνολα δεδομένων των δημόσιων φορέων στην Ελλάδα διατίθενται δωρεάν μέσω του ιστότοπου www.data.gov.gr. Τα δεδομένα της δημόσιας διοίκησης ανήκουν σε όλους τους Έλληνες πολίτες και θα πρέπει να διατίθενται δωρεάν, ενώ μέσω αυτής της δημοσιοποίησης είναι δυνατός ο καλύτερος έλεγχος της δημόσιας διοίκησης. Η προώθηση των ανοικτών δεδομένων ενισχύει την ενεργή συμμετοχή των πολιτών σε τομείς όπως η προστασία του περιβάλλοντος (ΕΣΔΔΑ, 2017), ενώ είναι δυνατή η ανάπτυξη νέων έξυπνων εφαρμογών και υπηρεσιών. Οι μόνιμοι περιορισμοί στη χρήση και το διαμοιρασμό των δεδομένων είναι η διατήρηση της διαφάνειας και της αναφοράς προέλευσης.

Εικόνα 9: Ανοικτά Δεδομένα, [data.gov.gr](http://www.data.gov.gr), Στατιστικά έως 02/12/2018

❖ **Δήμος Τρικκαίων: e-dialogos και e-politis (<http://www.e-politis.gr/web/portal-demon>)**

Σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, ο Δήμος Τρικκαίων αποτελεί το πιο δημοφιλές παράδειγμα καλής πρακτικής ηλεκτρονικών υπηρεσιών στην Ελλάδα. Αποτελεί την πρώτη έξυπνη πόλη και έχει βρεθεί 3 φορές (2009- 2011) στη λίστα με τις 21 πιο έξυπνες πόλεις

διεθνώς. Σε μεγάλο μέρος της πόλης παρέχεται ελεύθερη ασύρματη πρόσβαση στο Διαδίκτυο (Wi-Fi). (Διανέοσις, 2018)

Από το 2015 η πλατφόρμα e-dialogos του δήμου Τρικκαίων αντικαθίσταται από το e-politis. Το e-dialogos αποτέλεσε καινοτόμο εργαλείο προώθησης της συμμετοχικής δημοκρατίας και ηλεκτρονικής διαβούλευσης στο δήμο, συμπεριλαμβάνοντας εφαρμογές όπως ηλεκτρονικές δημοσκοπήσεις και ψηφοφορίες, αιτήματα πολιτών για τη διαμόρφωση της θεματολογίας στο δημοτικό συμβούλιο κ.ά.. Όπως αναφέρει ανακοίνωση του Δήμου Τρικκαίων «Στόχος του "ηλεκτρονικού πολίτη" είναι η αμφίδρομη ενίσχυση της διαφάνειας και η μεγιστοποίηση της κοινωνικής συμμετοχής μεταξύ των πολιτών και του Δήμου. Κάτι που ήδη έχει γίνει στον Δήμο Τρικκαίων, ο οποίος για πρώτη φορά στην Ελλάδα είχε εφαρμόσει μέσω του e-trikala, το πρόγραμμα e-dialogos, αλλά σε διαφορετική μορφή. Πλέον, η νέα εφαρμογή ενσωματώνει τις τεχνολογικές εξελίξεις και δημιουργεί το ηλεκτρονικό περιβάλλον για να μπορέσει ο κάθε χρήστης Διαδικτύου, ακόμη και ο τεχνολογικά "αναλφάβητος", να πει τη γνώμη του και, κυρίως, να καθορίσει εξελίξεις.»

Η νέα πλατφόρμα θα έχει διαθέσιμες:

- a) Υπηρεσίες Διαβούλευσης
- b) Υπηρεσίες Δημοσκοπήσεων
- c) Υπηρεσίες e-Συμμετοχικού Προϋπολογισμού
- d) Υπηρεσίες Κοινωνικής Δικτύωσης
- e) Υπηρεσίες Τηλεδιάσκεψης

Δυστυχώς, οι εξαγγελίες αυτές έγιναν το 2015, και σήμερα τρία χρόνια μετά, οι παραπάνω υπηρεσίες δεν βρίσκονται ακόμα σε λειτουργία.

Εικόνα 10: E-politis από το Δήμο Τρικκαίων (<http://www.e-politis.gr/web/portal-demon>)

❖ Ηλεκτρονική Ψηφοφορία στον Ιατρικό Σύλλογο Θεσσαλονίκης

Για πρώτη φορά στις εκλογές του Ιατρικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης, πραγματοποιήθηκαν εκλογές συλλόγου με ηλεκτρονικό τρόπο, στις 21 και 22 Οκτωβρίου 2018. Οι ψηφοφόροι είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν εκ των προτέρων τον τρόπο με τον οποίο επιθυμούσαν να ψηφίσουν, παραδοσιακό ή ηλεκτρονικό, το οποίο μετά δεν μπορούσαν να αλλάξουν. Η διαδικασία κύλησε ομαλά, ενώ νικητής των εκλογών αναδείχθηκε το σύστημα e-vote, με 2100 ψήφους έναντι 600 με τον «παραδοσιακό» τρόπο της κάλπης.

Το σύστημα που χρησιμοποιήθηκε είναι το «Ζευς», το οποίο έχει εξυπηρετήσει πάνω από 250 ηλεκτρονικές κάλπες και 35.000 ψηφοφόρους για τα ελληνικά πανεπιστήμια και άλλους φορείς, ενώ η όλη διαδικασία υποστηρίζεται διαχειριστικά από στελέχη του Κέντρου Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και του Εθνικού Δικτύου Έρευνας και Τεχνολογίας. (<https://www.voria.gr/>)

❖ Πρωτοβουλία Ευρωπαίων Πολιτών (European Citizen's Initiative – ECI)

Από το 2012 λειτουργεί στα πλαίσια της ΕΕ η ECI, το πρώτο θεσμοθετημένο μέσο συμμετοχικής δημοκρατίας που δίνει στους πολίτες τη δυνατότητα να προτείνουν συγκεκριμένες νομοθετικές αλλαγές σε οποιονδήποτε τομέα όπου η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει την εξουσία να προτείνει νομοθεσία, όπως π.χ. το περιβάλλον, η γεωργία, η ενέργεια, οι μεταφορές ή το εμπόριο. Πολίτες από διαφορετικά κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να συνεργάζονται για ένα θέμα που τους ενδιαφέρει, με σκοπό να επηρεάσουν τη διαδικασία χάραξης πολιτικής της ΕΕ. Για να ξεκινήσει μια πρωτοβουλία, χρειάζονται 7 πολίτες της ΕΕ, που κατοικούν σε τουλάχιστον 7 διαφορετικά κράτη μέλη, και έχουν ηλικία που τους παρέχει δικαίωμα εκλογικής ψήφου. Μόλις η πρωτοβουλία συγκεντρώσει 1 εκατομμύριο υπογραφές, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρέπει να αποφασίσει κατά πόσον θα προβεί ή όχι σε ενέργειες.

Η επιτροπή πολιτών, προτού αρχίσει να συγκεντρώνει δηλώσεις υποστήριξης από τους πολίτες, πρέπει να καταχωρίσει την πρωτοβουλία της στον ιστότοπο <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/> και έχουν ένα έτος για να συγκεντρώσουν τις υπογραφές. Όταν μία πρωτοβουλία φτάσει στην Επιτροπή, τότε εκείνη θα την εξετάσει προσεκτικά εντός 3 μηνών και θα συναντηθεί με τους διοργανωτές προκειμένου οι

τελευταίοι να τους εξηγήσουν λεπτομερώς τα θέματα που θίγει η πρωτοβουλία τους, ενώ έχουν την ευκαιρία να παρουσιάσουν την πρωτοβουλία τους σε δημόσια ακρόαση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Η Επιτροπή δεν υποχρεούται να προτείνει νομοθεσία σε συνέχεια μιας πρωτοβουλίας, ενώ σε περίπτωση που αποφασίσει να υποβάλει νομοθετική πρόταση, θα ακολουθηθεί η συνήθης νομοθετική διαδικασία. Σε κάθε περίπτωση, η Επιτροπή θα εκδώσει επίσημη απάντηση όπου θα αναφέρει τις ενέργειες που ενδεχομένως προτείνει ανταποκρινόμενη στην πρωτοβουλία πολιτών. (<http://ec.europa.eu/citizens-initiative/>)

Εικόνα 11: Πρόσκληση στο Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας Πολιτών στη Βιέννη (<https://collab.ec.europa.eu/>)

Παρά τις προσδοκίες που δημιουργήθηκαν κατά τη σύσταση της ECI, για την κάλυψη του δημοκρατικού ελλείμματος της ΕΕ, 6 χρόνια μετά τη λειτουργία της, τα αποτελέσματα είναι μάλλον απογοητευτικά. Σε διάστημα 5 ετών (2012-2017) είχαν καταβληθεί προσπάθειες εγγραφής σε 63 πρωτοβουλίες, για τις οποίες η Επιτροπή έκρινε ότι 20 δεν εμπίπτουν στην αρμοδιότητά της και συνεπώς ήταν άκυρες. Από τις 43 καταχωρημένες πρωτοβουλίες, 32 απέτυχαν να κινητοποιήσουν την απαιτούμενη υποστήριξη, ενώ 8 παρέμεναν ανοιχτές.

Έως το 2017, μόνο τρεις⁶ Εκστρατείες ECI μπόρεσαν να συγκεντρώσουν τον απαιτούμενο αριθμό υπογραφών - λιγότερο από το 10% όλων των ολοκληρωμένων ECI, ενώ και σε

⁶ Οι τρεις εκστρατείες που συγκέντρωσαν την απαιτούμενη υποστήριξη αφορούσαν: το "Νερό και αποχέτευση είναι ένα ανθρώπινο δικαίωμα" ("Right2Water") που ήθελε να εξασφαλίσει την ύδρευση ως δημόσια υπηρεσία και να εμποδίσει την ιδιωτικοποίησή του, το "One of Us" που είχε ως στόχο την προστασία των εμβρύων, την απαγόρευση και τον τερματισμό της χρηματοδότησης της έρευνας για εμβρυϊκά βλαστοκύτταρα και των οργανώσεων που προωθούν την άμβλωση και το "Stop Vivisection" που κινητοποιήθηκε για την κατάργηση των πειραμάτων σε ζώα.

αυτές τις περιπτώσεις οι διοργανωτές ήταν δυσαρεστημένοι με το τελικό αποτέλεσμα: η Επιτροπή δεν πρότεινε τα επιθυμητά νομοθετικά μέτρα. (STOA, 2018). Ωστόσο, τον Σεπτέμβριο του 2017, δημοσιεύθηκε πρόταση για την αναθεώρηση της οδηγίας ECI που θα τεθεί σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2020.

❖ Η φωνή σας στην Ευρώπη/ Your Voice in Europe

Ένα ακόμα εργαλείο των Ευρωπαίων πολιτών για να ακουστεί η γνώμη τους στην ΕΕ είναι δικτυακός τόπος «Η Φωνή σας στην Ευρώπη». Πρόκειται είναι ένα ενιαίο σημείο πρόσβασης σε ένα ευρύ φάσμα διαβουλεύσεων συζητήσεων και διαφόρων εργαλείων που επιτρέπει στον ευρωπαϊό πολίτη να συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία χάραξης των ευρωπαϊκών πολιτικών.

Εικόνα 12: 'Η φωνή σας στην Ευρώπη'

Όπως και στην περίπτωση της ECI, η κριτική εδώ δεν είναι αισιόδοξη. Απουσιάζουν στοιχεία διαφάνειας της επεξεργασίας των διαβουλεύσεων και που σε συνδυασμό με τη μη δέσμευση της επιτροπής να λάβει μέτρα σύμφωνα με τη φωνή των πολιτών οδηγεί σε ανεπαρκή αποτελέσματα. (STOA, 2018)

5.2. Δείκτες Αξιολόγησης

5.2.1. Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας – DESI

Ο δείκτης DESI (Digital Economy & Society Index/ Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας) είναι ένα νέο διαδικτυακό εργαλείο μέτρησης της προόδου των κρατών – μελών της ΕΕ προς την ψηφιακή οικονομία και κοινωνία. Πρόκειται για έναν σύνθετο δείκτη που κατάρτισε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή που μετρά την ψηφιοποίηση των χωρών, συναθροίζοντας μια σειρά σχετικών δεικτών διαρθρωμένων γύρω από 5 παραμέτρους.

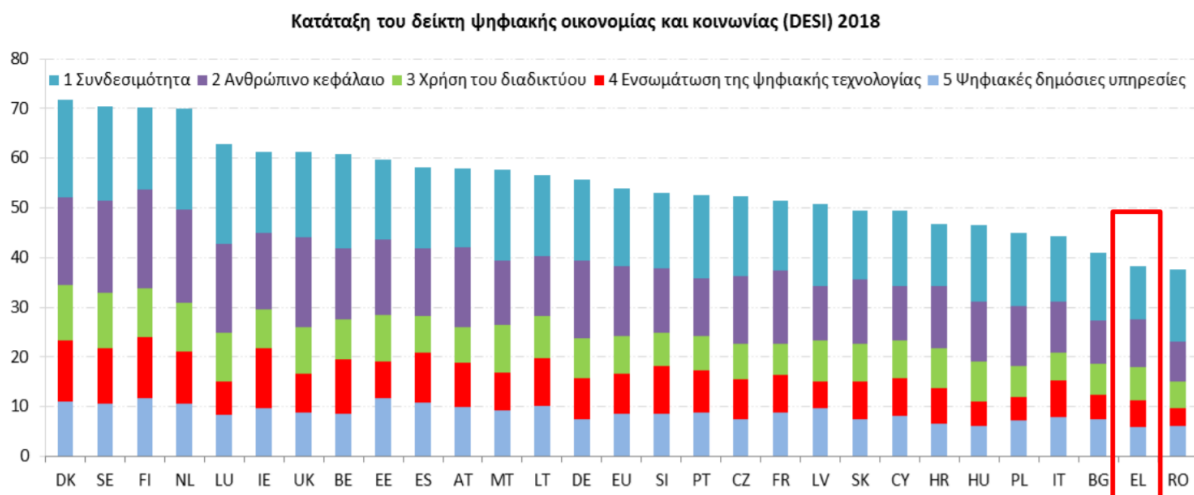
Τα συστατικά στοιχεία του δείκτη περιλαμβάνουν:

- ο τη Συνδεσιμότητα: σταθερά ευρυζωνικά δίκτυα, κινητά ευρυζωνικά δίκτυα και τιμές ευρυζωνικών συνδέσεων
- ο το Ανθρώπινο κεφάλαιο: τη χρήση του Διαδικτύου από τους κατοίκους της χώρας και βασικές και προηγμένες ψηφιακές δεξιότητες του προσωπικού
- ο τη χρήση του Διαδικτύου: χρήση από τους πολίτες του περιεχομένου, των επικοινωνιών και των επιγραμμικών συναλλαγών:
- ο την Ενσωμάτωση της ψηφιακής τεχνολογίας: ψηφιοποίηση των επιχειρήσεων και το ηλεκτρονικό εμπόριο
- ο την ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών: την ηλ-Διακυβέρνηση και τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες υγείας.

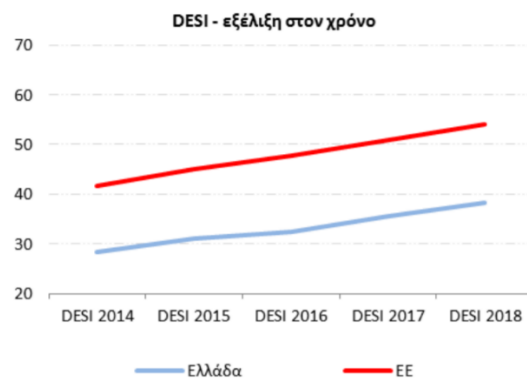
Εικόνα 13: Η σύνθεση του δείκτη DESI

Για το 2018 ο δείκτης DESI για τις χώρες της ΕΕ διαμορφώθηκε όπως φαίνεται στην παρακάτω εικόνα. Η Ελλάδα λαμβάνει την προτελευταία θέση, όπως και το προηγούμενο έτος 2017. Στην ψηφιοποίηση πρωτοστατούν χώρες του ευρωπαϊκού Βορρά, Δανία, Σουηδία, Φινλανδία, Ολλανδία, Λουξεμβούργο, Μεγάλη Βρετανία και Εσθονία. Στις τελευταίες θέσεις βρίσκονται η Πολωνία, η Ιταλία, Βουλγαρία, η Ελλάδα και τελευταία η Ρουμανία.

Εικόνα 14: Δείκτης DESI 2018 (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>)

Συνολικά, και σύμφωνα με τον δείκτη, τα τελευταία έτη η Ελλάδα δεν έχει σημειώσει μεγάλη πρόοδο σε σύγκριση με άλλα κράτη μέλη της ΕΕ. Είναι αξιοσημείωτο ότι η Ελλάδα το 2016 ήταν 26^η στην κατάταξη.

Εικόνα 15: Εξέλιξη του δείκτη DESI 2014-2018, Ελλάδα – ΕΕ (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>)

Η επίδοση της Ελλάδας σε κάθε ένα από τα συστατικά του δείκτη απεικονίζεται στον παρακάτω πίνακα. Τα στοιχεία λήφθηκαν από την ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>).

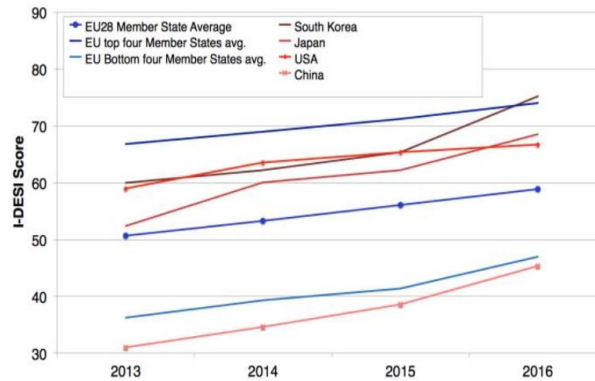

Πίνακας 2: Απόδοση της Ελλάδας ανά συστατικό στοιχείο του δείκτη DESI

<i>Δείκτης</i>	<i>Έτος</i>	<i>Κατάταξη</i>	<i>Επίδοση Ελλάδας</i>	<i>Μέσος όρος ΕΕ</i>
<i>DESI</i>	2018	27 ^η	38.4	54.0
<i>DESI</i>	2017	27 ^η	35.5	50.8
<i>Connectivity</i>	2018	28 ^η	43.1	62.6
<i>Connectivity</i>	2017	28 ^η	39.8	58.5
<i>Human Capital</i>	2018	26 ^η	38.2	56.5
<i>Human Capital</i>	2017	26 ^η	36.7	54.6
<i>Use of Internet</i>	2018	22 ^η	45.2	50.5
<i>Use of Internet</i>	2017	22 ^η	42.0	47.5
<i>Integration of Digital Technology</i>	2018	24 ^η	26.9	40.1
<i>Integration of Digital Technology</i>	2017	23 ^η	24.4	36.7
<i>Digital Public Services</i>	2018	28 ^η	39.2	57.5
<i>Digital Public Services</i>	2017	27 ^η	35.0	53.7

Όσον αφορά τη συνδεσιμότητα, η μετάβαση στις γρήγορες ευρυζωνικές συνδέσεις είναι πιο αργή απ' ό,τι σε άλλα κράτη μέλη της ΕΕ. Στα θετικά και όσον αφορά τις κινητές ευρυζωνικές υπηρεσίες, η κάλυψη 4G αυξήθηκε στην Ελλάδα και σήμερα πλησιάζει τον μέσο όρο της ΕΕ. Οι Έλληνες είναι ενεργοί χρήστες των διαδικτυακών υπηρεσιών και οι εταιρείες χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στα ίδια επίπεδα με τον μέσο όρο της ΕΕ. Όμως η ένταξη πιο εξελιγμένων ψηφιακών τεχνολογιών παραμένει σε χαμηλό επίπεδο, μολονότι η χρήση ηλεκτρονικών τιμολογίων προχώρησε σε κάποιο βαθμό. Οι επιδόσεις της Ελλάδας στον τομέα των ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών και των ψηφιακών δεξιοτήτων παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα και μπορούν να αποτελέσουν τροχοπέδη για την περαιτέρω ανάπτυξη της ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας. (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>)

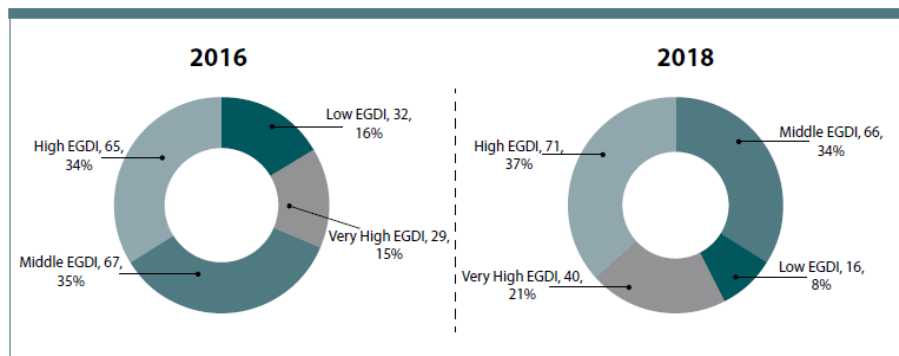
Ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύγκριση του δείκτη DESI μεταξύ των ευρωπαϊκών και μη χωρών. Στην παρακάτω εικόνα απεικονίζεται η εξέλιξη του δείκτη για τα έτη 2013-2016 για τις χώρες της ΕΕ, την Νότια Κορέα, την Ιαπωνία, την Κίνα και τις ΗΠΑ. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι κάτω από την ομάδα των χωρών της ΕΕ με τις χαμηλότερες επιδόσεις στην ψηφιοποίηση (στις οποίες ανήκει και η Ελλάδα) βρίσκεται μόνο η Κίνα.

Εικόνα 16: Σύγκριση του δείκτη DESI μεταξύ ευρωπαϊκών και μη χωρών (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>)

5.2.2. Δείκτης Ανάπτυξης ηλ-Διακυβέρνησης – EGDI

Ο ΟΗΕ υπολογίζει τον δείκτη Ανάπτυξης Ηλ-Διακυβέρνησης EGDI (E-Government Development Index) για το σύνολο των 193 κρατών μελών του. Ο δείκτης κυμαίνεται από τις τιμές 0 (πολύ χαμηλό επίπεδο ηλ-Διακυβέρνησης) έως 1 (το ανώτερο). Ανάλογα την απόδοση στο δείκτη οι χώρες χωρίζονται σε 4 κατηγορίες: «Πολύ υψηλό», «Υψηλό», «Μέτριο», «Χαμηλό» επίπεδο EGDI. Στην έκθεσή του για την ηλ-Διακυβέρνηση 2018 (United Nations, 2018), 40 χώρες σημείωσαν σκορ "πολύ υψηλό", με τιμές EGDI στην περιοχή από 0,75 έως 1,00, σε σύγκριση με μόνο 10 χώρες το 2003 και 29 χώρες το 2016. Από το 2014, όλα τα 193 κράτη μέλη παρέχουν κάποια μορφή ηλ-Διακυβέρνησης.

Εικόνα 17: Αριθμός χωρών ανά κατηγορία απόδοσης στον δείκτη EGDI για τα έτη 2016 και 2018 (United Nations, 2018)

Ο μέσος όρος του παγκόσμιου EGDI αυξάνεται από 0,47 το 2014 σε 0,55 το 2018 λόγω της συνεχούς βελτίωσης των δεικτών του. Αυτό δείχνει ότι σε παγκόσμιο επίπεδο σημειώθηκε σταθερή πρόοδος τη βελτίωση της ηλ-Διακυβέρνησης και την παροχή

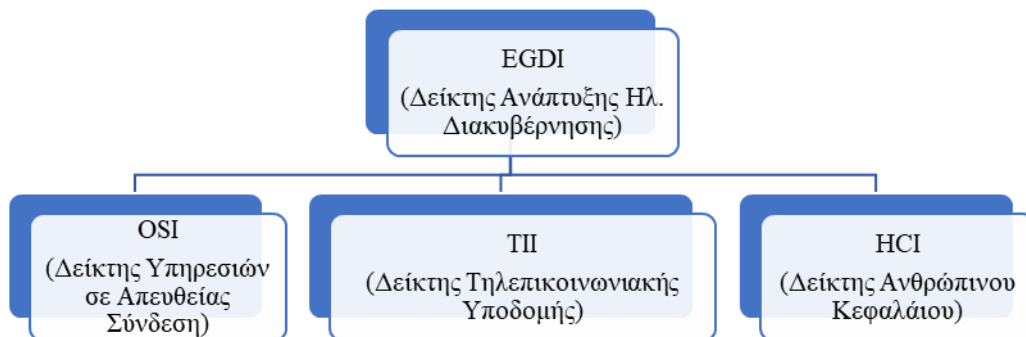
δημόσιων υπηρεσιών στο Διαδίκτυο. Αλλά παρά τα οφέλη αυτής της εξέλιξης και τις σημαντικές επενδύσεις για ηλ-Διακυβέρνηση που πραγματοποιήθηκε σε πολλές χώρες τα ψηφιακά χάσματα επιμένουν. Δεκατέσσερις χώρες του ομίλου Low-EGDI είναι αφρικανικές και ανήκουν στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου.

Οι δέκα πρώτες χώρες είναι:

Πίνακας 3: Οι πρωταγωνίστριες χώρες στο δείκτη EGDI του ΟΗΕ (United Nations, 2018)

1	Δανία
2	Αυστραλία
3	Δημοκρατία της Κορέας
4	Ηνωμένο Βασίλειο
5	Σουηδία
6	Φινλανδία
7	Σιγκαπούρη
8	Νέα Ζηλανδία
9	Γαλλία
10	Ιαπωνία

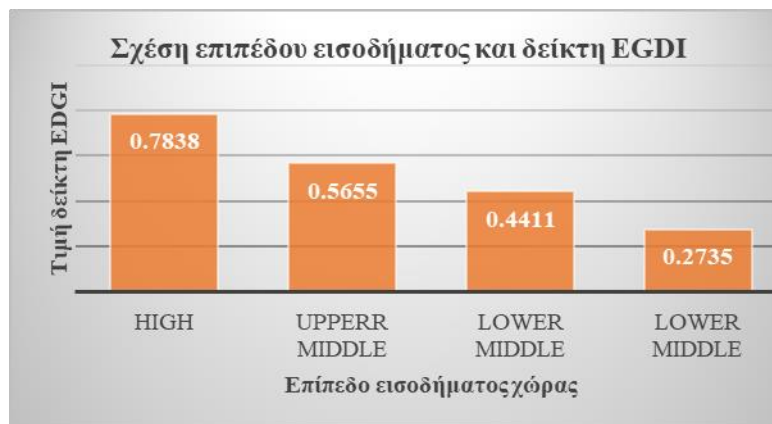
Ο δείκτης αποτελείται από τρεις υποδείκτες, τον Δείκτη Υπηρεσιών σε Απευθείας Σύνδεση - OSI (Online Services Index), που είναι ο δείκτης που υποδηλώνει το πεδίο εφαρμογής και την ποιότητα των ηλεκτρονικών υπηρεσιών, τον Δείκτη Τηλεπικοινωνιακής Υποδομής - ΤΠ (Telecommunication Infrastructure Index) και τον Δείκτη του Ανθρώπινου Κεφαλαίου - ΗCI (Human Capital Index).

Εικόνα 18: Η σύνθεση του δείκτη EGDI του ΟΗΕ

Το 2018, 17 κράτη αναβαθμίστηκαν στην κατηγορία των χωρών με «Πολύ ψηλό» δείκτη EGDI. Ανάμεσα σε αυτά βρίσκεται η Ελλάδα, ενώ αξιοπρόσεκτη είναι η παρουσία της Γκάνα και μικρών νησιωτικών κρατών. Πολύ σημαντική παρατήρηση όσον αφορά τη συσχέτιση μεταξύ του δείκτη EGDI, της οικονομικής κατάστασης των χωρών και των πολιτικών καθεστώτων, είναι ότι γεγονός πως στην κατηγορία με χαμηλή και μεσαία

απόδοση βρίσκονται χώρες της Αφρικής και της Ασίας με πολύ χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ και ανελεύθερα καθεστώτα. Όλες εκτός από δύο (Λευκορωσία και Καζακστάν) από τις 40 χώρες στην ομάδα υψηλού επιπέδου EGDI είναι χώρες υψηλού εισοδήματος, κατά συνέπεια το κατά κεφαλήν εισόδημα μιας χώρας, έχει ισχυρό αντίκτυπο στην εθνική ανάπτυξη της ηλ-Διακυβέρνησης, όπως στο παρακάτω διάγραμμα. (United Nations, 2018)

Εικόνα 19: Σχέση εισοδήματος - δείκτη EGDI, στοιχεία από (United Nations, 2015)

Τα στοιχεία για την Ελλάδα σχετικά με τον δείκτη φαίνονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 4: Ο δείκτης EDGI για την Ελλάδα (United Nations, 2018)

ΧΩΡΑ	ΘΕΣΗ 2018	ΘΕΣΗ 2016	ΒΕΛΤΙΩΣΗ	ΕΠΙΠΕΔΟ	EGDI	OSI	HCI	ΤΠ
ΕΛΛΑΔΑ	35	43	+8	H to VH	0.7833	0.8194	0.8867	0.6439

Τα ανωτέρω στοιχεία παρουσιάζουν την κατάσταση της ηλ-Διακυβέρνησης στην Ελλάδα σε καλύτερη θέση, συγκριτικά με αυτήν που παρουσιάζεται από τον δείκτη DESI.

Οι ευρωπαϊκές χώρες πρωταγωνιστούν στην ανάπτυξη της ηλ-Διακυβέρνησης, ενώ η Αμερική και η Ασία μοιράζονται σχεδόν ίσες θέσεις στα υψηλά και μεσαία επίπεδα EGDI. Ο αριθμός των αφρικανικών χωρών στην ομάδα υψηλού επιπέδου EGDI παραμένει σχετικά μέτριος, στις 6. Πολλοί άνθρωποι στις χώρες αυτές δεν είναι σε θέση να επωφεληθούν από τις ΤΠΕ εξαιτίας της χαμηλής συνδεσιμότητας, του υψηλού κόστους πρόσβασης και της έλλειψης αναγκαίων δεξιοτήτων.

Στο παράρτημα βρίσκεται η κατάταξη και των 193 χωρών για το δείκτη EGDI.

5.2.3. Δείκτης ηλ-Συμμετοχής – EPI

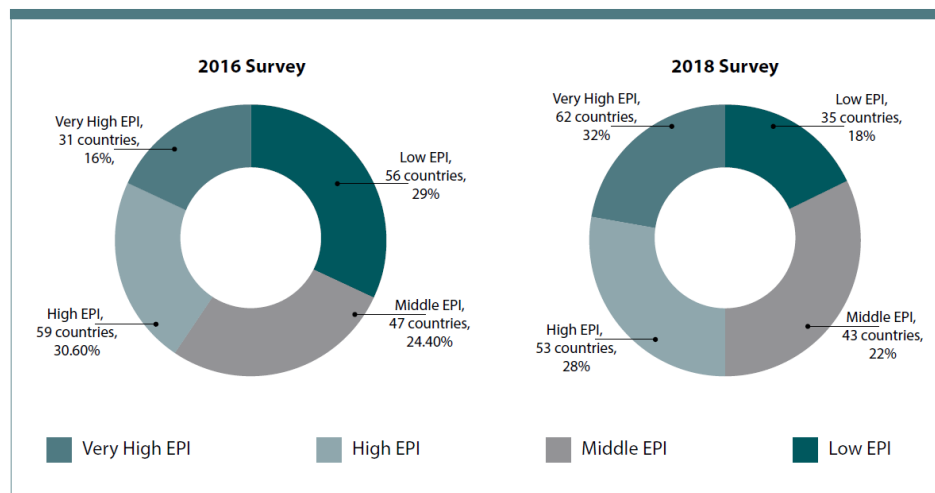
Η έρευνα του ΟΗΕ για την ηλ-Διακυβέρνηση (United Nations, 2018) μετρά την ηλ-συμμετοχή μέσω του Δείκτη Ηλ-Συμμετοχής (EPI – E-Participation Index) με βάση: (i) ηλ-πληροφορίες - διαθεσιμότητα ηλ-πληροφοριών (ii) ηλεκτρονικές δημόσιες διαβουλεύσεις, και (iii) λήψη αποφάσεων μέσω υπολογιστών - άμεση συμμετοχή πολιτών σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Η έρευνα αξιολογεί τη διαθεσιμότητα εργαλείων ηλ-συμμετοχής σε κυβερνητικές πύλες για κάθε ένα από τα παραπάνω κριτήρια.

Ο παρακάτω Πίνακας συνοψίζει τα κυριότερα χαρακτηριστικά ηλ-συμμετοχής που αξιολογήθηκαν στην έρευνα.

Πίνακας 5: Χαρακτηριστικά ηλ-Συμμετοχής (United Nations, 2018)

Διαθεσιμότητα πληροφοριών OnLine, σχετικά με τα δικαιώματα των πολιτών για πρόσβαση σε κυβερνητικές πληροφορίες (όπως ο νόμος για το δικαίωμα στην πληροφόρηση)
Στοιχεία σχετικά με εταιρικές σχέσεις/ συνεργασία με τρίτους (κοινωνία των πολιτών, ιδιωτικό τομέα) για την παροχή υπηρεσιών
Στοιχεία σχετικά με την ελεύθερη πρόσβαση σε κρατικές υπηρεσίες μέσω εθνικής πύλης, περίπτερα, κοινοτικά κέντρα, ταχυδρομεία, βιβλιοθήκες, δημόσια χώρους ή δωρεάν WiFi
Διαθεσιμότητα ανοικτών δεδομένων
Στοιχεία για συνεργατική συμπαραγωγή, crowdfunding
Αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με τη συμμετοχή των πολιτών στη διαβούλευση/ επικοινωνία για τη βελτίωση των υπηρεσιών διαδικτύου/ κινητής τηλεφωνίας και την αύξηση της ικανοποίησης των πολιτών
Αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με τη συμμετοχή των πολιτών στη διαβούλευση/ επικοινωνία σχετικά με την εκπαίδευση, την υγεία, τη χρηματοδότηση, την κοινωνική πρόνοια, την εργασία, το περιβάλλον
Διαθεσιμότητα της νομοθεσίας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο
Στοιχεία σχετικά με τις ευκαιρίες του κοινού να προτείνει νέα ανοικτά σύνολα δεδομένων να είναι διαθέσιμα στο διαδίκτυο
Διαθεσιμότητα πολιτικών ηλεκτρονικής συμμετοχής
Διαθεσιμότητα των διακηρύξεων δημόσιων συμβάσεων και των αποτελεσμάτων των διαγωνισμών στο διαδίκτυο
Διαθεσιμότητα ηλεκτρονικών εργαλείων (στην εθνική δικτυακή πύλη) για την αναζήτηση κοινής γνώμης και άλλων συνεισφορών σε ακατέργαστο σχηματισμό πολιτικής
Αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με αποφάσεις που συμπεριλήφθηκαν από τις ηλεκτρονικές διαβουλεύσεις με τους πολίτες σχετικά με την εκπαίδευση, την υγεία, τη χρηματοδότηση της κοινωνικής πρόνοιας, εργασίας και περιβάλλοντος
Αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με τα αποτελέσματα δημοσίευσης των κυβερνητικών διαβουλεύσεων σχετικά με τις πολιτικές

Από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε σχετικά με το δείκτη EPI προέκυψε ότι υπήρξε μεγάλη βελτίωση στον τομέα της ηλ-συμμετοχής, με το διπλασιασμό των χωρών που ανήκουν στην κατηγορία «Πολύ υψηλό επίπεδο EPI», από 31 το 2016 σε 62 το 2018. Ακόμη, σημειώθηκε μείωση του αριθμού των χωρών με «Χαμηλό επίπεδο EPI», από 56 σε 35, όπως φαίνεται στην παρακάτω εικόνα.

Εικόνα 20: Κατηγοριοποίηση των χωρών ανάλογα την επίδοσή τους στο δείκτη EPI (United Nations, 2018)

Αυτή η θετική τάση μαζί με τις βελτιώσεις σε άλλους ψηφιακούς δείκτες προβάλλουν τις δεσμεύσεις των χωρών για την εφαρμογή περαιτέρω εργαλείων για την εμπλοκή των πολιτών στις πολιτικές διαδικασίες.

Πίνακας 6: Οι πρώτες δέκα χώρες στην ηλ-συμμετοχή σύμφωνα με τον δείκτη EPI (United Nations, 2018)

Κατάταξη	Χώρα	EPI
1	Δανία	1
2	Φινλανδία	1
3	Δημοκρατία της Κορέας	1
4	Ολλανδία	0.9888
5	Αυστραλία	0.9831
6	Ιαπωνία	0.9831
7	Νέα Ζηλανδία	0.9831
8	Ισπανία	0.9831
9	Ηνωμένο Βασίλειο	0.9831
10	ΗΠΑ	0.9831

Οι χώρες που πρωτοστατούν στην ηλ-συμμετοχή υλοποιούν διάφορες πρωτοβουλίες. Για παράδειγμα, στη Δανία, η ηλ-συμμετοχή αποτελεί μέρος της ψηφιακής στρατηγικής της χώρας για το 2016-2020. Στην Αυστραλία, όλοι οι οργανισμοί που σχεδιάζουν νέες ή υφιστάμενες υπηρεσίες που απευθύνονται σε κοινό πρέπει να πληρούν τα πρότυπα ψηφιακής τεχνολογίας των υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων που διασφαλίζουν ότι η προτεινόμενη υπηρεσία είναι προσβάσιμη σε όλους τους χρήστες, ανεξάρτητα από τις ικανότητές τους. Η Ιαπωνία έχει το "Πλαίσιο Κυβερνητικών Ψηφιακών Ιδεών 2017", πρόκειται για έναν χώρο όπου συζητούνται ευρέως θέματα ηλ-Διακυβέρνησης με τους πολίτες και πραγματοποιούνται ηλεκτρονικές υπηρεσίες υψηλότερης ποιότητας. (United Nations, 2018)

Είναι αξιοσημείωτο για την Ελλάδα ότι ανήκει στις χώρες που έχουν προχωρήσει πάνω από 30 θέσεις στην κατάταξη του EPI του 2018. Συγκεκριμένα, ανέβηκε 31 θέσεις, το 2016 βρισκόταν στην 65^η θέση ενώ σήμερα στην 34^η και ανήκει στην κατηγορία χωρών με «Πολύ Υψηλό EPI». Από τις χώρες της Ευρώπης το 70% ανήκει σε αυτή την κατηγορία ενώ μόλις το 7% των χωρών της Αφρικής.

Ωστόσο προβληματισμό δημιουργεί το γεγονός ότι ενώ όλες οι περιφέρειες σημείωσαν πρόοδο στην ανάπτυξη εργαλείων ηλεκτρονικής διαβούλευσης το 2018 σε σύγκριση με το 2016, η λήψη αποφάσεων μέσω υπολογιστών - το τρίτο επίπεδο του μοντέλου ηλ-συμμετοχής υστερεί ακόμα σημαντικά.

5.2.4. Δείκτης Τοπικών Ψηφιακών Υπηρεσιών – LOSI

Το 2016, σχεδόν 4 δισεκατομμύρια άνθρωποι – 54% του παγκόσμιου πληθυσμού - έζησε στις πόλεις. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα , τα τελευταία 50 χρόνια το - το ποσοστό του πληθυσμού που ζει στις πόλεις αυξήθηκε κατά 50%, και - εκτιμάται ότι, μέχρι το 2050, 6 δισεκατομμύρια άνθρωποι θα ζουν σε πόλεις.

Η τοπική αυτοδιοίκηση αποτελεί το χαμηλότερο επίπεδο διακυβέρνησης σε κάθε χώρα, ενώ η ηλ-Διακυβέρνηση στο τοπικό επίπεδο έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς οι πόλεις και οι δήμοι αναπτύσσουν λειτουργίες που δεν μπορούν να βρεθούν σε άλλα επίπεδα διακυβέρνησης. Οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν πιο συχνά με την τοπική διοίκηση παρά με την κεντρική, επειδή η πρώτη παρέχει τη συντριπτική πλειοψηφία των υπηρεσιών που τους

αφορούν και καθορίζει τη βιώσιμη ανάπτυξη του στενού περιβάλλοντος ζωής τους. Στην Ευρώπη, 50 έως 80% της αλληλεπίδρασης μεταξύ των πολιτών και της κυβέρνησης λαμβάνει χώρα σε τοπικό επίπεδο.

Η αλληλεπίδραση και η εμπλοκή των πολιτών στις τοπικές κοινότητες επιτυγχάνονται εφαρμόζοντας ένα ευρύ φάσμα διαδικασιών και εργαλείων. Εικονικές επαφές πρόσωπο με πρόσωπο, ηλεκτρονικά φόρουμ συζητήσεων, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, συζητήσεις σε πραγματικό χρόνο, ηλεκτρονικές αναφορές και ηλεκτρονικές συναντήσεις, αποτελούν μέρος της τοπικής ηλ-Διακυβέρνησης, συστήματα που ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των πολιτών και επιτρέπουν ένα ευρύ πεδίο επίσημων και ανεπίσημων αλληλεπιδράσεων κυβερνήτη-πολίτη.

Ο δείκτης LOSI (Local Online Services Index), μετρήθηκε για 40 δήμους ολόκληρου του κόσμου. (United Nations, 2018) Ο δείκτης περιλαμβάνει 60 δείκτες που εντάσσονται σε 4 κριτήρια. Το πρώτο είναι το κριτήριο της Τεχνολογίας, όπου αξιολογούνται τα χαρακτηριστικά των ιστοσελίδων των δήμων, επόμενο είναι το κριτήριο της Περιεκτικότητας, όπου εξετάζεται η ύπαρξη των βασικών πληροφοριών, το τρίτο κριτήριο είναι η παροχή υπηρεσιών και τέλος η Συμμετοχή, η οποία αξιολογεί την ύπαρξη σχετικών μηχανισμών και πρωτοβουλιών συμμετοχής και δέσμευσης. Για τους 40 δήμους, στους οποίους περιλαμβάνεται και ο Δήμος Αθηναίων, εξετάζονται οι δείκτες του Πίνακα 8. Για κάθε δείκτη που υπάρχει δίνεται η τιμή 1, ενώ σε διαφορετική περίπτωση δίνεται η τιμή 0.

Οι δήμοι χωρίζονται σε 4 κατηγορίες ανάλογα με την ποσότητα των δεικτών που συγκέντρωσαν οι τοπικές ψηφιακές τους υπηρεσίες: «πολύ υψηλό», πόλεις που συγκέντρωσαν τουλάχιστον 46 από τους 60 δείκτες (πάνω από το 75%), «υψηλό», πόλεις που πέτυχαν μεταξύ 31 και 45 δεικτών (μεταξύ 50 και 75%), «μεσαίο», μεταξύ 16 και 30 δεικτών (μεταξύ 25 και 50%) και, τέλος, «χαμηλό», πόλεις που πληρούσαν κάτω από 16 δείκτες (λιγότερο από 25%). Στην τελευταία κατηγορία δεν ανήκει κανένας δήμος.

Εικόνα 21: Ποσοστό δήμων ανά κατηγορία του δείκτη LOSI (United Nations, 2018)

Από τη μελέτη των αποτελεσμάτων παρατηρείται ότι δεν υπάρχει έντονη συσχέτιση μεταξύ του τοπικού επιπέδου παροχής ηλεκτρονικών δημοσίων υπηρεσιών και του αντίστοιχου επιπέδου του κεντρικού κράτους (σύγκριση με δείκτη OSI), αφού το 42,5% των χωρών εμφάνισε χαμηλότερη κατηγορία LOSI από ότι OSI, όπως συμβαίνει και με την Αθήνα. Επίσης, για την Ελλάδα, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι το 75% των ευρωπαϊκών δήμων που συμμετείχαν στην έρευνα ανήκουν στην κατηγορία «Πολύ υψηλό LOSI», και μόνο το 25%, στην κατηγορία «Υψηλό».

Η Αθήνα βρίσκεται στη 27^η θέση από τις 40, στην κατηγορία «Υψηλό», πετυχαίνοντας 33 από τους 60 δείκτες. Απογοητευτικό το γεγονός, ότι στην κατηγορία «Συμμετοχή», ο δήμος της Αθήνας συγκέντρωσε βαθμολογία «1».

Πίνακας 7: Αποτελέσματα του Δείκτη LOSI για το Δήμο της Αθήνας (United Nations, 2018)

Κατάταξη	Πόλη	Σύνολο δεικτών	Τεχνολογία	Περιεκτικότητα	Υπηρεσίες	Συμμετοχή	Ομάδα
27	Αθήνα	33	8	18	7	1	High (50-75%)

Πίνακας 8: Οι δείκτες που εξετάστηκαν κατά τον υπολογισμό του δείκτη LOSI (United Nations, 2018)

Τεχνολογία	Περιεκτικότητα
Συμβατότητα με το πρόγραμμα περιήγησης	Στοιχεία επικοινωνίας
Ευκολία εύρεσης πύλης	Οργανωτική δομή
Ταχύτητα φόρτωσης πύλης	Όνόματα και επαφές των επικεφαλής των υπηρεσιών
Προσβασιμότητα κινητής συσκευής	Πληροφορίες του δήμου
Πλοήγηση	Πληροφορίες σχετικές με τον προϋπολογισμό
Εσωτερικός μηχανισμός αναζήτησης	Πληροφορίες σχετικά με τις προκηρύξεις διαγωνισμών
Εσωτερικός μηχανισμός προηγμένης αναζήτησης	Πληροφορίες σχετικά με τα αποτελέσματα των συμβάσεων
Ευθυγράμμιση με πρότυπα επικύρωσης σήμανσης	Πληροφορίες σχετικά με τις παρεχόμενες υπηρεσίες
Ευθυγράμμιση με πρότυπα προβολής	Πληροφορίες σχετικά με τη συνεργασία του δήμου με τρίτους
Ευθυγράμμιση με πρότυπα προσβασιμότητας	Διευκόλυνση της δωρεάν πρόσβασης στο διαδίκτυο
Προσαρμογή των χαρακτηριστικών οθόνης	Πληροφορίες για την υγεία
Υποστήριξη ξένης γλώσσας	Περιβαλλοντικές πληροφορίες
	Πληροφορίες εκπαίδευσης
	Πληροφορίες κοινωνικής πρόνοιας
	Πληροφορίες για τον αθλητισμό και τον πολιτισμό
	Πολιτική απορρήτου
	Πολιτική Ανοικτών δεδομένων
	Παροχή ανοικτών δεδομένων
	Μεταδεδομένα OGD
	Πρωτοβουλίες έξυπνων πόλεων
	Χρήση αναδυόμενων τεχνολογιών
	Online υποστήριξη χρηστών
Παροχή Υπηρεσιών	Οδηγίες για τη χρήση των ηλεκτρονικών υπηρεσιών
Έλεγχος ταυτότητας μέσω πύλης	Σύνδεσμοι για κρατικές υπηρεσίες
Προσβασιμότητα προσωπικών δεδομένων	Στατιστικά στοιχεία και μελέτες
Ενημέρωση προσωπικών δεδομένων	Στοιχεία ενημέρωσης περιεχομένου πύλης
Δυνατότητα απάντησης του Δήμου emails	Συμμετοχή
Καθυστέρηση απάντησης σε emails	Επικοινωνία σε πραγματικό χρόνο
Ποιότητα της απάντησης σε emails	Υποβολή σχολίων / καταγγελίας
Υπηρεσία ηλεκτρονικής προμήθειας	Διαδικασίες ηλεκτρονικής διαβούλευσης
Αστυνομικές ηλ-δηλώσεις	Χαρακτηριστικά κοινωνικής δικτύωσης
Ειδοποίηση αλλαγής διευθύνσεων	Αναφορά περιστατικών σε δημόσιους χώρους
Online εύρεση κατοικίας	Συμμετοχικός προϋπολογισμός
Ηλεκτρονική άδεια οικοδόμησης	Συμμετοχικό σχέδιο χρήσης γης
Online κενές θέσεις εργασίας	Ανακοίνωση προσεχών δραστηριοτήτων ηλ-συμμετοχής
Ηλεκτρονικές πληρωμές	Ανατροφοδότηση σχετικά με διαδικασίες διαβούλευσης

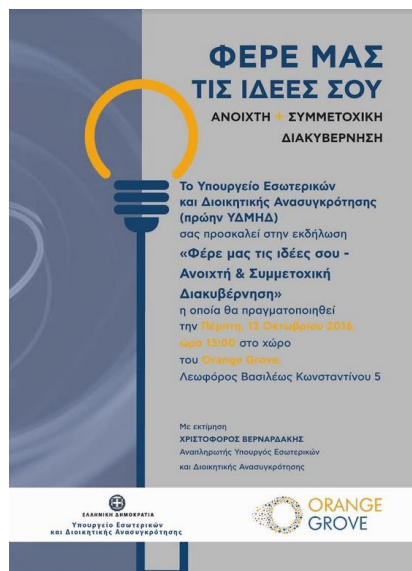
6. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Καλές Πρακτικές

6.1. Ελλάδα

Πέρα από το Διαύγεια, το data.gov.gr, το opengon, το vouliwatch, την ηλεκτρονική ψηφοφορία του ιατρικού συλλόγου Θεσσαλονίκης και τις πρωτοβουλίες του δήμου Τρικκαίων, στα οποία έχει γίνει ήδη αναφορά, θα γίνει σχολιασμός μιας καινοτόμου πρωτοβουλίας που αφορά τη συμμετοχική νομοθέτηση.

❖ Ανοιχτή – Συμμετοχική Διακυβέρνηση

Στα πλαίσια της διαβούλευσης για τη διαμόρφωση ενός νέου νομοθετικού πλαισίου για την Ανοιχτή Διακυβέρνηση πραγματοποιήθηκε μια διαδικασία άμεσης νομοθέτησης, που οργανώθηκε με πρωτοβουλία του Υπουργείου Διοικητικής Ανασυγκρότησης τον Οκτώβριο του 2016 στην Αθήνα. Η διαβούλευση είχε σκοπό να ξεπεράσει τη δημόσια διαβούλευση όπως γίνεται μέσω της ιστοσελίδας opengon.gr, και να στοχεύσει στην περαιτέρω προώθηση και εμπέδωση των πολιτικών για την Ανοιχτή Διακυβέρνηση μέσω μιας συνεργατικής διαδικασίας.

Εικόνα 22: Πρόσκληση στην εκδήλωση "Φέρε μας τις ιδέες σου" (<http://www.minadmin.gov.gr/>)

Στην εκδήλωση προσκλήθηκαν πολίτες από την Κοινωνία των Πολιτών, ειδικοί με το αντικείμενο για να συντονίζουν τη συζήτηση, αλλά ταυτόχρονα η εκδήλωση ήταν ανοιχτή

να συμμετέχει οποιοσδήποτε πολίτης επιθυμεί καθώς η εκδήλωση είχε δημοσιευτεί σε πολλά κοινωνικά δίκτυα και μέσα ενημέρωσης. Επιπλέον, υπήρχε webcasting της εκδήλωσης. Οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν σε τέσσερις ομάδες, κάθε μία από τις οποίες εκπόνησε ένα εργαστήριο με μία από τις παρακάτω θεματικές:

- ? *Σε ποιες πληροφορίες/δεδομένα της Διοίκησης θα θέλατε να έχετε πρόσβαση και πώς θα τα χρησιμοποιούσατε;*
- ? *Σε ποιες διαδικασίες λήψης αποφάσεων και λειτουργίας της Δημόσιας Διοίκησης θα θέλατε να έχετε συμμετάσχει ή να συμμετέχετε και με ποιο τρόπο;*
- ? *Ποια εργαλεία θα μπορούσαν να αναπτυχθούν για να διευκολύνουν την ενημέρωσή σας και την άσκηση ελέγχου ως προς τον τρόπο λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών;*
- ? *Ποιες τεχνολογικές εφαρμογές (applications) θα μπορούσαν να αναπτυχθούν για τη διαφάνεια και τον έλεγχο της δράσης της δημόσιας διοίκησης;*

Οι ομάδες, είχαν στόχο να παρουσιάσουν τις επικρατέστερες ιδέες στο τέλος του εργαστηρίου. Η διαδικασία προσομοίαζε πολύ μία άμεση νομοθετική διαδικασία, αφού κάθε ιδέα συζητήθηκε, συνδιαμορφώθηκε και στο τέλος ψηφίστηκε από τα μέλη της ομάδας. Στο τέλος, ο συντονιστής κάθε εργαστηρίου παρουσίασε σε όλους τους συμμετέχοντες τις τρεις σημαντικότερες προτάσεις που προέκυψαν, κατόπιν ψηφοφορίας, από το εργαστήριό του.

Το σύνολο των συγκεντρωμένων προτάσεων καταγράφηκαν και υποβλήθηκαν στον Υπουργό για αξιοποίηση κατά την εκπόνηση του νέου νομοσχεδίου για την ανοικτή διακυβέρνηση, ενώ παράλληλα δημοσιεύτηκαν στον δικτυακό τόπο της σχετικής ηλεκτρονικής δημόσιας διαβούλευσης. (<http://www.minadmin.gov.gr/>)

Πρόκειται για μία ιδιαίτερα καινοτόμα διαδικασία στον ελληνικό χώρο, όπου οι δημόσιες διαβουλεύσεις περιορίζονται στη διατύπωση σχολίων επί κυβερνητικών σχεδίων. Είναι μία πρωτοβουλία που θα μπορούσε να θεσμοθετηθεί και να καθιερωθεί σε περιπτώσεις νομοθετημάτων που έχουν έντονο κοινωνικό χαρακτήρα ή άλλες ιδιαιτερότητες, ή ακόμη πιο εύκολα στην τοπική αυτοδιοίκηση. Φυσικά, τίθεται πάντα το ζήτημα του ποιοι θα είναι οι συμμετέχοντες, ποια τα χαρακτηριστικά τους και το αν ανταποκρίνονται στις τεχνικές απαιτήσεις των εκάστοτε ζητημάτων. Πρόκειται για μία δράση που παρά τις τεχνικές

δυσκολίες που ίσως παρουσιάζει, μπορεί αναμφισβήτητα να προωθήσει τις αρχές της ισηγορίας, της διαφάνειας, της ισότητας, της λογοδοσίας που θα ενδυναμώσουν την εμπιστοσύνη των πολιτών προς τα κέντρα λήψης αποφάσεων καθώς και να τονώσει την ενεργό συμμετοχή τους στην πολιτική ζωή, ενδυναμώνοντας τελικά την δημοκρατία.

6.2. Διεθνείς

6.2.1. Αφρική – MedAfrica

Τον Σεπτέμβριο του 2011, δύο Κενυάτες geeks - Mbugua Njihia και Steve Mutinda - παρουσίασαν το μη κυκλοφορούν προϊόν τους σε ένα ακροατήριο επενδυτών και ειδικών τεχνολογίας και δύο μήνες αργότερα η Shimba Technologies (η εταιρεία πίσω από την MedAfrica) παρουσίασε την εφαρμογή στο κοινό. Πολλοί Κενυάτες έχουν σοβαρά προβλήματα υγείας, ενώ μόνο 7.000 γιατροί εξυπηρετούν ένα έθνος 40 εκ. ανθρώπων. Αλλά η Κένυα είναι πλούσια σε κινητά τηλέφωνα, με 25 εκ. συνδρομητές. Η MedAfrica καλύπτει αυτό το κενό αξιοποιώντας το κινητό τηλέφωνο.

Η MedAfrica (<http://m.medafrika.org/beta/index.php>) είναι μία δωρεάν εφαρμογή κινητής υγείας που έχει σκοπό τη διευκόλυνση πρόσβασης του πληθυσμού της χώρας σε μονάδες υγείας και την συνεχή ενημέρωσή του για θέματα πρόληψης και περίθαλψης. Παρέχει σημαντικές πληροφορίες για την υγεία, από Πρώτες Βοήθειες, συμβουλές, έλεγχο συμπτωμάτων, ναρκωτικά, έναν κατάλογο όλων των εγγεγραμμένων γιατρών που ταξινομούνται ανά ειδικότητα, έναν κατάλογο όλων των νοσοκομείων συμπεριλαμβανομένων χαρτών με τις τοποθεσίες τους. (<http://medafrika.org/>)

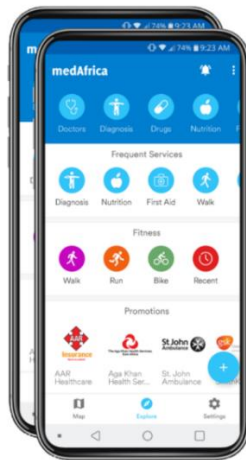

Εικόνα 23: Το λογότυπο της MedAfrica

Ο Steve Mutinda, διευθύνων σύμβουλος της Shimba, δηλώνει πως στοχεύει σε δωρεάν παροχή περιεχομένου υψηλής ποιότητας, με έσοδα από διαφημίσεις και μια συνδρομή περίπου 10 δολάρια το μήνα στους γιατρούς που συμμετέχουν στην εφαρμογή. Από τα

57.000 (έως τον Μάρτιο του 2012) άτομα που έχουν κατεβάσει την εφαρμογή από την κυκλοφορία του Νοεμβρίου, το 60% είναι "ενεργοί χρήστες". Με 1.000 λήψεις της εφαρμογής ημερησίως, αναμένεται να βοηθήσει 18 εκατομμύρια συνδρομητές. (<https://www.technologyreview.com/s/426378/kenya-has-mobile-health-app-fever/>)

Η εφαρμογή, είναι διαθέσιμη για έξυπνα τηλέφωνα αλλά και για λιγότερο «έξυπνα» τηλέφωνα, με τη μορφή που φαίνεται στην παρακάτω εικόνα, ενώ λειτουργεί και εκτός Διαδικτύου (offline).

Εικόνα 24: Η εφαρμογή MedAfrica για έξυπνα τηλέφωνα (<http://medafrica.org/>)

Η μεγαλύτερη πρόκληση που αντιμετώπισαν ήταν ο κίνδυνος της απάτης. «Μπορεί να μην το ξέρετε, αλλά η Κένυα έχει πληγεί πρόσφατα από πολλές περιπτώσεις απάτης που συμβαίνουν μέσω του κινητού τηλεφώνου μέσω κλήσεων και SMS, οπότε οι γιατροί είναι λίγο επιφυλακτικοί προς το παρόν.», δηλώνει ο Steve Mutinda. (<https://webfoundation.org/2012/03/medafrica-interview/>)

Σήμερα, η εφαρμογή φιλοξενείται στον ιστότοπο Kenya Open Data (<https://opendata.go.ke/page/community-apps>), μια πύλη που καθιστά διαθέσιμα και δωρεάν στο κοινό τα δημόσια σύνολα κυβερνητικών δεδομένων σε εύχρηστες μορφές. Αυτή η πρωτοβουλία υποστηρίζει την προσπάθεια της κυβέρνησης να ενημερώνει με συνέπεια και να λογοδοτεί στους πολίτες της. Η ανοικτή διάθεση δεδομένων, επιτρέπει την ανάπτυξη εργαλείων που έχουν ιδιαίτερη προστιθέμενη αξία, αφού χρησιμοποιούν και επεξεργάζονται τα πρωτογενή δεδομένα που παρέχει η Δημόσια Διοίκηση, και παράγουν νέα αποτελέσματα. Στην Αφρική, οι τοπικές κυβερνήσεις και τα υπουργεία, τα τμήματα και οι οργανισμοί της κεντρικής

κυβέρνησης ενθαρρύνονται στο να παράσχουν τα αναπτυξιακά, δημογραφικά, στατιστικά και δεδομένα των δαπανών τους, τα οποία στη συνέχεια μπορούν να αξιοποιηθούν από διάφορους ενδιαφερόμενους και να διατεθούν στο ευρύ κοινό. (<http://icta.go.ke/open-data/>)

6.2.2. Φινλανδία – Φινλανδική Πρωτοβουλία Πολιτών

Η διαφάνεια και η συμμετοχή των πολιτών στην Φινλανδία αναπτύχθηκαν ενεργά κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Μερικά παραδείγματα τέτοιων δράσεων συμμετοχής είναι:

- το Μητρώο Έργων της Κυβέρνησης (HARE),
- η ιστοσελίδα «otakantaa.fi», που προωθεί τη δημόσια συζήτηση κυβερνητικών προτάσεων
- Ακούστε το έργο των πολιτών (Hear Citizen's project)
- Κυβερνητικό πρόγραμμα πολιτικής για τη Συμμετοχή των πολιτών
- Democracy Network

Η κυβερνητική πύλη, www.demokratia.fi, διατίθεται σε φινλανδική και σουηδική γλώσσα, επιτρέπει σε κάθε πολίτη να προτείνει πρωτοβουλίες ή να κάνει σχόλια τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο κυβέρνησης. Μία από τις βασικές υπηρεσίες είναι η Πρωτοβουλία Πολιτών για την πρόταση νομοθετικών μεταρρυθμίσεων. Οι πρωτοβουλίες που συγκεντρώνουν πάνω από 50.000 υπογραφές αναφέρονται στο Κοινοβούλιο ώστε να αξιολογηθούν για νομοθετική μεταρρύθμιση.

Το 2015, η κυβέρνηση ξεκίνησε ένα πρόγραμμα που βοηθά εκείνους που δεν μπορούν ή δεν είναι συνηθισμένοι να χρησιμοποιούν ψηφιακές υπηρεσίες. Το Υπουργείο Οικονομικών δημιούργησε σχέδιο "HELP", πρόταση για τη διασφάλιση συνδρομής σε όσους χρειάζονται βοήθεια στη χρήση ψηφιακών υπηρεσιών. Επίσης συγκρότησε συμβουλευτικό συμβούλιο με θέμα "Ψηφιοποίηση της καθημερινής ζωής" με εκπροσώπους από περισσότερες από 20 οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και του ακαδημαϊκού χώρου, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι διαφορετικές ανάγκες των χρηστών των ηλεκτρονικών δημόσιων υπηρεσιών λαμβάνονται υπόψη κατά την υλοποίηση της ψηφιοποίησης των Υπηρεσιών. (United Nations, 2015)

Όλες οι παραπάνω δράσεις στη Φινλανδία έφεραν θετικά αποτελέσματα στη συμμετοχή των πολιτών στην πολιτική διαδικασία, βλέποντας και το ποσοστό της αποχής να μειώνεται

στις βουλευτικές εκλογές (συμμετοχή 70%). Η Φινλανδία βρίσκεται στην κορυφή των κατατάξεων όλων των δεικτών που αναφέρθηκαν, 3η – DESI, 6η – EGDI, 2η – EPI. Ωστόσο δεν λείπει και ο αντίλογος. Ορισμένα έργα δεν αποτελούν παρά έργα «βιτρίνας» και χρήζουν βελτίωσης. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της φινλανδικής πρωτοβουλίας πολιτών, 15 νομοθετικές προτάσεις έφθασαν για συζήτηση στο κοινοβούλιο, ωστόσο μόνο μία από αυτές τις πρωτοβουλίες πολιτών οδήγησε σε αλλαγές στο νόμο: η ουδέτερη νομοθεσία για το γάμο. (STOA, 2018)

6.2.3. Ισλανδία νέο Σύνταγμα - Crowdsourcing

Μία προσπάθεια αναθεώρησης του Συντάγματός τους με τη μέθοδο του crowdsourcing επιχείρησαν οι Ισλανδοί πολίτες το 2011, μετά την οικονομική κατάρρευση της χώρας και την απόφασή τους να αρνηθούν την εξόφληση των οφειλών του κράτους μέσω δημοψηφίσματος (92% υπέρ της χρεοκοπίας). Με τη χρήση του Διαδικτύου και κυρίως των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (Facebook, youtube, Twitter, flickr), η πρωτοβουλία έλαβε σάρκα και οστά. Μέσω των ψηφιακών πλατφορμών 25 εκπρόσωποι οι οποίοι είχαν δεχθεί τουλάχιστον 20 διαδικτυακές ψήφους επιλέχθηκαν ανάμεσα σε 522 για να μελετήσουν και να παρουσιάσουν την νομοθετική πρόταση. Για περίπου 4 μήνες η ομάδα των 25 μάζεψε 3.500 σχόλια και προτάσεις στη σελίδα <http://stjornlagarad.is/>, διαμορφώνοντας ένα κείμενο 9 κεφαλαίων και 114 άρθρων, το οποίο παραδόθηκε στο Κοινοβούλιο ώστε να υποβληθεί σε δημοψήφισμα πριν επικυρωθεί. Ήταν η πρώτη φορά που ο κάθε πολίτης μπορούσε, με μοναδική προϋπόθεση την πρόσβασή του στο Διαδίκτυο, να βλέπει το Σύνταγμα της χώρας του να γράφεται και να συνδιαμορφώνεται και από τον ίδιο μπροστά στα μάτια του.

Εικόνα 25: Η σελίδα στο Facebook για τη διαμόρφωση ενός νέου Συντάγματος της Ισλανδίας από τους πολίτες (<https://socialnewsdaily.com/>)

Παρόλα αυτά το εγχείρημα δεν στέφθηκε με απόλυτη επιτυχία. Την απόφαση επικύρωσης είχε το ισλανδικό Κοινοβούλιο, ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος. Η Βουλή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε άφηνε κενά δημοκρατικότητας και συνεπώς το Σύνταγμα που προέκυψε δεν μπορούσε να θεωρηθεί έγκυρο. Μία έρευνα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τις προοπτικές της ηλ-Δημοκρατίας στην Ευρώπη (STOA, 2018), συμπεραίνει ωστόσο για το ισλανδικό εγχείρημα ότι:

- Πρόκειται για μία έντονα συμμετοχική διαδικασία ανάμειξης των πολιτών αφενός στον καθορισμό της πολιτικής ατζέντας, αφετέρου στη λήψη αποφάσεων, παρά το γεγονός ότι δεν υπήρχε σύνδεσμος με την επίσημη διαδικασία λήψης αποφάσεων.
- Υπήρξε σαφήνεια προς τους συμμετέχοντες για το πως το εγχείρημα θα συμβάλει στην τελική λήψη αποφάσεων γεγονός που δημιούργησε ένα αίσθημα εμπιστοσύνης και συνιδιοκτησίας με τις αρχές.
- Υπήρξε ανατροφοδότηση από τους διοργανωτές για το αν τελικά, οι ιδέες των συμμετεχόντων συμπεριλήφθηκαν ή όχι στο τελικό αποτέλεσμα, η ανατροφοδότηση ενισχύει την εμπιστοσύνη στο πολιτικό σύστημα, σέβεται το χρόνο των πολιτών, αυξάνει τη δημοκρατική αξία των εργαλείων και είναι δείγμα καλής διοργάνωσης.
- Το σύνταγμα της Ισλανδίας αν και υποστηρίχθηκε από το 67% των ψηφοφόρων κατά τη διάρκεια δημοψηφίσματος (η συμμετοχή ήταν 49%), δεν ψηφίστηκε από το κοινοβούλιο λόγω πολιτικής απροθυμίας. Έτσι τελικά το εγχείρημα δεν είχε πραγματικό αντίκτυπο στην πολιτική ατζέντα.
- Πρόκειται για μια μεμονωμένη και όχι καθιερωμένη διαδικασία, συνεπώς υστερεί σε θέματα βελτίωσης και ανασχεδιασμού και τελικά βιωσιμότητας.

6.2.4. Εσθονία - e-voting

Η ψηφοφορία μέσω του Διαδικτύου είναι μία από τις μεθόδους ψηφοφορίας στην Εσθονία. Η ψήφος σε αυτό το πλαίσιο σημαίνει ψηφοφορία μέσω του Διαδικτύου, χωρίς καμία ειδική συσκευή ψηφοφορίας. Το 2012 ιδρύθηκε επιτροπή υπεύθυνη για τη διεξαγωγή της ηλ-ψηφοφορίας ενώ η Εθνική Εκλογική Επιτροπή διατηρεί εποπτικό ρόλο. Η ψηφοφορία μέσω του Διαδικτύου εισήχθη αρχικά στις τοπικές εκλογές του 2005, όταν το 2% των

εγγεγραμμένων ψηφοφόρων χρησιμοποίησαν αυτή τη μέθοδο, και έκτοτε έχει χρησιμοποιηθεί συνολικά 8 φορές, σε κοινοβουλευτικές και εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. (United Nations, 2018)

Ωστόσο, μελέτες έχουν δείξει διφορούμενα αποτελέσματα για τις πραγματικές επιπτώσεις της ηλ-ψηφοφορίας στην Εσθονία. Στις κοινοβουλευτικές εκλογές του 2007, δεν σημειώθηκε αύξηση του πραγματικού ποσοστού της συμμετοχής, αλλά παρατηρήθηκε το φαινόμενο της αντικατάστασης⁷. Η αύξηση του 4% που παρατηρήθηκε, θεωρήθηκε ότι οφείλεται σε άλλους κοινωνικούς και πολιτικούς λόγους (Τσουπούρογλου, 2016). Επιπλέον, φαίνεται πως τη μέθοδο της ηλ-ψηφοφορίας υιοθέτησαν κυρίως πλουσιότερες περιοχές της Εσθονίας, λόγω τόσο καλύτερης πληροφόρησης όσο και μεγαλύτερης πρόσβασης στο Διαδίκτυο σε σχέση με τους κατοίκους αγροτικών περιοχών, μην εξυπηρετώντας ίσως τελικά την ισότητα των πολιτών.

Η Εσθονία θεωρείται γενικότερα ένα παράδειγμα βέλτιστης πρακτικής στον τομέα της ηλ-Διακυβέρνησης. Είναι χαρακτηριστικό ότι όλες οι δραστηριότητες που εμπλέκεται το δημόσιο μπορούν να διεκπεραιωθούν ηλεκτρονικά, ενώ η παρουσία του πολίτη απαιτείται μόνο σε τρεις περιπτώσεις, γάμο, διαζύγιο και αγοραπωλησίες ακινήτων. Η διεκπεραίωση των υποθέσεων γίνεται μέσω μιας κάρτας-ταυτότητας που χρησιμεύει για την ταυτοποίηση των πολιτών, και διαθέτει ενσωματωμένο μικροσίπ, εξυπηρετώντας περίπου το 90% των κατοίκων, παρά τον ακόμα μη υποχρεωτικό χαρακτήρα της. (Διανέοσις, 2018)

Οι κυριότερες αρχές που διέπουν την ηλ-Διακυβέρνηση της Εσθονίας είναι: once-only principle, digital by default, single point of entry, user friendliness, open standards, 24/7. Η Εσθονία θα μπορούσε να αποτελέσει ένα παράδειγμα για την Ελλάδα, αλλά όχι για μίμηση, παρά για προσαρμογή και προβληματισμό προς τη σωστή κατεύθυνση. Οι κουλτούρες των δύο χωρών απέχουν πολύ, με τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής δημόσιας διοίκησης να μην επιτρέπουν εύκολα τέτοιες δυνατότητες επανασχεδιασμού. Είναι βασικό άλλωστε ότι η Εσθονία είναι ένα νέο κράτος που αφού παρατήρησε τις ήδη καλές και κακές πρακτικές

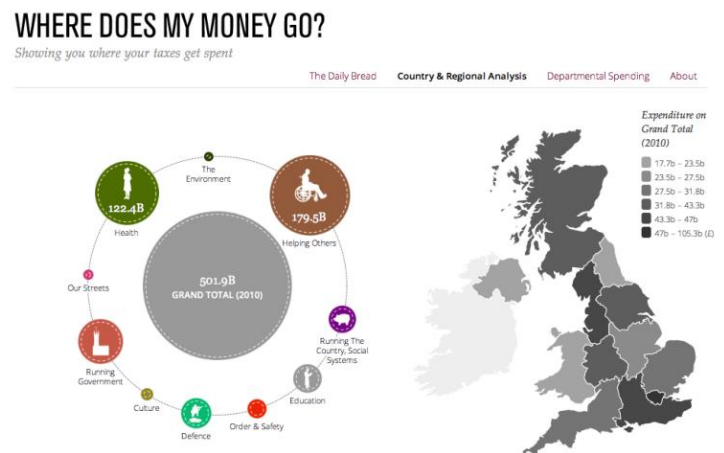
⁷ πολίτες που θα ψήφιζαν με τον παραδοσιακό τρόπο, επέλεξαν την ηλεκτρονική μέθοδο και όχι άτομα που στις προηγούμενες εκλογές απείχαν (Boschler, 2009)

άλλων χωρών σχεδίασε εξαρχής ένα διοικητικό σύστημα, που εξυπηρετεί τον εξαιρετικά μικρό πληθυσμό της.

6.2.5. Ηνωμένο Βασίλειο - Where does my money go?

Ένα ακόμη παράδειγμα εφαρμογής αξιοποίησης και επεξεργασίας ανοικτών δεδομένων αποτελεί η εφαρμογή “Where does My Money Go”, η οποία εκμεταλλεύεται την ανοικτή διάθεση συνόλων δεδομένων στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η εφαρμογή οπτικοποιεί την κατανομή των δημόσιων δαπανών της χώρας και οι χρήστες μπορούν να δουν που ακριβώς δαπανώνται τα χρήματα από τη φορολογία τους, μπαίνοντας απλώς στην ιστοσελίδα της εφαρμογής και πληκτρολογώντας τον ετήσιο μισθό τους. (Κατσικάτσος, 2015) Αυξάνεται έτσι η διαφάνεια και η λογοδοσία της Κυβέρνησης, και επιπλέον αυξάνεται η φορολογική συνείδηση των πολιτών, οι οποίοι βλέπουν τα χρήματά τους να γίνονται έργα, ενώ εντείνεται το αίσθημα της ευθύνης τους για την πραγματοποίηση δημοσίων δαπανών.

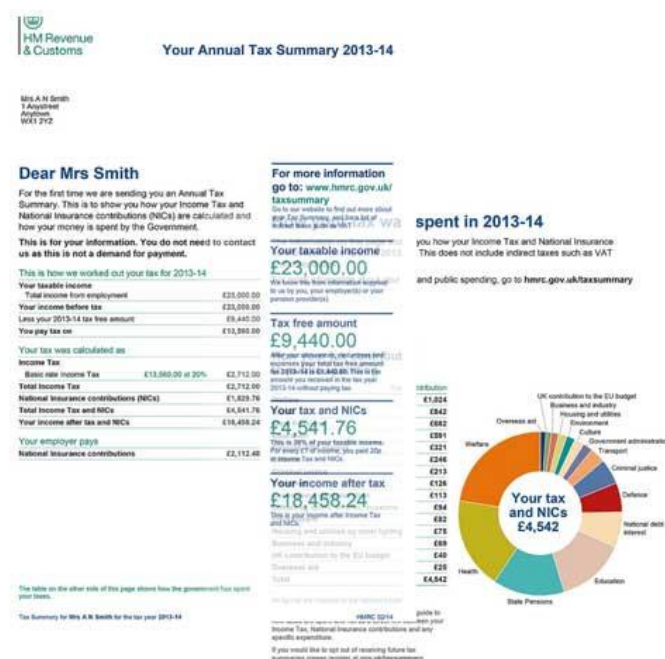
Επιπλέον οι πολίτες έχουν τη δυνατότητα να δουν τις δημόσιες δαπάνες και τη συνεισφορά της φορολογίας τους σε αυτές, σε εθνικό και σε περιφερειακό επίπεδο και σε μορφή εύληπτων διαγραμμάτων, όπως στις παρακάτω εικόνες.

Εικόνα 26: Where does my money go? The daily bread Εικόνα 27: Where does my money go Country & Regional Analysis

Το “Where does My Money Go”, αναπτύχθηκε για πρώτη φορά ως ιδέα από τον Jonathan Gray το 2007 και τον Νοέμβριο του 2008 κέρδισε στο διαγωνισμό «Better Way» της κυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου, λαμβάνοντας στη συνέχεια μια μικρή επιχορήγηση από την κυβέρνηση για την ανάπτυξή του. Πίσω από τη εφαρμογή βρίσκεται ο Μη Κερδοσκοπικός Οργανισμός Open Knowledge Foundation που ασχολείται με την ανοιχτή πληροφόρηση. (<http://app.wheredoesmymoneygo.org/>)

Είναι εντυπωσιακό ότι η διάθεση αυτών των ανοικτών οικονομικών δεδομένων στο Ηνωμένο Βασίλειο δημιούργησε νόμιμο τέτοιων εφαρμογών στο Διαδίκτυο, και η Βρετανική Κυβέρνηση από το 2014 στέλνει στους πολίτες κάθε χρόνο επιστολή περιγράφοντάς τους τον τρόπο με τον οποίο δαπανήθηκαν οι φόροι τους, περίπου όπως η παρακάτω εικόνα. (<https://www.dailymail.co.uk>)

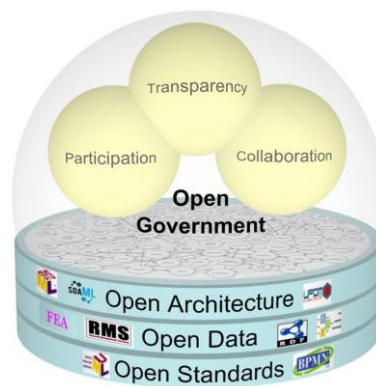
Εικόνα 28: Ετήσια επιστολή του Υπουργείου Οικονομικών του Ηνωμένου Βασιλείου σχετικά με το που δαπανήθηκε η φορολογία των πολιτών (<https://www.uktaxcalculators.co.uk/>)

6.2.6. ΗΠΑ – Open Government Directive

Το 2009 ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Μπάρακ Ομπάμα ανακοίνωσε την νέα Οδηγία Ανοικτής Διακυβέρνησης, προβάλλοντας τις αρχές της διαφάνειας, της συμμετοχής, και της συνεργασίας ως "τον ακρογωνιαίο λίθο μιας ανοικτής κυβέρνησης" (Orsza, 2009). Η

οδηγία ανοιχτότητας (Open Government Directive) αποτελείται από δύο άξονες. Ο πρώτος αναφέρεται στη χρήση των ΤΠΕ και ιδιαίτερα του Διαδικτύου για τη βελτίωση των κυβερνητικών λειτουργιών, ενώ ο δεύτερος επικεντρώνεται στην αξιοποίηση των ΤΠΕ για τη δημιουργία πιο ενήμερων, ενεργών και αφοσιωμένων στις δημοκρατικές διαδικασίες πολιτών.

Ανατέθηκε στις ομοσπονδιακές υπηρεσίες να διευρύνουν την ποιότητα και την πρόσβαση στις κυβερνητικές πληροφορίες, δημιουργώντας και θεσμοθετώντας μια "κουλτούρα ανοιχτής κυβέρνησης", να επικεντρωθούν στη συμμετοχή ανθρώπων με "γνώση και εμπειρογνωμοσύνη" και να σχηματίσουν συνεργασίες υψηλού επιπέδου με ερευνητές, από τον ιδιωτικό τον τομέα και την κοινωνία των πολιτών. Οι αναδυόμενες τεχνολογίες, οι οποίες έχουν τη δυνατότητα να ανοίξουν νέες μορφές επικοινωνίας μεταξύ κυβέρνησης και ανθρώπων αποτέλεσαν το κλειδί. Η οδηγία έδωσε επίσης εντολή στις αρμόδιες ομοσπονδιακές υπηρεσίες να προτείνουν αναθεωρήσεις σε όλες τις υπάρχουσες πολιτικές που ενδέχεται να αποτελέσουν εμπόδιο στη χρήση νέων τεχνολογιών για την προώθηση του στόχου της ανοικτής κυβέρνησης. (Harrison, et al., 2012) Επιπλέον συμβολή στην κατεύθυνση αυτή ήταν η αναθεώρηση του νόμου για την ελευθερία της πληροφόρησης το 2016 (Freedom of Information Act, FOIA). Από το 2009 μέχρι το 2016, η δημόσια διοίκηση επεξεργάστηκε πάνω από 4,6 εκατομμύρια αιτήματα στο FOIA, απελευθερώνοντας μεγάλο αριθμό συνόλων δεδομένων και διευκολύνοντας τους πολίτες να έχουν πρόσβαση στην πληροφορία από την κυβέρνησή τους. (<https://obamawhitehouse.archives.gov/>)

Εικόνα 29: Οι αρχές της Οδηγίας Ανοικτής Κυβέρνησης Ομπάμα
(<http://www.pbworks.com/>)

7. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Προκλήσεις της ηλ-Δημοκρατίας

7.1. Προοπτικές Ενίσχυσης της ηλ-Δημοκρατίας

Η χάραξη νέων στρατηγικών και εργαλείων ηλ-Δημοκρατίας πρέπει να γίνει ακολουθώντας πρακτικές και μεθόδους που θα οδηγήσουν στην ενδυνάμωση των αρχών της ισονομίας, της ισοπολιτείας, της ισηγορίας των πολιτών, της λογοδοσίας και της διαφάνειας των οργάνων απέναντί τους, της ευαισθητοποίησης της δημόσιας διοίκησης στις ανάγκες των πολιτών και των επιχειρήσεων, της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά, πετυχαίνοντας τελικά την επανασύνδεση του κράτους με τους πολίτες μέσω της δόμησης κλίματος εμπιστοσύνης, καταλήγοντας έτσι σε μια συνολική εμβάθυνση των δημοκρατικών θεσμών. Και τότε μόνο, θα μπορεί να ειπωθεί, ότι η ηλ-Δημοκρατία πέτυχε το σκοπό της ανάδειξής της, ως υποστηρικτή της Δημοκρατίας.

Πρόκειται, όπως ήδη αναλύθηκε μέσα από ένα φάσμα παραδειγμάτων, για μια δύσκολη διαδικασία, που βρίσκεται συνεχώς σε εξέλιξη, που συνδιαμορφώνεται με το γενικότερο κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον, που έρχεται αντιμέτωπη με πολλαπλούς κινδύνους, ενώ πολλοί αστάθμητοι παράγοντες όπως ο ανθρώπινος χαρακτήρας ή η πολιτική βούληση την καθορίζουν.

7.1.1. Προϋποθέσεις Επιτυχίας των εργαλείων ηλ-συμμετοχής

Έχουν ήδη αναφερθεί εργαλεία ηλ-συμμετοχής που είναι διαθέσιμα στους πολίτες διαφόρων χωρών αλλά και από την ΕΕ στο σύνολο των Ευρωπαίων, δυστυχώς όμως το πρωταρχικό επίτευγμα της ηλ-Δημοκρατίας μέχρι τώρα υπήρξε η βελτίωση της ηλ-πληροφόρησης (ποιότητα και πρόσβαση), ενώ η πρόοδος της ηλ-συμμετοχής ήταν χαμηλή με περισσότερο προβληματικό το γεγονός ότι δεν υπήρξε αντιληπτή επίδραση των δράσεων ηλ-συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων θεσμικής πολιτικής. Η ηλ-συμμετοχή περιορίζεται σε μεγάλο βαθμό στο αρχικό και το τελικό στάδιο του κύκλου πολιτικής και σπανίως επιτρέπει την είσοδο στα βασικά στάδια της λήψης αποφάσεων και της εκτέλεσης της πολιτικής. (van Dijk, 2012)

Σύμφωνα με τη μελέτη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την ηλ-Δημοκρατία, υπάρχουν ορισμένες συνθήκες που αν πληρούνται στις δράσεις που εντάσσονται στην ηλ-συμμετοχή,

αυξάνεται η πιθανότητα επιτυχίας τους όσον αφορά στην επιρροή τους στον καθορισμό της πολιτικής ατζέντας και στην τελική λήψη των αποφάσεων. (STOA, 2018)

- ✓ **Ο συνδυασμός online και offline συμμετοχής**, ενθαρρύνει την ένταξη των πολιτών στις συμμετοχικές δράσεις. Όλοι ανεξαιρέτως πρέπει να μπορούν να συμμετέχουν, ακόμη και αν δεν έχουν πρόσβαση στο Διαδίκτυο ή δεν διαθέτουν επαρκείς ψηφιακές δεξιότητες.
- ✓ **Η ύπαρξη συνδέσμου με την επίσημη διαδικασία λήψης αποφάσεων** ή με κάποια επίσημη πολιτική, μπορεί να έχει ζωτική σημασία στον πραγματικό αντίκτυπο των δράσεων.
- ✓ **Η ύπαρξη ενός σχεδίου βιωσιμότητας** των δράσεων. Οι μη θεσμοθετημένες και αποσπασματικές πρωτοβουλίες, συνήθως αποτυγχάνουν και παρακμάζουν, αφού δεν βελτιώνονται μέσω της παροχής ανατροφοδότησης και υστερούν χρηματοδότησης.
- ✓ Ο πραγματικός αντίκτυπος στη λήψη αποφάσεων είναι ευκολότερος εάν υπάρχει **σαφήνεια** εκ των προτέρων ακριβώς πώς η συμμετοχική διαδικασία θα συμβάλει στις τελικές αποφάσεις.
- ✓ Η **παροχή ανατροφοδότησης**, από τους υπεύθυνους της συμμετοχικής δράσης και από τους αποδέκτες των αιτημάτων αυξάνει την εμπιστοσύνη των πολιτών στις συμμετοχικές διαδικασίες, καθώς εκτιμάται ο χρόνος τους, οι ιδέες και οι ικανότητές τους και δημιουργείται το αίσθημα της συνιδιοκτησίας στις αποφάσεις.
- ✓ **Δυνατότητα ψηφοφορίας**. Η ψηφοφορία στις περιπτώσεις υποστήριξης μια πρωτοβουλίας ή στην ιεράρχηση των προτάσεων, είναι σημαντική για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής. Η πολύ μεγάλη στήριξη (π.χ. πολλές υπογραφές) πιέζει για την ανάληψη αποφάσεων, διευρύνοντας τις πιθανότητες πολιτικής απορρόφησης των ιδεών. Ωστόσο, πρέπει να υπάρχει και η πολιτική βούληση.
- ✓ **Η δυνατότητα αλληλεπίδρασης με συμμετέχοντες**: οι επιτυχημένες πρωτοβουλίες ηλεκτρονικών διαβουλεύσεων συνήθως δεν αρκούνται στη συλλογή σχολίων σχετικά με μια πρόταση πολιτικής, αλλά επιτρέπουν τη διεξαγωγή συζητήσεων μεταξύ των συμμετεχόντων.
- ✓ **Η αλληλεπίδραση μεταξύ των συμμετεχόντων και των υπευθύνων λήψης αποφάσεων** βελτιώνει την ποιότητα της παραγωγής και κατά συνέπεια την

πιθανότητα ο αντίκτυπος της συμμετοχικής πρωτοβουλίας να ενταχθεί στις πολιτικές ατζέντες ή τελικές αποφάσεις.

Ορισμένοι κίνδυνοι που συνδέονται με τις παραπάνω προϋποθέσεις είναι η υπεραπλούστευση και η μειωμένη αντιπροσωπευτικότητα. Η υπεραπλούστευση συνδέεται με την ανάγκη σαφήνειας των εργαλείων και των πρωτοβουλιών. Ωστόσο η υπεραπλούστευση είναι ένας πραγματικός κίνδυνος που θα έπρεπε να αποφεύγεται κατά το σχεδιασμό νέων εργαλείων συμμετοχικής διαβούλευσης, καθώς τα ζητήματα σήμερα μπορεί να παρουσιάζουν αυξημένη πολυπλοκότητα. Η απλοϊκή αντιμετώπιση των ζητημάτων από πλευράς των πολιτών μπορεί να αποφευχθεί με καλύτερη ενημέρωση, ειδάλλως οι προτάσεις των πολιτών συνήθως απορρίπτονται για λόγους νομικών κενών και ελλιπούς τεκμηρίωσης.

Σε δεύτερο επίπεδο, η αντιπροσωπευτικότητα των συμμετεχόντων αποτελεί κλειδί για την επιτυχία των συμμετοχικών διαδικασιών. Η αναπαραγωγή ανισοτήτων και στον ψηφιακό κόσμο, θα συνιστούσε αποτυχία των νέων δυνατοτήτων. Η αντιπροσώπευση συνδέεται με την γενικότερη ιδέα του ψηφιακού χάσματος και απαιτείται ολοκληρωμένη εθνική στρατηγική για την αντιμετώπισή του. Ωστόσο, οι υπεύθυνοι συντονισμού εφαρμογών για την ηλ-συμμετοχή οφείλουν να είναι πολύ προσεκτικοί όσον αφορά την ανοιχτότητα των δράσεών τους στο κοινό και την δυνατότητα πρόσβασης και χρήσης των εργαλείων από όλους ανεξαρτήτως δεξιοτήτων.

7.1.2. Ηλεκτρονική ψηφοφορία

Σε προηγούμενα κεφάλαια αναφέρθηκαν τα είδη της ηλ-ψηφοφορίας καθώς και τα οφέλη τους. Στην Ελλάδα το περιβάλλον για εφαρμογή ηλ-ψηφοφορίας σε εκλογές εθνικού ή υπερεθνικού επιπέδου είναι ακόμα ανώριμο. Ωστόσο, αξίζει να διερευνηθεί περαιτέρω η σχέση μεταξύ κινδύνων και ωφελειών για την ένταξή της στα σχέδια του άμεσου μέλλοντος.

Τα οφέλη συνοπτικά αναφέρονται στην ενδεχόμενη αύξηση της συμμετοχής, την εξοικονόμηση οικονομικών και περιβαλλοντικών πόρων, την ταχύτητα και την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων. Τα παραπάνω δεν έχουν ακόμη αποδειχθεί, ωστόσο παρατηρείται σημαντική βελτίωση. Για παράδειγμα, ο εξοπλισμός και η λειτουργία του συστήματος στις

προεδρικές εκλογές του 2000 στην πολιτεία της Φλόριντα φάνηκαν ανεπαρκείς κατά τη διάρκεια των εκλογών με τη μέθοδο ηλ-ψηφοφορίας. Χαμένοι ψήφοι, λάθη στη διαδικασία εγγραφής των ψηφοφόρων και προβλήματα στα εκλογικά κέντρα, οδήγησαν στην απώλεια 4 έως 6 εκατομμυρίων ψήφων. 18 χρόνια μετά όμως, η Εσθονία εφαρμόζει την ηλεκτρονική υποβολή ψήφου μέσω Διαδικτύου και διενεργεί εκλογικές διαδικασίες χωρίς προβλήματα. (Τσουπούρογλου, 2016)

Στην περίπτωση των ετεροδημοτών η ηλεκτρονική μέθοδος ψηφοφορίας στην Ελλάδα θα μπορούσε να φανεί εξαιρετικά ενδιαφέρονσα. Θα επιτρεπόταν έτσι σε άτομα που ζουν ή εργάζονται αλλού από εκεί που ασκούν τα εκλογικά τους δικαιώματα να ψηφίσουν χωρίς κόστος.

Καθώς όμως το σύστημα ηλ-ψηφοφορίας διαφέρει πολύ από τον παραδοσιακό τρόπο, τέσσερις κύριες πηγές κινδύνων αναδύονται και καλούνται οι ειδικοί να αντιμετωπίσουν. (Riera & Brown, 2003)

- η ψηφιακή μορφή των ψήφων
- η πολυπλοκότητα του συστήματος
- η έλλειψη διαφάνειας του συστήματος
- η ύπαρξη διαχειριστών με δικαιώματα προσβασιμότητας

Από αυτές τις πηγές προκύπτουν κίνδυνοι όπως είναι η δυσλειτουργία του τεχνικού εξοπλισμού, η αλλοίωση του περιεχομένου των ψήφων από τους διαχειριστές και η πιθανή υπονόμηση της αρχής της μυστικότητας της ψήφου. Απόρροια των παραπάνω είναι να μειωθεί η εμπιστοσύνη των πολιτών για τις δημοκρατικές διαδικασίες. (Τσουπούρογλου, 2016)

Το θεσμικό πλαίσιο που θα χτιστεί γύρω από τις νέες ηλεκτρονικές μεθόδους ψηφοφορίας, οποιασδήποτε μορφής πρέπει να παρέχει όλα τα εχέγγυα ασφάλειας. Όσον αφορά την ασφάλεια των προσωπικών δεδομένων πρέπει να ολοκληρωθεί η ηλ-αυθεντικοποίηση των πολιτών με έναν μοναδικό αριθμό (Γ.Γ. Ψηφιακής Πολιτικής, 2016) και όχι με απλά email και passwords, η καθολική εφαρμογή του Κανονισμού GDPR στο σχεδιασμό κάθε νέου ψηφιακού συστήματος και η αποφυγή ανάθεσης της ασφάλειας του συστήματος

αποκλειστικά σε μια φυσική ή τεχνική οντότητα. (Υπουργείο ΨΗΠΤΕ, 2018; Τσουπούρογλου, 2016)

Στην περίπτωση της Ελλάδας θα μπορούσε η εφαρμογή των μεθόδων ηλ-ψηφοφορίας να γίνει σε χαμηλότερα επίπεδα εκλογών, όπως εκλογές επαγγελματικών συλλόγων, επιμελητηρίων ή σε τοπικό επίπεδο. Τίθεται και εδώ το ερώτημα, πως θα διασφαλιστεί η μυστικότητα της ψήφου, όταν δεν υπάρχει η προστασία του «παραβάν», αλλά στην περίπτωση εκλογών κάποιου συνδικαλιστικού φορέα, ή κάποιου δημοψηφίσματος το γεγονός ένας εργαζόμενος να δεχθεί πιέσεις για την ψήφο του. Θα μπορούσε σε αυτήν την περίπτωση να επιτρέπεται στα άτομα να ψηφίσουν περισσότερες από μία φορές αλλά να μετρήσει μόνο η τελευταία ψήφος.

Το ζήτημα της ηλ-ψηφοφορίας έχει πολλές προεκτάσεις που πρέπει να εξεταστούν και να μπουν στη ζυγαριά για το αν το τεχνολογικό και κοινωνικό περιβάλλον της Ελλάδας είναι προετοιμασμένο για κάτι τέτοιο και αν τελικά θα έχει θετικό αντίκτυπο στη δημοκρατία. Σε κάθε περίπτωση πάντως, οι μέθοδοι ηλ-ψηφοφορίας μπορούν να αυξήσουν το ποσοστό της συμμετοχής εκείνων που απέχουν λόγω κόστους (π.χ. ετεροδημότες), εκείνων που αντιμετωπίζουν προβλήματα μετακινήσεων (π.χ. ηλικιωμένοι, ΑμΕΑ κ.ά.), δεν μπορούν όμως από μόνες τους να μειώσουν τη συνειδητή αποχή, για την οποία απαιτούνται περαιτέρω δράσεις ενίσχυσης του ενδιαφέροντος των πολιτών για την πολιτική ζωή και του αισθήματός τους ότι η γνώμη τους μετράει στην τελική λήψη αποφάσεων.

7.1.3. Προτάσεις πολιτικών και εργαλείων ηλ-Δημοκρατίας

Λαμβάνοντας υπόψη τη στρατηγική της χώρας στον τομέα της ηλ-Διακυβέρνησης έτσι όπως αποτυπώνεται στις προτεραιότητες της Εθνικής Ψηφιακής Στρατηγικής 2016 – 2021 και στις δέσμες δράσεων του Σχεδίου Δράσης για την Ηλ-Διακυβέρνηση 2014 – 2020, μπορούν να εντοπιστούν οι σημαντικότερες πολιτικές στον τομέα της ηλ-Δημοκρατίας και ειδικότερα της ηλ-συμμετοχής, που πρέπει να τεθούν ως προτεραιότητες, ώστε να υπάρξουν τα επιθυμητά οφέλη.

Η λειτουργία του συστήματος CRMS που θα προωθεί την πολιτοκεντρική εξυπηρέτηση από τη Δημόσια Διοίκηση παρέχοντας ενιαία και ολοκληρωμένη διαχείριση των συναλλαγών του πολίτη με τις δημόσιες υπηρεσίες, ανεξάρτητα από τον τρόπο πρόσβασής

του σε αυτές και η αναβάθμιση της Κεντρικής Διαδικτυακής Πύλης Ενιαίας Πρόσβασης στις Υπηρεσίες του Δημόσιου Τομέα, προβλέπεται να αποφέρει βελτίωση της παραγωγικότητας του Δημοσίου, καθώς και της αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας των πόρων που χρησιμοποιούνται για την εξυπηρέτηση των πολιτών και των επιχειρήσεων και την αύξηση της διαφάνειας, που σε συνδυασμό με τη μείωση της γραφειοκρατίας θα αυξήσει την επικοινωνία και την εμπιστοσύνη των πολιτών προς τη διοίκηση.

Η οριστικοποίηση του τρόπου αυθεντικοποίησης των πολιτών κρίνεται απαραίτητη ώστε να μπορούν οι πολίτες να γίνουν πιστοποιημένοι και ασφαλείς χρήστες όλων των εργαλείων και εφαρμογών που προσφέρει η ηλ-Διακυβέρνηση. Η αυθεντικοποίηση των πολιτών πρέπει να είναι ανεξάρτητη του τεχνολογικού μέσου που θα χρησιμοποιείται, να μπορεί να λειτουργήσει ανεξάρτητα από το βαθμό διασύνδεσης των βασικών Μητρώων πολιτών, να καλύπτει τις ανάγκες φυσικών και νομικών προσώπων, να διασφαλίζει τη προστασία των προσωπικών δεδομένων των πολιτών και να μπορεί να γίνει αποδεκτή και σε άλλες χώρες για διασυνοριακές ηλεκτρονικές συναλλαγές.

Η εξασφάλιση της πρόσβασης των πολιτών στις υπηρεσίες της ηλ-Διακυβέρνησης για την επίτευξη της συμμετοχικότητας και της ουσιαστικής λειτουργίας της ανοιχτής χωρίς αποκλεισμούς ηλ-Διακυβέρνησης είναι απαραίτητη. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω κατάλληλων διαδικτυακών υποδομών (ruralbroadband, e-school, ΣΥΖΕΥΞΙΣ) για την επικοινωνία των φορέων του Δημόσιου Τομέα και την εξυπηρέτηση των πολιτών μέσω Πύλης Ενιαίας Πρόσβασης και εγκατάσταση κέντρων διαδικτυακών δημοσίων υπηρεσιών στις πόλεις (π.χ. σε ΚΕΠ). Για τη μείωση των ψηφιακών ανισοτήτων είναι απαραίτητο όλοι οι πολίτες να έχουν ευρυζωνική πρόσβαση στις υπηρεσίες ηλ-Διακυβέρνησης.

Η πιστή εφαρμογή μιας στρατηγικής ενδυνάμωσης της ηλ-Δημοκρατίας σε συνδυασμό με τις απαραίτητες προσαρμογές του θεσμικού πλαισίου στα νέα δεδομένα μπορούν να ανοίξουν το δρόμο για την δημιουργία ουσιαστικών και αποτελεσματικών εφαρμογών ηλ-Δημοκρατίας.

Συνοπτικά, προτείνονται μερικά εργαλεία που εμπίπτουν στο πεδίο της ηλ-Δημοκρατίας, με γνώμονα την ενδυνάμωση των αρχών της ισοπολιτείας, της ισονομίας, της ισηγορίας, της διαφάνειας, της λογοδοσίας, της ασφάλειας, της ευαισθητοποίησης της δημόσιας διοίκησης στις ανάγκες των πολιτών και των επιχειρήσεων και της συμμετοχής.

1. Συμβουλευτικό εργαλείο απονομής δικαιοσύνης, κατά τα πρότυπα των έμπειρων συστημάτων (expert systems) που χρησιμοποιούνται στην Ιατρική, για παράδειγμα στις διαγνώσεις. Οι ΤΠΕ παρέχουν τη δυνατότητα δημιουργίας ενός εργαλείου που θα περιλαμβάνει κωδικοποιημένη νομοθεσία, νομολογία και αποφάσεις δικαστηρίων ώστε να λειτουργεί ως εργαλείο – βοήθημα στα χέρια των δικαστών. Το περιεχόμενό του θα εμπλουτίζεται συνεχώς, με αποφάσεις και νομοθεσία, ενώ με την ανατροφοδότηση θα γίνεται πιο «έξυπνο». Στόχος είναι η ισότητα των πολιτών μπροστά στους νόμους, χωρίς να θίγεται η αρχή της κατά περίπτωση εξέτασης των υποθέσεων.
2. Συμπληρωματική μέθοδος ηλ-ψηφοφορίας, αρχικά για μικρότερης κλίμακας εκλογές και για ετεροδημότες.
3. Διαδικασίες άμεσης νομοθέτησης κατά τα πρότυπα της Ανοιχτής – Συμμετοχικής Διακυβέρνησης (βλ. 6.1). Καθώς εδώ τίθενται πολλά ζητήματα αντιπροσώπευσης, πολυπλοκότητας κ.ά. προτείνεται η θεσμοθέτηση αυτού του θεσμού αρχικά στην τοπική αυτοδιοίκηση για τοπικά ζητήματα ιδιαίτερου κοινωνικού ενδιαφέροντος.
4. Παροχή mobile υπηρεσιών υγείας, κατά τα πρότυπα του MedAfrica. Εκμεταλλευόμενοι και εδώ τα ανοιχτά σύνολα δεδομένων και τις εφαρμογές ανοιχτού κώδικα μπορεί να δημιουργηθεί ένα σημαντικό εργαλείο που θα βοηθά τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες να έχουν πρόσβαση σε συστήματα υγείας. Στην Ελλάδα οι παραμεθόριες και απομακρυσμένες ορεινές περιοχές (π.χ. μικρά χωριά, νησιά άγονης γραμμής) αντιμετωπίζουν πρόβλημα σε συστηματική παροχή υπηρεσιών υγείας, δημιουργώντας μια ρωγμή στις αρχές της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης μεταξύ των πολιτών.
5. Εφαρμογή ενημέρωσης των φορολογουμένων για τις δημόσιες δαπάνες στις οποίες αξιοποιούνται τα έσοδα από τους φόρους τους εξατομικευμένα, κατά τα πρότυπα του «Where does my money go?» του Ηνωμένου Βασιλείου. Η δευτερογενής επεξεργασία των δεδομένων της Δι@ύγεια και του Taxisnet, θα μπορούσε να αποφέρει πολλαπλά οφέλη στην οικονομία και το σύστημα διακυβέρνησης. Αφενός, αυξάνεται η διαφάνεια και η λογοδοσία των διαχειριστών της εξουσίας, αφετέρου αυξάνεται η φορολογική συνείδηση των πολιτών.

Οι προοπτικές της ηλ-Δημοκρατίας και οι δυνατότητες που της δίνουν οι ΤΠΕ είναι ανεξάντλητες και δεν θα μπορούσαν να μελετηθούν όλες στα πλαίσια της παρούσας εργασίας. Ζητούμενο παραμένει η χρήση των νέων τεχνολογιών να γίνεται με γνώμονα τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών και την εξασφάλιση της βιωσιμότητάς της.

7.2. Κίνδυνοι

Ήδη από το 2003 ο ΟΟΣΑ εξέδωσε μια αναφορά στην οποία αναφέρονται πέντε βασικοί παράγοντες, οι οποίοι, εάν δεν αντιμετωπιστούν, αποτελούν εμπόδια για την εφαρμογή της ηλ-Δημοκρατίας. Αυτοί οι παράγοντες, που κατά συνέπεια αποτελούν προκλήσεις, είναι:

- Το πρόβλημα της κλίμακας (scale problem). Η εργασία με μικρές ομάδες πάνω σε μικρά έργα δείχνει να είναι αποδοτικότερη.
- Η αντίληψη της πατρότητας των συστημάτων από τους πολίτες, με βάση τη συμμετοχή τους στην ανάπτυξή τους.
- Η διαρκής αξιοπιστία και η συνοχή στις διαδικασίες χάραξης πολιτικής (policy-formulation processes)
- Η αξιόπιστη μέτρηση του κόστους αλλά και των ωφελειών που προκύπτουν από την σταδιακή επέκταση των διαδικασιών διαβούλευσης και γενικά της της εμπλοκής των πολιτών.
- Η διατήρηση της κυβερνητικής δέσμευσης για την ηλ-Δημοκρατία.

Πέρα όμως από τα ανωτέρω υπάρχουν και άλλοι σημαντικοί παράγοντες που πρέπει να αντιμετωπιστούν με συνέπεια, ώστε να μην καταστήσουν προβληματική την υιοθέτηση της ηλ-Δημοκρατίας. Αυτοί είναι το ψηφιακό χάσμα, η ολική ευρυζωνική σύνδεση η ασφάλεια και η ποιότητα των εφαρμογών. (OECD, 2003)

7.2.1. Ψηφιακό χάσμα (digital divide)

Το πρόβλημα της ύπαρξης του ψηφιακού χάσματος συσχετίζεται τόσο με το διαφορετικό επίπεδο γνώσεων πληροφορικής από τον πληθυσμό, όσο και με δυσλειτουργίες του ίδιου του συστήματος. Στην ουσία, είναι η διαφορά μεταξύ πολιτών που έχουν δυνατότητα – γνώση πρόσβασης στο Διαδίκτυο και αυτών που δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα διάφορα πληροφοριακά συστήματα. Υπάρχει, λοιπόν, ένα έλλειμμα στα πλαίσια της «πρόσβασης για όλους», καθώς στην πραγματικότητα μόνο ορισμένοι έχουν πρόσβαση σε

τεχνολογικές εφαρμογές που μπορούν μέσω αυτών να αποκομίσουν τα οφέλη της ηλ- Διακυβέρνησης. (Τσουπούρογλου, 2016) Εξάλλου, σύμφωνα με μία μελέτη για το «Ψηφιακό Χάσμα», (Παρατητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας, 2008) «η ηλεκτρονική ένταξη είναι αναγκαία για λόγους κοινωνικής δικαιοσύνης διότι εξασφαλίζει την ισότητα στην κοινωνία της γνώσης. Είναι επίσης αναγκαία για οικονομικούς λόγους, προκειμένου να πραγματοποιηθεί πλήρως το δυναμικό της κοινωνίας της πληροφορίας με σκοπό την αύξηση της παραγωγικότητας και να μειωθεί το κόστος του κοινωνικού και οικονομικού αποκλεισμού. Τέλος, μια κοινωνία της πληροφορίας χωρίς αποκλεισμούς διανοίγει σημαντικές εμπορικές προοπτικές για τον κλάδο των ΤΠΕ».

Ωστόσο, σήμερα η πρόσβαση έχει βελτιωθεί μέσω της τεχνολογικής προόδου και της οικονομικότερης πρόσβασης, για παράδειγμα με τα κινητά τηλέφωνα. Ωστόσο, έχουν προκύψει νέα εμπόδια, όπως η ταχύτητα και η ποιότητα των συσκευών, καθώς και η ψηφιακή εκπαίδευση ή η τεχνογνωσία για τη χρήση τους. Ως εκ τούτου, η συζήτηση μετακινήθηκε από «ένα» ψηφιακό χάσμα σε «πολλαπλές» ψηφιακές διαιρέσεις, οι οποίες δεν είναι μόνο μια παγκόσμια πρόκληση, αλλά και πρόβλημα κάθε χώρας. Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει μερικούς από τους παράγοντες επιρροής ψηφιακών χασμάτων. (United Nations, 2018)

Πίνακας 9: Παράγοντες επιρροής ψηφιακών χάσμάτων: Από την πρόσβαση στη χρήση (United Nations, 2018)

Χάσμα	Περιγραφή
Πρόσβαση	Αν και η διείσδυση του Διαδικτύου έχει αυξηθεί, συνεχίζεται να είναι ένα βασικό εμπόδιο καθώς περισσότεροι άνθρωποι παγκοσμίως παραμένουν εκτός σύνδεσης και όχι σε απευθείας σύνδεση
Προσιτότητα	Το χάσμα μεταξύ πλούσιων και φτωχών επηρεάζει την προσιτότητα των ΤΠΕ και χρησιμεύει ως σημαντική διαφορά στην ενσωμάτωση εντός των χωρών όσο και μεταξύ τους
Ηλικία	Οι ηλικιωμένοι χρησιμοποιούν γενικά τις ΤΠΕ σε μικρότερο βαθμό από ό, τι οι νεότεροι πληθυσμοί, παρά την ιδέα ότι θα μπορούσαν να επωφεληθούν από τις διαδικτυακές κοινωνικές και υγειονομικές υπηρεσίες
Ευρυζωνικότητα	Διεθνής ευρυζωνικότητα και η δυνατότητα μετάδοσης και λήψης πληροφοριών μέσω δικτύων ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των χωρών αλλά και εντός αυτών, περιορίζοντας τις πιθανές χρήσιμες προσπάθειες
Περιεχόμενο	Σχετικό περιεχόμενο στις τοπικές γλώσσες είναι σημαντικό για την τόνωση της ενσωμάτωσης
Αναπηρία	Τα άτομα με αναπηρίες αντιμετωπίζουν επιπλέον εμπόδια στη χρήση των ΤΠΕ, εάν οι ιστοτόποι δεν συμμορφώνονται με τις οδηγίες προσβασιμότητας ιστοτόπων
Εκπαίδευση	Όπως οι κοινωνικές διαιρέσεις, τα ποσοστά εκπαίδευσης και γραφής είναι θεμελιώδεις προκλήσεις για τη γεφύρωση του ψηφιακού χάσματος
Φύλο	Υπάρχει μικρή αλλά διαρκής διαφορά στην ηλεκτρονική χρήση μεταξύ ανδρών και γυναικών
Μετανάστες	Οι μετανάστες ενδέχεται να μην έχουν τα ίδια επίπεδα ψηφιακών δεξιοτήτων με τον πληθυσμό στη νέα τους χώρα και αν το κάνουν, ενδέχεται να υπόκεινται σε διαχωρισμό περιεχομένου και γλώσσας
Τοποθεσία	Οι αγροτικές και απομακρυσμένες περιοχές συχνά βρίσκονται σε μειονεκτική θέση όσον αφορά την ταχύτητα και την ποιότητα των υπηρεσιών, σε σύγκριση με τις αστικές περιοχές
Κινητά	Οι συσκευές κινητής τηλεφωνίας παρέχουν ευκαιρίες για γεφύρωση του χάσματος πρόσβασης, αλλά μπορούν επίσης να εισάγουν νέες μορφές διαιρέσεων όσον αφορά την τεχνολογία, την ταχύτητα και τη χρήση
Ταχύτητα	Το χάσμα μεταξύ βασικής και ευρυζωνικής πρόσβασης δημιουργεί ένα νέο χάσμα καθώς η ταχύτητα είναι σημαντική αποκομίσουν τα πλήρη οφέλη μιας ψηφιακής κοινωνίας
Χρήση	Τι κάνουν οι χρήστες με την πρόσβασή τους είναι μια βασική διαφορά στο εάν οι χρήστες επωφελούνται πλήρως από τις ΤΠΕ, όπως υπηρεσίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης

Το γεγονός ότι η ηλ-Δημοκρατία εξαρτάται, κατά μέγιστο βαθμό από τη σύνδεση στο Διαδίκτυο και σε ένα σημαντικό βαθμό από τη κατανόηση βασικών εφαρμογών ΤΠΕ, σημαίνει ότι η αντιμετώπιση του ψηφιακού χάσματος πρέπει να αποτελεί σημαντικό μέλημα της πολιτείας. Η αντιμετώπισή του ψηφιακού χάσματος μπορεί να γίνει με τη μεγαλύτερη επένδυση σε προηγμένες τεχνολογικές εφαρμογές, εκπαίδευση των πολιτών και εφαρμογή κοινωνικής πολιτικής που στοχεύει άμεσα στην αύξηση των επιπέδων του ψηφιακού γραμματισμού (digital literacy).

Στον τομέα της αντιμετώπισης του Ψηφιακού χάσματος εντάσσεται ο Στόχος «Ψηφιακή Ένταξη και Ψηφιακός Αλφαριθμητισμός» του Σχεδίου Δράσης για την Ηλ-Διακυβέρνηση

2014 – 2020. Σκοπός είναι τα άτομα που ανήκουν σε ομάδες που κινδυνεύουν από ψηφιακό αποκλεισμό, είτε λόγω έλλειψης είτε δεξιοτήτων είτε πρόσβασης, να αποκτήσουν τις δυνατότητες χρήσης των ΤΠΕ και της πρόσβασης στις υπηρεσίες της ηλ-Διακυβέρνησης. Πρόκειται για ηλικιωμένους, για απομακρυσμένες περιοχές, για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (ΑμΕΑ, ρομά κ.ά.). Ειδικά προγράμματα με κεντρικό σχεδιασμό πρέπει να καταστρωθούν στην κατεύθυνση αυτή. Επιπλέον είναι σημαντικό να δεχθούν την κατάλληλη κατάρτιση στα νέα συστήματα όλοι οι υπάλληλοι και τα στελέχη των δημοσίων υπηρεσιών. (Γ.Γ. Ψηφιακής Πολιτικής, 2016; Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Η.Δ., 2014)

7.2.2. Η φύση του Διαδικτύου

Η ηλ-Δημοκρατία είναι εξορισμού εξαρτημένη από το Διαδίκτυο. Κατ' αυτόν τον τρόπο συνδέεται με και με τους κινδύνους και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει το ίδιο το Διαδίκτυο.

Πρώτα από όλα τίθεται το ζήτημα της ασφάλειας στο Διαδίκτυο. Πλήθος δεδομένων και κυβερνητικών εφαρμογών βρίσκονται σε συστήματα αποθήκευσης “Cloud”. Εσωτερικά ζητήματα ασφαλείας, εξωτερικά ζητήματα (Hackers) αλλά ακόμη και τυχαίες ζημιές μπορούν να προκαλέσουν ανεπανόρθωτη ζημιά στις Κυβερνήσεις ενώ η διαρροή τέτοιων δεδομένων μπορεί να έχει ανεξέλεγκτες συνέπειες.

Από την άλλη μεριά, παρά το γεγονός ότι η δημιουργία του παγκόσμιου Ιστού αποτέλεσε μια επανάσταση, σήμερα έρχεται αντιμέτωπη με προκλήσεις που αποτελούν αχαρτογράφητα νερά για την επιστημονική κοινότητα. Οι πτυχές αυτές συνδέονται με την περεταίρω εξέλιξή του. Περάσαμε από τον Ιστό 1.0, όπου ο χρήστης μπορούσε απλά να αναζητά πληροφορίες, στον Ιστό 2.0, που επέφερε την κοινωνική δικτύωση (social networking) με πλήθος διαδικτυακών εφαρμογών που υποστηρίζουν την επικοινωνία, τη συμμετοχή και τη διαδραστικότητα των ανθρώπων. Κι ενώ ακόμα δεν έχουν κατανοηθεί οι επιπτώσεις του Ιστού 2.0 στην κοινωνία και τη δημοκρατία, έχουμε ξεκινήσει να μιλάμε για Ιστό 3.0. Ο «σημασιολογικός» ή «έξυπνος» ιστός όπως τον αποκαλούν, χωρίς ακόμα να υπάρχει κάποιος σαφής ορισμός, θα είναι αυτός που θα κάνει μία καλύτερη διαδικτυακή έρευνα από τον άνθρωπο, ώστε να δώσει στον κάθε χρήστη την πληροφορία που θέλει. Και κάτι τέτοιο, που ακούγεται σαν επιστημονική φαντασία, εύλογα δημιουργεί κάποιους

φόβους και ερωτηματικά. Οι επικριτές υποστηρίζουν ότι ο συγκεκριμένος τρόπος σκέψης θα συμβάλει στη μείωση του εκδημοκρατισμού του Ιστού, στοιχείο που τον έκανε απίστευτα δημοφιλή σαν μέσο ανταλλαγής πληροφοριών, κοινωνικής αλληλεπίδρασης και έκφρασης. Αν το ίδιο το Διαδίκτυο δεν είναι δημοκρατικό, πως η ηλ-Δημοκρατία άμεσα συνυφασμένη με το Διαδίκτυο θα μπορεί να ενισχύσει τη Δημοκρατία; (Καπόπουλος, 2014)

7.2.3. Από τον Σχεδιασμό στην Υλοποίηση

Η εξασφάλιση πρόσβασης στο Διαδίκτυο προς όλους, η ασφάλεια των δεδομένων και η μείωση του ψηφιακού χάσματος είναι απαραίτητα στοιχεία ώστε οι υπηρεσίες της ηλ-Δημοκρατίας να παρέχονται άμεσα. Παρόλα αυτά η επιτυχής εφαρμογή μιας υπηρεσίας ηλ-Δημοκρατίας εξαρτάται και από άλλους παράγοντες.

Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση του λογισμικού που θα χρησιμοποιηθεί στην ηλ-Δημοκρατία είναι κρίσιμος μιας και θα καθορίσει την ποιότητα των τελικών υπηρεσιών. Οι εφαρμογές για την ηλ-Δημοκρατία πρέπει να είναι λειτουργικές, φιλικές και ελκυστικές από άποψη αισθητικής, χωρίς σφάλματα (bugs) και σχεδιαστικά ελαττώματα, εύκολα προσβάσιμες, κατανοητές, όσο το δυνατόν απλές, να χρησιμοποιούν ποικιλία μέσων συμπεριλαμβανομένων των κινητών συσκευών, να βασίζονται στις αρχές και τα πρότυπα του Ιστού 2.0 και 3.0, και να παράσχουν στους πολίτες ουσιαστικούς λόγους ώστε να υπάρχει κίνητρο να τις χρησιμοποιήσουν. Όλα τα ανωτέρω δεν είναι απλή υπόθεση, αλλά αν δεν ικανοποιούνται μπορεί οι πρωτοβουλίες για την ηλ-Δημοκρατία να αποτύχουν. (Καπόπουλος, 2014)

Ακόμα, σημαντική παράμετρος επιτυχίας μια καλά σχεδιασμένης εφαρμογής είναι η πολιτική βούληση. Οι τεχνολογίες ΤΠΕ δεν μπορούν από μόνες τους να εξασφαλίσουν την αυξημένη συμμετοχή των ανθρώπων στις νέες εφαρμογές. Άλλωστε η ανωνυμία που προσφέρει το Διαδίκτυο δεν παρέχει καμία εγγύηση γι' αυτό. Χρειάζεται η καλλιέργεια μιας κουλτούρας ηλ-Δημοκρατίας στους πολίτες, στη δημόσια διοίκηση και στους κυβερνώντες, ώστε η μετάβαση στον ψηφιακό μετασχηματισμό να γίνει με όρους διαφάνειας και εμπιστοσύνης. (Σπυράκης & Σπυράκη, 2009) Ωστόσο, πρόκειται για ένα πρόσφατο πεδίο που βρίσκεται ακόμα στη φάση του πειραματισμού, και κάθε αποτυχία μπορεί να λειτουργήσει ως μετέπειτα οδηγός επιτυχίας.

8. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Συμπεράσματα – Επίλογος

Η παγκοσμιοποίηση, η ίδρυση διακρατικών δομών συνεργασίας (π.χ. ΕΕ), η τεχνική πολυπλοκότητα των προβλημάτων των σύγχρονων κοινωνιών, συνέβαλαν στην απομάκρυνση του πολίτη από τα κέντρα εξουσίας, δημιουργώντας του το αίσθημα ότι είναι αδύναμος να επηρεάσει την τελική λήψη των αποφάσεων. Οι ΤΠΕ έχουν τη δυνατότητα να υποστηρίξουν την ηλ-Δημοκρατία που μπορεί να ενισχύσει τις παραδοσιακές δομές. Η ηλ-Δημοκρατία μέσω της χρήσης της ηλ-πληροφόρησης, της ηλ-συμμετοχής και της ηλ-ψηφοφορίας είναι πιθανόν να επαναφέρει τις αρχές της άμεσης δημοκρατίας στα σύγχρονα πολιτικά συστήματα, την ισότητα, την ισονομία, την ισηγορία, τη διαφάνεια, τη λογοδοσία, την επανασύνδεση κράτους – πολίτη και τελικά την ενεργή συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων.

Οι διάφοροι δείκτες που μετρούν τα επίπεδα ηλ-Διακυβέρνησης και ηλ-Δημοκρατίας διεθνώς, συνδέουν τα παραπάνω χαρακτηριστικά με το εθνικό εισόδημα, τα καθεστώτα διακυβέρνησης και την κοινωνική βιωσιμότητα. Χώρες με υψηλούς δείκτες στην ηλ-Διακυβέρνηση, έχουν καλύτερες επιδόσεις σε όλους τους τομείς.

Η Ελλάδα για πολλές υπηρεσίες κατατάσσεται ακόμα στο 2^ο επίπεδο ηλ-Διακυβέρνησης, ενώ απαιτείται περαιτέρω εξορθολογισμός και εξέλιξη στον τομέα της διαλειτουργικότητας. Αποτελεί ωστόσο ευκαιρία να εκμεταλλευτούμε την υψηλή διείσδυση των έξυπνων κινητών τηλεφώνων (smartphones) και την υψηλή χρήση του Διαδικτύου στην Ελλάδα, όπως φαίνεται και από την παράμετρο «Use of Internet» του δείκτη DESI της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, για χρήση προηγμένων εφαρμογών ενίσχυσης της ηλ-Δημοκρατίας.

Η τοπική αυτοδιοίκηση μπορεί να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης της ενεργού συμμετοχής των πολιτών στην πολιτική διαδικασία, καθώς εκεί είναι πιο εύκολο να δημιουργηθούν και να λειτουργήσουν δομές ηλ-Δημοκρατίας, όπως οι πλήρεις και ενημερωμένες ιστοσελίδες των δήμων, πλατφόρμες διαβούλευσης των πολιτών για τοπικά ζητήματα, δυνατότητα ανταλλαγής απόψεων με τους τοπικούς υπεύθυνους λήψης αποφάσεων, blogs, forums και προγράμματα άμεσης νομοθέτησης για τοπικά θέματα και καθιέρωση ηλ-ψηφοφορίας στις τοπικές εκλογές. Το χτίσιμο της εμπιστοσύνης των

πολιτών προς το κέντρο γίνεται σταδιακά και ξεκινώντας από τον μικρόκοσμο των κοινοτήτων.

Η ηλ-ψηφοφορία είναι ένα πεδίο που στην Ελλάδα χρήζει περεταίρω διερεύνησης, ωστόσο σε πρώτο στάδιο είναι ευκολότερο να εφαρμοστεί σταδιακά και συμπληρωματικά με τον παραδοσιακό τρόπο ψηφοφορίας σε κατώτερα επίπεδα εκλογών, όπως είναι οι εκλογές επαγγελματικών συλλόγων, επιμελητηρίων και τοπικών εκλογών.

Τα εργαλεία ηλ-συμμετοχής πρέπει να συνδέονται με μια σειρά αρχών και προϋποθέσεων, όπως η σαφήνεια του στόχου, η ποσοτικοποίηση της εφαρμογής τους, η σύνδεση με την επίσημη διαδικασία λήψης αποφάσεων, η παροχή ανατροφοδότησης, η κατάστρωση σχεδίου βιωσιμότητας, η διάδραση με τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, για να έχουν πιθανότητες επιτυχίας, δηλαδή να αυξήσουν πραγματικά την εμπλοκή των πολιτών με τα κοινά και να μην οδηγούν απλώς στο φαινόμενο της αντικατάστασης των παραδοσιακών συστημάτων με νέα για τους ήδη ενεργούς πολίτες.

Οι σημαντικότεροι κίνδυνοι και οι προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπιστούν είναι μεταξύ άλλων η ασφάλεια των δεδομένων, και ιδιαίτερα η προστασία των προσωπικών δεδομένων, και η γρήγορη απαξίωση των συστημάτων. Η Εθνική Ψηφιακή Στρατηγική κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση του Ενιαίου σχεδιασμού μικρών και μεσαίων έργων, ωστόσο παρόλα αυτά δεν υπάρχει πλάνο υλοποίησης των δράσεων που εντάσσονται στους στόχους και τις προτεραιότητές της.

Η πολιτική των ανοικτών δημόσιων δεδομένων μπορεί να αποφέρει πολλαπλά οφέλη, αφού η διάθεσή τους σε τρίτους που θα τα διαμοιράσουν και θα τα επεξεργαστούν, δίνει τη δυνατότητα δημιουργίας περεταίρω εφαρμογών που μπορεί να περιέχουν υψηλή προστιθέμενη αξία.

Οι βέλτιστες πρακτικές στον τομέα της ηλ-Δημοκρατίας άλλων χωρών αξίζει να μελετηθούν ως παράδειγμα, ως πρόκληση, να δείξουν το δρόμο προς τη σωστή κατεύθυνση, όχι όμως να γίνουν παράδειγμα μίμησης χωρίς να εξεταστούν οι πιθανές ιδιαιτερότητες. Κάθε εργαλείο πολιτικής πρέπει να σχεδιάζεται στο πλαίσιο που θα κληθεί να εξυπηρετήσει, λαμβάνοντας, στη δική μας περίπτωση, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής δημόσιας διοίκησης. Άλλωστε η αξιολόγησή του θα γίνει μέσα σε αυτά τα

πλαίσια, επομένως το κάθε εργαλείο πρέπει να απαντά εξατομικευμένα στα προβλήματα κάθε κοινωνίας.

Ωστόσο το μεγαλύτερο στοίχημα για όλους, είναι η αντιμετώπιση του ψηφιακού χάσματος σε όλες τις παραμέτρους του, ώστε οι δυνατότητες που προσφέρονται μέσω των ΤΠΕ να αποτελέσουν ένα όχημα «ανοιχτότητας» για όλους τους πολίτες, χωρίς αποκλεισμούς από τη σημαντική αυτή έκφραση της δημοκρατίας. Στόχος είναι μια χωρίς αποκλεισμούς δίκαιη κοινωνία της Πληροφορίας όπως ορίζει το Σύνταγμα. Το κράτος οφείλει να διασφαλίζει την πρόσβαση όλων στην πληροφορία και τη δυνατότητά τους να χρησιμοποιήσουν τα νέα εργαλεία μέσω οργανωμένου ενιαίου σχεδιασμού πολιτικών άρσης των κοινωνικών αποκλεισμών και των ανισοτήτων.

Τελικά, η ηλ-Δημοκρατία αποτελεί στρατηγική υποστήριξης των δημοκρατικών θεσμών και θα πρέπει να αξιολογείται σχετικά με αυτό. Άλλωστε, όπως δήλωσε και το Συμβούλιο της Ευρώπης στις συστάσεις του για την ηλ-Δημοκρατία: η ηλ-Δημοκρατία δεν είναι τίποτα άλλο παρά Δημοκρατία. (STOA, 2018)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. Abu-Shanab, E., 2015. E-democracy: The fruit of e-government. *International Journal of Technology and Globalisation*, January.
2. Boschler, D., 2009. Can the internet increase political participation? An Analysis of Remote Electronic Voting's Effect on Turnout.. *SSRN Electronic Journal*..
3. Clift, S., 2007. *Public Strategies for the online world*, Mineapolis
4. European Commission, 2003. *The Role of e-government for Europe's Future*, Brussels
5. Grimm, D., 1995. Does Europe need a constitution?. *European Law Journal*, Issue 3, pp. 282-302.
6. Harrison, T., Guerrero, S. & Burke, B., 2012. Open government and e-government: Democratic challenges from a public value perspective. *Information policy*, Issue 17, pp. 83-97.
7. Liden, G., 2012. Is e-democracy more than democratic? An examination of the implementation of suitable values in e-democratic processes.. *Journal of e-Government*.
8. OECD, 2001. *Citizens as Partners: Information, Consultation and Public Participation in Policy - Making*, Puma Working Group: OECD.
9. OECD, 2003. *Promise and Problems of E-Democracy: Challenges of Online Citizen Engagement*, OECD.
10. Orsza, P. R., 2009. <https://obamawhitehouse.archives.gov/>. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://obamawhitehouse.archives.gov/open/documents/open-government-directive>
[Πρόσβαση Δεκέμβριος 2018].
11. Rainie, L. και συν., 2012. *Pew Research Center*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: http://www.pewinternet.org/wp-content/uploads/sites/9/media/Files/Reports/2012/PIP_SocialMediaAndPoliticalEngagement_PDF.pdf
12. Riera, A. & Brown, P., 2003. Bringing Confidence to Electronic Voting. *Scyt Online World Security*.

13. STOA, Assessment Science and Technology Options, 2018. *Prospects for e-democracy in Europe, Study Summary*, s.l.: European Parliament.
14. United Nations, 2015. *Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development*.
15. United Nations, 2018. *E-Government Survey 2018*.
16. Van Dijk, J. A., 2012. *Digital Democracy: Vision and Reality. I. Snellen & W. van de Donk 'Public Administration in the Information Age: Revisited*.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

17. Γ.Γ. Ψηφιακής Πολιτικής, 2016. *Εθνική Ψηφιακή Στρατηγική 2016-2021*, Αθήνα: Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης.
18. Δημητρίου, Σ., 2016. *Ελευθερία και Κυριαρχία – Πολιτική ελευθερία και Κυριαρχία στο τρίτο βιβλίο των Πολιτικών του Αριστοτέλη*. Αθήνα: ΠΟΛΙΣ.
19. Διανέοσις, 2018. *Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση στην Ελλάδα: Επιτυχίες Προβλήματα και ο Δρόμος προς τον Ψηφιακό Μετασχηματισμό*, Αθήνα: Διανέοσις.
20. ΕΣΔΔΑ, 2017. *Σημειώσεις Μαθήματος Ηλ-Διακυβέρνησης*. Αθήνα
21. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011. *Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/welcome>
[Πρόσβαση Νοέμβριος 2018].
22. Θουκιδίδης. *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου, Βιβλίο β'*. Μτφ. Βλάχος Α., 2012. Αθήνα: ΕΣΤΙΑ.
23. Ιγγλεζάκης, Ι., 2012. *Νομική Πληροφορική, Η εφαρμογή των τεχνολογικών πληροφορικής και επικοινωνιών στη νομική πράξη*. Αθήνα: Σάκκουλα.
24. Καπόπουλος, Δ. Γ., 2014. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://karopoulos.blogspot.com/2014/01/10-20-30.html>
[Πρόσβαση Δεκέμβριος 2018].
25. Καραδήμα, Μ., 2010. *Μεταπτυχιακή Εργασία: Ηλεκτρονική Δημοκρατία*. Αθήνα
26. Κατσικάτσος, Γ., 2015. *Ανοικτά Δεδομένα: Προστιθέμενη αξία και βέλτιστες μεθοδολογίες διάθεσης, χρήσης και αξιοποίησης*. Αθήνα: Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

27. Παρατητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας, 2008. *Ηλεκτρονική Ένταξη & Μέτρηση του Ψηφιακού Χάσματος*
28. Πατσαλιά, Ε., 2012. *Εμπειρική έρευνα αποδοχής και εφαρμογής της Ηλεκτρονικής Δημοκρατίας στους Έλληνες πολίτες*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Οικονομικών και Κοινωνικών Σπουδών.
29. Πομπόρτσης, Α., 2005. *Εισαγωγή στην ηλ-Διακυβέρνηση (E-government): (ο μετασχηματισμός των λειτουργιών και υπηρεσιών της δημόσιας διοίκησης στη ψηφιακή εποχή), ανάλυση, σχεδιασμός, εφαρμογές, διαχείριση, βέλτιστες πρακτικές*. Αθήνα: Τζιόλα.
30. Σπυράκης, Γ. & Σπυράκη, Χ., 2009. Από την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση στην Ηλεκτρονική Δημοκρατία. *ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ*, Μάρτιος, Issue 48, pp. 51-63.
31. Το Σύνταγμα της Ελλάδος, 2008
32. Τσουπούρογλου, Η., 2016. *Μεταπτυχιακή Εργασία: Ηλεκτρονική Δημοκρατία*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
33. Υπουργείο Διοικητικής Ανασυγκρότησης, 2014.
http://www.minadmin.gov.gr/?page_id=42. [Ηλεκτρονικό]
Available at: *http://www.minadmin.gov.gr/?page_id=12141*
[Πρόσβαση Νοέμβριος 2018].
34. Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, 2014.
Σχέδιο Δράσης για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση 2014-2020, Αθήνα
35. Υπουργείο Εσωτερικών, 2015. *Υπουργείο Εσωτερικών*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: *<http://www.ypes.gr/el/Elections/>*
[Πρόσβαση Νοέμβριος 2018].
36. Υπουργείο ΨΗΠΤΕ, 2018. *Υπουργείο Ψηφιακής Πολιτικής Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: *<http://www.mindigital.gr/>*
37. Φουρναρακης, Π., 2007. *Σύστημα Ηλεκτρονικής Συμμετοχής των πολιτών*. Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
38. Χελντ, Ν., 1995. *Μοντέλα Δημοκρατίας*. Αθήνα: Στάχυ.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

- <http://edemocracy.weebly.com>
- <http://www.opengov.gr/home/>
- <https://vouliwatch.gr/>
- <https://diavgeia.gov.gr/>
- <https://ec.europa.eu/>
- <http://www.ermis.gov.gr/>
- <http://www.e-politis.gr/>
- <http://www.minadmin.gov.gr>
- <http://medafrica.org/>
- <https://www.cimer.gov.tr/>
- <https://socialnewsdaily.com/>
- <https://www.uktaxcalculators.co.uk/>
- <https://www.consilium.europa.eu/el/>
- <http://www.data.gov.gr/>
- <https://www.voria.gr/>
- <https://www.technologyreview.com/>
- <https://webfoundation.org/>
- <https://opendata.go.ke/>
- <http://icta.go.ke/open-data/>
- <http://stjornlagarad.is/>
- <http://app.wheredoesmymoneygo.org/>
- <https://obamawhitehouse.archives.gov/>
- <http://www.pbworks.com>

NOMΟΘΕΣΙΑ

- ΝΟΜΟΣ 3979/2011, ΦΕΚ Α' 138/16-06-2011
- ΝΟΜΟΣ 4440/2016, ΦΕΚ Α' 224/02.12.2016

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Π.1: Δείκτης EGDI

Πίνακας 10: Κατάταξη των χωρών του ΟΗΕ ανάλογα την απόδοσή τους στον δείκτη EGDI (United Nations, 2018)

Rank	Country	EGDI Level	EGDI	Online Service Component	Telecomm/ Infrastructure Component	Human Capital Component
1	Denmark	VH	0.9150	1.0000	0.7978	0.9472
2	Australia	VH	0.9053	0.9722	0.7436	1.0000
3	Republic of Korea	VH	0.9010	0.9792	0.8496	0.8743
4	United Kingdom of Great Britain and North Ireland	VH	0.8999	0.9792	0.8004	0.9200
5	Sweden	VH	0.8882	0.9444	0.7835	0.9366
6	Finland	VH	0.8815	0.9653	0.7284	0.9509
7	Singapore	VH	0.8812	0.9861	0.8019	0.8557
8	New Zealand	VH	0.8806	0.9514	0.7455	0.9450
9	France	VH	0.8790	0.9792	0.7979	0.8598
10	Japan	VH	0.8783	0.9514	0.8406	0.8428
11	USA	VH	0.8769	0.9861	0.7564	0.8883
12	Germany	VH	0.8765	0.9306	0.7952	0.9036
13	Netherlands	VH	0.8757	0.9306	0.7758	0.9206
14	Norway	VH	0.8557	0.9514	0.7131	0.9025
15	Switzerland	VH	0.8520	0.8472	0.8428	0.8660
16	Estonia	VH	0.8486	0.9028	0.7613	0.8818
17	Spain	VH	0.8415	0.9375	0.6986	0.8885
18	Luxembourg	VH	0.8334	0.9236	0.7964	0.7803
19	Iceland	VH	0.8316	0.7292	0.8292	0.9365
20	Austria	VH	0.8301	0.8681	0.7716	0.8505
21	United Arab Emirates	VH	0.8295	0.9444	0.8564	0.6877
22	Ireland	VH	0.8287	0.8264	0.6970	0.9626
23	Canada	VH	0.8258	0.9306	0.6724	0.8744
24	Italy	VH	0.8209	0.9514	0.6771	0.8341
25	Liechtenstein	VH	0.8204	0.7986	0.8389	0.8237
26	Bahrain	VH	0.8116	0.7986	0.8466	0.7897
27	Belgium	VH	0.8080	0.7569	0.6930	0.9740
28	Monaco	VH	0.8050	0.6250	1.0000	0.7901
29	Portugal	VH	0.8031	0.9306	0.6617	0.8170
30	Malta	VH	0.8011	0.8403	0.7657	0.7973
31	Israel	VH	0.7998	0.8264	0.7095	0.8635
32	Russian Federation	VH	0.7969	0.9167	0.6219	0.8522
33	Poland	VH	0.7926	0.9306	0.5805	0.8668
34	Uruguay	VH	0.7858	0.8889	0.6967	0.7719
35	Greece	VH	0.7833	0.8194	0.6439	0.8867
36	Cyprus	VH	0.7736	0.7847	0.7279	0.8083
37	Slovenia	VH	0.7714	0.7986	0.6232	0.8923
38	Belarus	VH	0.7641	0.7361	0.6881	0.8681
39	Kazakhstan	VH	0.7597	0.8681	0.5723	0.8388

Rank	Country	EGDI Level	EGDI	Online Service Component	Telecomm/ Infrastructure Component	Human Capital Component
40	Lithuania	VH	0.7534	0.7986	0.6293	0.8323
41	Kuwait	High	0.7388	0.7917	0.7394	0.6852
42	Chile	High	0.7350	0.8333	0.5377	0.8339
43	Argentina	High	0.7335	0.7500	0.5927	0.8579
44	Brazil	High	0.7327	0.9236	0.5220	0.7525
45	Hungary	High	0.7265	0.7361	0.6071	0.8364
46	Barbados	High	0.7229	0.6667	0.6719	0.8301
47	Bulgaria	High	0.7177	0.7639	0.5785	0.8106
48	Malaysia	High	0.7174	0.8889	0.5647	0.6987
49	Serbia	High	0.7155	0.7361	0.6208	0.7896
49	Slovakia	High	0.7155	0.7361	0.5964	0.8141
51	Qatar	High	0.7132	0.7917	0.6797	0.6683
52	Saudi Arabia	High	0.7119	0.7917	0.5339	0.8101
53	Turkey	High	0.7112	0.8889	0.4298	0.8148
54	Czech Republic	High	0.7084	0.6528	0.5971	0.8752
55	Croatia	High	0.7018	0.6806	0.6051	0.8196
56	Costa Rica	High	0.7004	0.6736	0.6343	0.7933
57	Latvia	High	0.6996	0.6667	0.6188	0.8132
58	Montenegro	High	0.6966	0.6667	0.6059	0.8172
59	Brunei Darussalam	High	0.6923	0.7222	0.6066	0.7480
60	Georgia	High	0.6893	0.6944	0.5403	0.8333
61	Colombia	High	0.6871	0.8819	0.4412	0.7382
62	Andorra	High	0.6857	0.6042	0.7220	0.7309
63	Oman	High	0.6846	0.8125	0.5399	0.7013
64	Mexico	High	0.6818	0.9236	0.4173	0.7044
65	China	High	0.6811	0.8611	0.4735	0.7088
66	Mauritius	High	0.6678	0.7292	0.5435	0.7308
67	Romania	High	0.6671	0.6597	0.5471	0.7944
68	South Africa	High	0.6618	0.8333	0.4231	0.7291
69	Republic of Moldova	High	0.6590	0.7708	0.4787	0.7274
70	Azerbaijan	High	0.6574	0.7292	0.5062	0.7369
71	Saint Kittis and Navis	High	0.6554	0.5347	0.6825	0.7491
72	Bahamas	High	0.6552	0.7014	0.5393	0.7249
73	Thailand	High	0.6543	0.6389	0.5338	0.7903
74	Albania	High	0.6519	0.7361	0.4318	0.7877
75	Philippines	High	0.6512	0.8819	0.3547	0.7171
76	San Marino	High	0.6471	0.4236	0.7075	0.8102
77	Peru	High	0.6461	0.8194	0.3913	0.7276
78	Trinidad and Tobago	High	0.6440	0.6389	0.5735	0.7195
79	The former Yugoslav Republic of Macedonia	High	0.6312	0.7153	0.4859	0.6924
80	Tunisia	High	0.6254	0.8056	0.4066	0.6640
81	Uzbekistan	High	0.6207	0.7917	0.3307	0.7396
82	Ukraine	High	0.6165	0.5694	0.4364	0.8436
83	Seychelles	High	0.6163	0.6181	0.5008	0.7299
84	Ecuador	High	0.6129	0.7292	0.3699	0.7395
85	Panama	High	0.6092	0.6597	0.4543	0.7137
86	Iran (Islamic Republic of)	High	0.6083	0.6319	0.4566	0.7364

Rank	Country	EGDI Level	EGDI	Online Service Component	Telecomm/ Infrastructure Component	Human Capital Component
87	Armenia	High	0.5944	0.5625	0.4660	0.7547
88	Viet Nam	High	0.5931	0.7361	0.3890	0.6543
89	Grenada	High	0.5930	0.4931	0.4658	0.8202
90	Antigua and Barbuda	High	0.5906	0.4583	0.5617	0.7518
91	Kyrgyzistan	High	0.5835	0.6458	0.3418	0.7628
92	Mongolia	High	0.5824	0.5972	0.3602	0.7899
93	Dominica	High	0.5794	0.6111	0.4775	0.6497
94	Sri Lanka	High	0.5751	0.6667	0.3136	0.7451
95	Dominican Republic	High	0.5726	0.6597	0.3655	0.6927
96	India	High	0.5669	0.9514	0.2009	0.5484
97	Maldives	High	0.5615	0.4931	0.5159	0.6754
98	Jordan	High	0.5575	0.4931	0.4406	0.7387
99	Lebanon	High	0.5530	0.4722	0.5219	0.6649
100	El Salvador	High	0.5469	0.6250	0.3810	0.6348
101	Ghana	High	0.5390	0.6944	0.3558	0.5669
102	Fiji	High	0.5348	0.4583	0.3562	0.7899
103	Bolivia(Plurinational state of)	High	0.5307	0.5625	0.3148	0.7148
104	Saint Vincent and the Grenadines	High	0.5306	0.4514	0.4583	0.6820
105	Bosnia and Herzegovina	High	0.5303	0.4306	0.4385	0.7217
106	Venezuela (Bolivian Republic of)	High	0.5287	0.4097	0.4148	0.7615
107	Indonesia	High	0.5258	0.5694	0.3222	0.6857
108	Paraguay	High	0.5255	0.5556	0.3507	0.6701
109	Tonga	High	0.5237	0.4722	0.2951	0.8039
110	Morocco	High	0.5214	0.6667	0.3697	0.5278
111	Palau	High	0.5024	0.3264	0.3346	0.8462
112	Cabo Verde	Middle	0.4980	0.4861	0.3926	0.6152
113	Guatemala	Middle	0.4974	0.6458	0.2941	0.5524
114	Egypt	Middle	0.4880	0.5347	0.3222	0.6072
115	Bangladesh	Middle	0.4862	0.7847	0.1976	0.4763
116	Suriname	Middle	0.4773	0.2917	0.4595	0.6808
117	Nepal	Middle	0.4748	0.6875	0.2413	0.4957
118	Jamaica	Middle	0.4697	0.3194	0.3941	0.6957
119	Saint Lucia	Middle	0.4660	0.2847	0.4110	0.7022
120	Rwanda	Middle	0.4590	0.7222	0.1733	0.4815
121	Namibia	Middle	0.4554	0.4514	0.3299	0.5850
122	Kenya	Middle	0.4541	0.6250	0.1901	0.5472
123	Honduras	Middle	0.4474	0.5139	0.2268	0.6015
124	Guyana	Middle	0.4316	0.4306	0.2541	0.6102
125	Gabon	Middle	0.4313	0.2292	0.4250	0.6398
126	Bhutan	Middle	0.4274	0.5000	0.3080	0.4743
127	Botswana	Middle	0.4253	0.2083	0.3982	0.6694
128	Samoa	Middle	0.4236	0.3403	0.2064	0.7241
129	Nicaragua	Middle	0.4233	0.4028	0.2825	0.5847
130	Algeria	Middle	0.4227	0.2153	0.3889	0.6640
131	Tajikistan	Middle	0.4220	0.3403	0.2254	0.7002
132	Belize	Middle	0.4115	0.3333	0.2247	0.6765

Rank	Country	EGDI Level	EGDI	Online Service Component	Telecomm/ Infrastructure Component	Human Capital Component
133	Zambia	Middle	0.4111	0.4792	0.1853	0.5689
134	Cuba	Middle	0.4101	0.2986	0.1455	0.7862
135	Uganda	Middle	0.4055	0.5694	0.1566	0.4906
136	Cameroon	Middle	0.3997	0.4583	0.1790	0.5618
137	Vanuatu	Middle	0.3990	0.4375	0.1920	0.5675
138	Togo	Middle	0.3989	0.5556	0.1353	0.5058
139	United Republic of Tanzania	Middle	0.3929	0.5625	0.1403	0.4759
140	Libya	Middle	0.3833	0.0972	0.3353	0.7173
141	Eswatini	Middle	0.3820	0.3750	0.1772	0.5939
142	Timor-Leste	Middle	0.3816	0.3125	0.2937	0.5387
143	Nigeria	Middle	0.3807	0.5278	0.1883	0.4261
144	Tuvalu	Middle	0.3779	0.2222	0.2693	0.6422
145	Cambodia	Middle	0.3753	0.2500	0.3132	0.5626
146	Zimbabwe	Middle	0.3692	0.3264	0.2144	0.5668
147	Turkmenistan	Middle	0.3652	0.1319	0.3011	0.6626
148	Pakistan	Middle	0.3566	0.5486	0.1529	0.3682
149	Marshall Islands	Islands	0.3543	0.2292	0.1037	0.7301
150	Senegal	Middle	0.3486	0.4792	0.2240	0.3427
151	Ethiopia	Middle	0.3463	0.6319	0.0976	0.3094
152	Syrian Arab Republic	Middle	0.3459	0.2986	0.2532	0.4860
153	Kiribati	Middle	0.3450	0.2986	0.0773	0.6591
154	Sao Tome and Principe	Middle	0.3424	0.1389	0.3053	0.5830
155	Angola	Middle	0.3376	0.4097	0.0972	0.5060
155	Iraq	Middle	0.3376	0.3194	0.1840	0.5094
157	Myanmar	Middle	0.3328	0.2292	0.2565	0.5127
158	Nauru	Middle	0.3324	0.1319	0.3033	0.5619
159	Benin	Middle	0.3264	0.4722	0.1418	0.3653
160	Mozambique	Middle	0.3195	0.4236	0.1398	0.3951
161	Micronesia	Middle	0.3155	0.1458	0.1118	0.6889
162	Lao People's Democratic Republic	Middle	0.3056	0.1667	0.2246	0.5254
163	Haiti	Middle	0.3047	0.4444	0.1078	0.3620
164	Congo	Middle	0.3024	0.1667	0.1889	0.5515
165	Burkina Faso	Middle	0.3016	0.5347	0.1603	0.2097
166	Burundi	Middle	0.2985	0.3056	0.0786	0.5113
167	Lesotho	Middle	0.2968	0.1111	0.2468	0.5324
168	Gambia	Middle	0.2958	0.2708	0.2627	0.3539
169	Solomon Islands	Middle	0.2816	0.2431	0.1285	0.4732
170	Madagascar	Middle	0.2792	0.3056	0.0499	0.4822
171	Papua New Guinea	Middle	0.2787	0.2708	0.0875	0.4778
172	Côte d'Ivoire	Middle	0.2776	0.2222	0.2748	0.3357
173	Liberia	Middle	0.2737	0.3403	0.1036	0.3772
174	Sierra Leone	Middle	0.2717	0.3472	0.1597	0.3081
175	Malawi	Middle	0.2708	0.2569	0.0834	0.4720
176	Democratic Republic of the Congo	Middle	0.2612	0.2083	0.0645	0.5108

Rank	Country	EGDI Level	EGDI	Online Service Component	Telecomm/ Infrastructure Component	Human Capital Component
177	Afghanistan	Middle	0.2585	0.3056	0.1138	0.3562
178	Mali	Low	0.2424	0.2639	0.2074	0.2558
179	Djibouti	Low	0.2401	0.2917	0.0961	0.3325
180	Sudan	Low	0.2394	0.1528	0.1780	0.3873
181	Guinea	Low	0.2348	0.3125	0.1513	0.2406
182	Comoros	Low	0.2336	0.0972	0.0871	0.5166
183	Mauritania	Low	0.2314	0.1597	0.1878	0.3467
184	Equatorial Guinea	Low	0.2298	0.0486	0.1010	0.5397
185	Democratic People's Republic of Korea	Low	0.2159	0.0000	0.0327	0.6150
186	Yemen	Low	0.2154	0.0972	0.1454	0.4037
187	Guinea-Bissau	Low	0.1887	0.0764	0.1028	0.3869
188	Central African Republic	Low	0.1584	0.2083	0.0322	0.2347
189	Eritrea	Low	0.1337	0.0833	0.0000	0.3179
190	Chad	Low	0.1257	0.1458	0.0669	0.1644
191	South Sudan	Low	0.1214	0.1111	0.0262	0.2269
192	Niger	Low	0.1095	0.1597	0.0795	0.0894
193	Somalia	Low	0.0566	0.1111	0.0586	0.0000

Π.2: Δείκτης EPI

Πίνακας 11: Κατάταξη των χωρών του ΟΗΕ ανάλογα την απόδοσή τους στον δείκτη EPI (United Nations, 2018)

Rank	Country	EPI	Rank	Country	EPI
1	Denmark	1.0000	41	Switzerland	0.8427
1	Finland	1.0000	42	Kazakhstan	0.8371
1	Republic of Korea	1.0000	43	Israel	0.8315
4	Netherlands	0.9888	43	Oman	0.8315
5	Australia	0.9831	45	Austria	0.8258
5	Japan	0.9831	46	Chile	0.8202
5	New Zealand	0.9831	46	Cyprus	0.8202
5	Spain	0.9831	48	Serbia	0.8146
5	United Kingdom of Great Britain and North Ireland	0.9831	48	Slovenia	0.8146
5	USA	0.9831	50	Slovakia	0.8090
11	Norway	0.9775	51	Bangladesh	0.8034
12	Brazil	0.9719	51	Lithuania	0.8034
13	France	0.9663	53	Bahrain	0.7978
13	Singapore	0.9663	53	Tunisia	0.7978
15	India	0.9551	55	Nepal	0.7809
15	Italy	0.9551	56	Morocco	0.7753
17	Mexico	0.9438	57	Costa Rica	0.7697
17	United Arab Emirates	0.9438	57	Croatia	0.7697
19	Luxembourg	0.9382	59	Albania	0.7584
19	Philippines	0.9382	59	Belgium	0.7584
19	Sweden	0.9382	59	Rwanda	0.7584
22	Ireland	0.9326	59	Uzbekistan	0.7584
23	Colombia	0.9213	63	Liechtenstein	0.7472
23	Germany	0.9213	64	Montenegro	0.7416
23	Russian Federation	0.9213	65	Mongolia	0.7360
26	Uruguay	0.9157	66	Panama	0.7191
27	Canada	0.9101	67	Qatar	0.7135
27	Estonia	0.9101	67	Saudi Arabia	0.7135
29	China	0.9045	69	Hungary	0.7079
30	Portugal	0.8989	69	Romania	0.7079
31	Poland	0.8933	71	The former Yugoslav Republic of Macedonia	0.7022
32	Malaysia	0.8876	72	Kuwait	0.6910
33	Belarus	0.8820	72	Mauritius	0.6910
34	Greece	0.8764	72	Viet Nam	0.6910
35	Bulgaria	0.8708	75	Iceland	0.6854
36	Peru	0.8652	75	Kyrgyzstan	0.6854
37	Republic of Moldova	0.8596	75	Latvia	0.6854
37	Turkey	0.8596	75	Ukraine	0.6854
39	Malta	0.8483	79	Azerbaijan	0.6798
39	South Africa	0.8483	79	Dominican Republic	0.6798

Rank	Country	EPI	Rank	Country	EPI
81	Ecuador	0.6742	121	Antigua and Barbuda	0.4607
82	El Salvador	0.6517	122	Lebanon	0.4438
82	Thailand	0.6517	122	Mozambique	0.4438
84	Seychelles	0.6461	124	Vanuatu	0.4382
85	Ghana	0.6292	125	Angola	0.4326
85	Sri Lanka	0.6292	125	Bosnia and Herzegovina	0.4326
87	Argentina	0.6236	127	Cabo Verde	0.4270
87	Barbados	0.6236	127	Liberia	0.4270
87	Burkina Faso	0.6236	129	Maldives	0.4101
87	Georgia	0.6236	129	Sierra Leone	0.4101
87	Uganda	0.6236	131	Venezuela (Bolivian Republic of)	0.4045
92	Bahamas	0.6180	132	Zambia	0.3989
92	Czech Republic	0.6180	133	Namibia	0.3933
92	Guatemala	0.6180	134	Nicaragua	0.3876
92	Indonesia	0.6180	134	Tajikistan	0.3876
92	United Republic of Tanzania	0.6180	136	Benin	0.3708
97	Brunei Darussalam	0.6067	137	Syrian Arab Republic	0.3652
98	Saint Kittis and Navis	0.5843	138	Guinea	0.3539
99	Bolivia(Plurinational state of)	0.5787	139	Fiji	0.3483
99	Trinidad and Tobago	0.5787	140	Guyana	0.3371
101	Ethiopia	0.5730	140	Iraq	0.3371
101	Paraguay	0.5730	142	Eswatini	0.3315
103	Andorra	0.5674	143	Cameroon	0.3258
103	Armenia	0.5674	143	Madagascar	0.3258
105	Monaco	0.5618	145	Afghanistan	0.3202
106	Dominica	0.5562	146	Jamaica	0.3146
107	Honduras	0.5449	147	Burundi	0.3090
107	Togo	0.5449	148	Belize	0.2921
109	Egypt	0.5393	149	Gambia	0.2865
110	Kenya	0.5337	150	Cuba	0.2809
111	Bhutan	0.5281	151	Central African Republic	0.2753
111	Iran (Islamic Republic of)	0.5281	151	Zimbabwe	0.2753
113	Saint Vincent and the Grenadines	0.5169	153	Djibouti	0.2697
114	Senegal	0.5056	153	Timor-Leste	0.2697
115	Pakistan	0.5000	155	Samoa	0.2640
116	Grenada	0.4888	156	San Marino	0.2584
117	Haiti	0.4831	157	Kiribati	0.2528
117	Jordan	0.4831	157	Palau	0.2528
117	Nigeria	0.4831	159	Mali	0.2416
120	Tonga	0.4663	159	Suriname	0.2416

Rank	Country	EPI
161	Saint Lucia	0.2191
161	Tuvalu	0.2191
163	Niger	0.2135
163	Solomon Islands	0.2135
165	Algeria	0.2022
165	Malawi	0.2022
165	Papua New Guinea	0.2022
168	Botswana	0.1966
169	Congo	0.1854
170	Mauritania	0.1798
171	Cambodia	0.1742
171	Côte d'Ivoire	0.1742
171	Lao People's Democratic Republic	0.1742
171	Marshall Islands	0.1742
175	Gabon	0.1685
176	Sao Tome and Principe	0.1573
177	Chad	0.1461
177	Nauru	0.1461
179	Micronesia	0.1404
179	Sudan	0.1404
181	Myanmar	0.1348
181	Somalia	0.1348
183	Democratic Republic of the Congo	0.1236
183	Libya	0.1236
185	Yemen	0.1180
186	Guinea-Bissau	0.1124
186	Turkmenistan	0.1124
188	South Sudan	0.0899
189	Lesotho	0.0787
190	Comoros	0.0562
191	Equatorial Guinea	0.0506
192	Eritrea	0.0337
193	Democratic People's Republic of Korea	0.0000

Π.3: Δείκτης LOSI

Πίνακας 12: Κατανομή των πρωτευουσών χωρών μελών του ΟΗΕ σε κατηγορίες ανάλογα την απόδοσή τους στον δείκτη LOSI (United Nations, 2018)

Rank	City	Total indicators	Technology indicators	Content provision indicators	Service provision indicators	Participation and engagement indicators	Cluster
1	Moscow	55	10	26	11	9	Very high (more than 75% indicators)
2	Cape Town	53	10	26	11	7	
2	Tallinn	53	11	26	12	5	
4	London	51	10	25	11	6	
4	Paris	51	11	24	8	9	
6	Sydney	50	11	21	12	7	
7	Amsterdam	49	9	25	10	6	
7	Seoul	49	11	25	6	8	
9	Rome	48	11	25	8	5	
9	Warsaw	48	11	25	7	6	
11	Helsinki	47	10	24	7	7	
11	Istanbul	47	6	24	12	6	
11	Shanghai	47	10	24	5	9	
14	Madrid	46	10	22	8	7	
14	New York City	46	10	21	10	6	
16	Dubai	44	10	21	10	4	High (50% to 75% indicators)
17	Prague	43	10	23	4	7	
18	Addis Ababa	42	12	21	4	6	
19	Tokyo	41	12	24	3	3	
19	Toronto	41	9	22	8	3	
21	Buenos Aires	40	8	22	5	6	
22	Berlin	39	11	21	2	6	
23	Jakarta	37	9	17	5	7	
24	Mumbai	36	12	19	5	1	
25	Almaty	35	11	19	3	3	
25	Kuala Lumpur	35	11	19	4	2	
27	Athens	33	8	18	7	1	
27	Cairo	33	10	18	5	1	
27	Nairobi	33	5	15	10	4	
30	Riyadh	31	9	15	3	5	
31	Bogotá	30	7	17	3	4	
32	México City	29	7	20	1	2	Medium (25% to 50% indicators)
33	Colombo (commercial)	28	8	13	5	3	
34	Bangkok	24	5	11	5	4	
34	Port Moresby	24	9	12	0	4	
36	Accra	23	10	12	0	2	
37	Abidjan	19	10	9	0	1	
38	Luanda	17	8	9	0	1	
38	Santo Domingo	17	5	11	0	2	
40	Karachi	16	5	11	0	1	

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
και Επένδυση Ταμείο

Ε.Π.
**ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ**
ΥΠΟΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΣΔΔΑ)

Πειραιώς 211, ΤΚ 177 78, Τάυρος

τηλ: 2131306349 , fax: 2131306479

www.ekdd.gr